

Brussel, 25 juli 2011

**Uitvoering van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen
met een Handicap:**

1^e Rapport van België

Inleiding	4
Artikelen 1 tot 4 : Algemene beginselen van het Verdrag	4
Artikel 5 : Gelijkheid en non-discriminatie	6
Artikel 6 : Vrouwen met een handicap.....	9
Artikel 7 : Kinderen met een handicap.....	9
Artikel 8: Bevordering van bewustwording.....	11
Artikel 9: Toegankelijkheid	13
Artikel 10: Recht op leven	17
Artikel 11: Risicovolle situaties en humanitaire noodsituaties	18
Artikel 12: Gelijkheid voor de wet.....	18
Artikel 13: Toegang tot de rechter	20
Artikel 14: Vrijheid en veiligheid van de persoon	22
Artikel 15: Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing	23
Artikel 16: Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik	23
Artikel 17: Bescherming van de persoonlijke integriteit.....	25
Artikel 18: Vrijheid van verplaatsing en nationaliteit.....	26
Artikel 19: Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij	27
Artikel 20: Persoonlijke mobiliteit	29
Artikel 21: Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie	30
Artikel 22: Eerbiediging van de privacy	32
Artikel 23: Eerbiediging van de woning en het gezinsleven.....	33
Artikel 24: Onderwijs	34
Artikel 25: Gezondheid	38
Artikel 26 : Habilitatie en revalidatie.....	40
Artikel 27: Werk en werkgelegenheid	42
Artikel 28 : Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming.....	49
Artikel 29: Participatie in het politieke en openbare leven	52
Artikel 30: Deelname aan het culturele leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport .	53
Artikel 31: Statistieken en verzamelen van gegevens.....	56
Artikel 32: Internationale samenwerking.....	57
Artikel 33: Nationale implementatie en toezicht	58

Belangrijkste afkortingen :

AWIPH : Agence Wallonne pour l'Intégration de la Personne Handicapée.

BAP / PAB : Budget d'Assistance Personnelle / Persoonlijk AssistentieBudget

CARA : Centrum voor Rijgeschiktheid en voertuigaanpassing

CECLR / CGKR: Centre pour l'égalité des chances et la lutte contre le racisme / Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding

CLB : Centra voor Leerlingenbegeleiding (Vlaanderen)

COCOF: Commission communautaire française

GGC/COCOM:Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie/Commission communautaire commune

CPAS / OCMW : Centres publics d'action sociale / Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn

CPMS : Centres Psycho-Médico-Sociaux (Franse Gemeenschap)

De Lijn : Vlaamse openbare vervoersmaatschappij

DPB : Dienststelle der Deutschsprachigen Gemeinschaft für Personen mit einer Behinderung (dienst van de Duitstalige Gemeenschap voor personen met een handicap)

EVRM: Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

FOREM : Office wallon de la formation professionnelle et de l'emploi

IEFH / IGVM : Institut pour l'Égalité des Femmes et des hommes / Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen

IJH : Integrale JeugdHulp (Vlaanderen)

IVRK: Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

ONE : Office de la Naissance et de l'Enfance (Franse Gemeenschap)

PHARE : Projet Personne handicapée autonomie recherchée (COCOF)

POD/SPP : Programmatorische Overheidsdienst / Service Public de Programmation

RTBF : Radio Télévision Belge Francophone

SNCB / NMBS : Société Nationale des Chemins de fer Belge / Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen

SPF / FOD : Service Public Fédéral / Federale Overheidsdienst

SRWT : Société Régionale Wallonne du Transport

STIB / MIVB : Société des Transports Intercommunaux de Bruxelles / Maatschappij voor het Intercommunaal Vervoer te Brussel

TEC : Transport En Commun (Waalse openbare vervoersmaatschappij)

VAPH : Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap

VDAB : Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

VGC : Vlaamse Gemeenschapscommissie

VRT : Vlaamse Radio Televisie

Algemene opmerking voor het verslag : er wordt gebruik gemaakt van de mannelijke vorm om de lezing van het document te vergemakkelijken ; dit heeft geen discriminerend oogmerk.

Inleiding

Inleiding betreffende de bevoegdheidsverdeling van het beleid voor personen met een handicap in de federale staat België:

1. Sinds 1993 is België een federale staat met gemeenschappen en gewesten. Elk beleidsniveau is bevoegd voor bepaalde materies en aangelegenheden. Voor het beleid ten aanzien van personen met een handicap zijn verschillende instanties bevoegd.

2. De federale overheid heeft momenteel restbevoegdheden (met name ten aanzien van personen met een handicap: inkomensvervangende tegemoetkoming, integratietegemoetkoming), terwijl de gemeenschappen en gewesten de bevoegdheden uitoefenen die hen zijn toegekend. De gemeenschappen zijn bevoegd voor de persoonsgebonden, taalkundige en culturele materies zoals onderwijs, gezondheidszorg en cultuur. De gewesten zijn bevoegd voor de plaatsgebonden materies zoals landbouw, economie, openbare werken en huisvesting.

3. Een overzicht van de verschillende betrokken instanties:

- Federaal: FOD Sociale Zekerheid;
- Vlaanderen: Gelijke Kansen in Vlaanderen en het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH);
- Waals Gewest : Agence Wallonne pour l'Intégration des Personnes handicapées (AWIPH);
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- Franse Gemeenschap: Ministerie van de Franse Gemeenschap;
- Duitstalige Gemeenschap: Dienststelle für Personen mit Behinderung (DPB);
- Tweektalig gebied Brussel-Hoofdstad (bevoegd voor gemeenschapsmateries):
 - Commission communautaire Française (COCOF): Service bruxellois francophone des personnes handicapées
 - De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC): Administratie van de VGC;
 - De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC): Administratie van de GGC.

Artikelen 1 tot 4 : Algemene beginselen van het Verdrag

4. Er is geen eenduidige definitie van handicap in België. Er bestaan verschillende definities, afhankelijk van de criteria die gebruikt worden. De wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan personen met een handicap maakt een onderscheid volgens de toegekende tegemoetkoming:

- Er wordt een vervangingsinkomen toegekend aan een persoon met een handicap, die minimum 21 jaar is, en op het moment van de aanvraag jonger is dan 65 jaar. Bovendien moet zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen verminderd hebben tot een derde of minder van wat een "gezonde" persoon kan verdienen.
- Een integratietegemoetkoming wordt toegekend aan een persoon met een handicap, die minimum 21 jaar is, op het moment van de aanvraag jonger is dan 65 jaar en waarbij een gebrek of een vermindering van zijn zelfredzaamheid is vastgesteld.
- De bepaling m.b.t. redelijke aanpassingen is gebaseerd op artikel 5 van de Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen

kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep. Het begrip “redelijke aanpassingen” wordt in het merendeel van de wetteksten ter bestrijding van discriminatie nader omschreven (op basis van artikel 5 van de Europese richtlijn 2000/78/EG) als *in een concrete situatie passende maatregelen die worden genomen om een persoon met een handicap in staat te stellen toegang te hebben tot, te participeren en vooruit te komen in de gebieden waarop de desbetreffende wet van toepassing is, tenzij deze maatregelen voor de persoon die ze moet nemen, een onevenredige belasting vormen.*

5. Het Vlaams beleid voor personen met een handicap wordt enerzijds gevoerd door het VAPH (voor wat betreft de uitvoering van het Vlaams beleid inzake bijstand aan personen met een handicap), maar werd sinds 2010 ook opgenomen door het gelijkheidsbeleid (dat een verticale en transversale werking rond handicap en toegankelijkheid ontwikkelt). Het Vlaamse decreet van 7 mei 2004 tot oprichting van het VAPH en het decreet houdende het kader voor het Vlaams gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid van 10 juli 2008, geven volgende definitie van handicap: *“elk langdurig en belangrijk participatieprobleem van een persoon dat te wijten is aan het samenspel tussen functiestoornissen van mentale, psychische, lichamelijke of zintuiglijke aard, beperkingen bij het uitvoeren van activiteiten en persoonlijke en externe factoren”*.

6. Via het decreet van 6 april 1995 betreffende de integratie van personen met een handicap, definieert het Waalse Gewest het begrip handicap als volgt: *“(…) wordt als gehandicapte beschouwd iedere minderjarige of meerderjarige persoon wiens capaciteiten inzake sociale integratie en inschakeling in het arbeidsproces aanzienlijk beperkt zijn ten gevolge van een aantasting van zijn geestelijke, zintuiglijke of lichamelijke vermogens, waardoor een tussenkomst van de maatschappij nodig is”*.

7. Het decreet van 19 juni 1990 tot oprichting van een “*Dienststelle der Deutschsprachigen Gemeinschaft für Personen mit einer Behinderung (DPB)*” definieert handicap als *“langdurige fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperking die de betrokkene in samenwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving”*.

8. Artikel 1(6) van het besluit van 22 oktober 2009 van de COCOF beschrijft handicap als: *“het sociale nadeel voortvloeiend uit een gebrek of een onvermogen dat de uitvoering van een gewoonlijke rol ten opzichte van leeftijd, geslacht, sociale en culturele factoren beperkt of belet”*.

9. Personen met een handicap en de organisaties die hen vertegenwoordigen worden op structurele wijze betrokken bij en vertegenwoordigd in het beleid inzake personen met een handicap via de volgende adviesorganen:

- Federaal: Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap (NHRPH);
- Waals Gewest : Commission wallonne de la personne handicapée;
- Vlaanderen: In Vlaanderen is er geen formeel adviesorgaan dat beleidsdomeinoverschrijdend te werk gaat, maar er bestaan wel een aantal sectorgerichte organen (zoals het Raadgevend Comité van het VAPH, werkgroep Integrale Jeugdhulp, gebruikersoverleg handicap en arbeid);

- Franse Gemeenschap: de *Commission consultative de la langue des signes* heeft als taak aan de Regering van de Franse Gemeenschap op eigen initiatief dan wel op verzoek adviezen en voorstellen voor te leggen met betrekking tot elke kwestie die verband houdt met het gebruik van gebarentaal;
- Duitstalige Gemeenschap: De personen met een handicap en hun vertegenwoordigers zijn vertegenwoordigd in de raad van bestuur van de DPB.

Bovendien werkt het maatschappelijk middenveld op federaal, regionaal, gemeenschaps- of lokaal niveau mee aan het uitstippelen van de algemene beleidsmaatregelen en is het volwaardig betrokken bij de opvolging van de toepassing van het Verdrag (zijn bijvoorbeeld actief betrokken bij het beleid ter zake : de Belgische Liga voor de rechten van de mens, de Belgische Liga voor de rechten van het kind, enz.). In Vlaanderen consulteert het centraal gelijkekansenbeleid het middenveld ad hoc (zoals bijv. in het kader van de opencoördinatiemethode). Op dit moment staat een project in de steigers met het middenveld om te onderzoeken of een centrale formele adviesstructuur opportuun zou zijn in Vlaanderen en op welke manier deze vorm kan krijgen.

Artikel 5 : Gelijkheid en non-discriminatie

10. De gelijkheid van personen met een handicap en de bescherming tegen discriminatie ligt vast in de Belgische Grondwet (artikelen 10 en 11) evenals in de wetgevingen van de verschillende bestuursniveaus¹. Op federaal niveau zijn de regels ter bestrijding van discriminatie vastgelegd in de drie antidiscriminatiewetten van 10 mei 2007:

- De algemene antidiscriminatiewet
- De antiracismewet
- De genderwet

Personen met een handicap kunnen zich beroepen op de wetgeving, net zoals alle andere personen. Om de volledige juridische bescherming te waarborgen, zijn er maatregelen voorzien zoals tolken, met inbegrip van gebarentaaltolken.

Krachtens de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van het CGKR (gewijzigd door de wetten van 25 februari 2003 en 10 mei 2007) is het CGKR bevoegd om gevallen van discriminatie, op basis van bijvoorbeeld een handicap, te behandelen.

De wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (hierna, antidiscriminatiewet genoemd) verbiedt elke vorm van directe of indirecte discriminatie, opdracht tot discrimineren en intimidatie, onder meer op grond van een handicap of de huidige of toekomstige gezondheidstoestand. Bovendien verplicht de antidiscriminatiewet om redelijke aanpassingen te treffen voor personen met een handicap. Het weigeren hiervan kan tevens worden beschouwd als discriminatie. De antidiscriminatiewet is van toepassing op talrijke domeinen van het openbare leven: tewerkstelling, goederen- en dienstensector, elke economische, sociale, culturele of politieke activiteit, sociale zekerheid en sociale bescherming en de vermeldingen in officiële stukken en processen-verbaal. Zij geeft de slachtoffers de mogelijkheid in geval van discriminatie hun rechten te laten gelden en de zaak aanhangig te maken voor een burgerrechtbank: arbeidsrechtbank, rechtbank van koophandel of rechtbank

van eerste aanleg. Tijdens deze burgerrechtelijke procedure kan het slachtoffer zich beroepen op de omkering van de bewijslast, nl. wanneer het slachtoffer feiten aanvoert die het bestaan van discriminatie kunnen doen vermoeden, dient de verweerder te bewijzen dat er geen discriminatie is geweest. Indien de rechter de discriminatie erkent, zal hij het slachtoffer een forfaitaire schadevergoeding kunnen toekennen.

11. Vanuit *Gelijke Kansen in Vlaanderen* wordt - naast een proactief en transversaal² gelijkheidsbeleid - ook een non-discriminatiebeleid gevoerd, ter uitvoering van vier Europese Richtlijnen³ en het decreet voor het Vlaams gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid van 10 juli 2008. Dit decreet verbiedt discriminaties op grond van ondermeer handicap en gezondheidstoestand, zowel in de overheidssector als in de particuliere sector en dit met betrekking tot arbeid, beroepsopleiding, arbeidsbemiddeling, gezondheidszorg, onderwijs, aanbod van goederen en diensten en de deelname aan activiteiten buiten de privésfeer. Het weigeren van redelijke aanpassingen (artikel 2) wordt als een vorm van discriminatie beschouwd. Het decreet bevat sancties en procedures om de naleving af te dwingen. Bovendien voorziet het in de omkering van de bewijslast in de burgerrechtelijke procedure. Zo zal de instantie die beschuldigd wordt van directe of indirecte discriminatie moeten bewijzen dat hij niet discrimineert. In uitvoering van dit decreet werden in dertien centrumsteden in Vlaanderen "meldpunten discriminatie" opgericht. Deze meldpunten verlenen bijstand aan slachtoffers van discriminatie en bemiddelen met het oog op het stopzetten van het discriminerende gedrag. Indien bemiddeling niet tot een oplossing leidt, worden partijen doorverwezen naar instanties die hen in rechte kunnen bijstaan, of hiervoor advies kunnen verlenen, zoals het CGKR. Naast de niet-juridische afwikkeling van de meldingen, ontwikkelen ze eveneens preventieve acties. Hiertoe bedden ze zich in, in het lokale netwerk van verenigingen en organisaties. Handicap is een van de discriminatiegronden waarrond deze meldpunten hun activiteiten ontplooiën. De registratie van klachten gebeurt via de centrale databank METIS (zie artikel 31). De samenwerking tussen de meldpunten en het CGKR gebeurt o.b.v. een overeenkomst afgesloten via *Gelijke Kansen in Vlaanderen*.

Het antidiscriminatiebeleid bevat eveneens volgende elementen:

- Het Vlaams werkgelegenheidsbeleid moet worden georganiseerd volgens de principes van evenredige participatie en gelijke behandeling; de wettelijke basis hiervoor is terug te vinden in het Vlaams decreet inzake evenredige participatie op de arbeidsmarkt van 8 mei 2002.
- Leerlingen die volgens een inschrijvingsverslag georiënteerd worden naar een type van het buitengewoon onderwijs, hebben het principiële recht op inschrijving in de school of vestigingsplaats naar keuze. Dit is verankerd in het decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen. Een schoolbestuur van een school voor gewoon basisonderwijs en gewoon secundair onderwijs mag echter een leerling met een inschrijvingsverslag buitengewoon onderwijs voor de types 1 tot 7 (zie artikel 24) inschrijven onder de ontbindende voorwaarde van de vaststelling van onvoldoende draagkracht om tegemoet te komen aan de noden op het vlak van onderwijs, therapie en verzorging van de betreffende leerling. Het schoolbestuur neemt een beslissing tot weigering na overleg met de ouders en het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB). Het decreet bevat ook een rechtsbeschermingsprocedure.
- Discriminatie op grond van etnische afkomst, nationaliteit, geslacht, seksuele geaardheid, sociale achtergrond, ideologische, filosofische, godsdienstige overtuiging of financieel

onvermogen is verboden op basis van het besluit van de Vlaamse Regering van 15 december 2000 betreffende de kwaliteitszorg in de voorzieningen voor sociale integratie van personen met een handicap.

12. Elke vorm van directe of indirecte discriminatie op basis van handicap is verboden op basis van het decreet van de Waalse Regering van 6 november 2008 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, later aangevuld door het decreet van 19 maart 2009⁴. Deze maatregelen gelden voor iedereen, zowel de overheidssector als de privésector en de overheidsinstanties voor alles wat verband houdt met: sociale bescherming, met inbegrip van gezondheidszorg; sociale voordelen; loopbaanadvies; sociaal-professionele re-integratie, plaatsing van werknemers, de toekenning van steun ter bevordering van de werkgelegenheid; de toekenning van tewerkstellingssteun en –premies alsmede financiële stimuli voor de bedrijven in het kader van het economisch beleid, met inbegrip van sociale economie, beroepsopleiding, ook het valideren van competenties; de levering van goederen en diensten die ter beschikking worden gesteld van het publiek, los van de persoonlijke en familiale levenssfeer alsmede de transacties die in het kader hiervan worden verricht, met inbegrip van huisvesting; toegang tot, participatie in en elke andere uitoefening van een economische, sociale, culturele of politieke activiteit die voor het publiek toegankelijk is. Het decreet bepaalt dat elke vorm van directe of indirecte discriminatie op basis van handicap verboden is. Het voorziet eveneens in een aantal strafrechtelijke bepalingen. Bovendien stelt artikel 15 (6) dat elke weigering om redelijke aanpassingen te implementeren voor een persoon met een handicap een vorm van discriminatie is.

13. De Franse Gemeenschap heeft op 12 december 2008 een decreet betreffende de bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (waaronder handicap), goedgekeurd. Dit decreet zet verschillende Europese Richtlijnen⁵ om en is van toepassing op alle bevoegdheden van de Franse Gemeenschap. In het kader van artikel 13 van de Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming, heeft de Franse Gemeenschap hiervoor twee onafhankelijke organen aangesteld: het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM) voor discriminatie op grond van geslacht en het CGKR betreffende discriminatie op grond van ras, leeftijd, seksuele geaardheid, godsdienst, handicap, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, politieke overtuiging, gezondheidstoestand of sociale afkomst.

De Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest ondertekenden met deze twee onafhankelijke organen samenwerkingsprotocollen om hen bevoegdheid te verlenen inzake:

- het behandelen van individuele situaties betreffende gevallen van discriminatie op basis van de verschillende beschermingscriteria,
- het verstrekken van advies en aanbevelingen aan de gemeenschapsoverheden,
- het aansturen van studies naar onderwerpen die verband houden met de bestrijding van discriminatie,
- het organiseren van de informatie en sensibilisering van het grote publiek en het personeel van de diensten van de Regering van de Franse Gemeenschap en van de diensten die daaronder ressorteren over de bestaande wetsbepalingen inzake de bestrijding van alle vormen van discriminatie en over de concrete maatregelen waaraan te dien einde uitvoering kan worden gegeven.

14. Discriminatie op grond van ondermeer handicap en de huidige of toekomstige gezondheidstoestand, zowel in de overheidssector als in de private sector en dit met betrekking tot arbeid, beroepsopleiding, arbeidsbemiddeling en huisvesting is verboden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, op basis van vier Europese antidiscriminatie-richtlijnen die werden omgezet via 3 ordonnanties :

- Ordonnantie van 4 september 2008 ter bevordering van diversiteit en ter bestrijding van discriminatie in het Brussels gewestelijk openbaar ambt;
- Ordonnantie van 4 september 2008 betreffende de strijd tegen discriminatie en de gelijke behandeling op het vlak van de tewerkstelling;
- Ordonnantie van 19 maart 2009 tot wijziging van de ordonnantie van 17 juli 2003 houdende de Brusselse huisvestingscode.

15. Wat de situatie van minderjarige vreemdelingen met een handicap betreft, kondigen de Vlaamse overheid en de COCOF aan dat de bijstand aan personen met een handicap tegen uiterlijk begin 2012 voor elke minderjarige toegankelijk wordt. De huidige verblijfsvoorwaarde zal worden geschrapt, zoals reeds gebeurde op het niveau van het Waals Gewest.

Artikel 6 : Vrouwen met een handicap

16. De Belgische Grondwet garandeert sinds februari 2002 uitdrukkelijk het beginsel van gelijkheid voor vrouwen en mannen (artikel 10). In het kader van hun respectieve bevoegdheden stellen de verschillende bestuursniveaus wetten op en stippelen ze beleidsmaatregelen uit betreffende de gelijkheid van mannen en vrouwen. Op federaal niveau is er naast de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie van vrouwen en mannen de wet van 12 januari 2007. Deze wet beoogt de genderdimensie in alle federale beleidsmaatregelen te verwerken, teneinde eventuele ongelijkheden tussen vrouwen en mannen te voorkomen of bij te sturen (wet betreffende *gendermainstreaming*). Het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen heeft als taak juridische bijstand te verlenen aan personen die het slachtoffer zijn van discriminatie op basis van geslacht en het vervult een belangrijke rol inzake de ondersteuning en omkadering van de wet betreffende *gendermainstreaming*.

17. Wat betreft de regelgeving bij de diverse gemeenschappen en gewesten wordt geslacht, net als handicap, als een criterium van discriminatie aanzien. De bevoegde kanalen kunnen dan ook aangewend worden om een klacht op basis van geslacht (en/of handicap) in te dienen.

18. Op basis van het decreet betreffende de strijd tegen sommige vormen van discriminatie dat de Franse Gemeenschap op 12 december 2008 goedkeurde, werd een algemeen eenvormig kader in het leven geroepen om de strijd aan te binden met discriminatie op grond van geslacht en op grond van een handicap.

Artikel 7 : Kinderen met een handicap

19. Het belang van het kind (zonder onderscheid) wordt als primordiaal beschouwd in elke beslissing die een kind aanbelangt (Belgische Grondwet, artikel 22bis, § 4). Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen kinderen zonder en kinderen met een

handicap (wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming). Er zal echter steeds rekening worden gehouden met de handicap bij een uitspraak van de jeugdrechtbank. Zo zullen kinderen die een misdrijf plegen en lijden aan een psychische stoornis, in een psychiatrische instelling voor kinderen worden geplaatst (cf. de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van geesteszieken - artikel 43 van de wet van 6 april 1965). Elk kind heeft de mogelijkheid om te spreken of te handelen in de rechtbank, tenzij het kind in een verlengde staat van minderjarigheid is.

20. Wat de passende vormen van hulp betreft, komen kinderen tussen 0 en 21 jaar die lijden aan een aandoening of een handicap in aanmerking voor een toeslag bij de kinderbijslag. De handicap of de aandoening van het kind wordt beoordeeld aan de hand van 3 criteria:

- de fysische en psychische gevolgen van de handicap of de aandoening;
- de gevolgen voor de participatie van het kind aan het dagelijks leven (mobiliteit, leercapaciteit, lichaamshygiëne, enz.);
- de gevolgen voor het gezin (medische behandeling, noodzakelijke verplaatsingen, aanpassing van de omgeving, enz.).

21. In navolging van artikel 23 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), herinnert artikel 7 van het VN-Verdrag aan de vier grondbeginselen van het IVRK, zijnde: non-discriminatie, het belang van het kind, het recht op leven, op overleven en op ontwikkeling en het recht op participatie. Al deze beginselen zijn op zijn minst stilzwijgend opgenomen in de relevante wetgeving van de federale en van de gedecentraliseerde overheden. In toepassing van het participatiebeginsel en met het oog op het continueren van het recht op vrije meningsuiting en het recht om te worden gehoord, zoals vermeld onder artikel 7.3 van het Verdrag, onderstrepen de Belgische overheden ook het belang van toegankelijke informatie en van toegankelijke klachtenmechanismen.

22. Vlaamse gemeenten en provincies en de VGC worden gevraagd om bij de opmaak van het beleidsplan de toegankelijkheid van het jeugdwerk te onderzoeken en bijzondere aandacht te besteden aan specifieke doelgroepen (decreet van 14 februari 2003 houdende de ondersteuning en de stimulering van het gemeentelijk, het intergemeentelijk en het provinciaal jeugd- en jeugdwerkbeleid). In 2006 lanceerde de Vlaamse overheid, meer bepaald de afdeling Jeugd, een leidraad "Diversiteit in het gemeentelijk jeugdbeleid": de 5 Vlaamse provincies moesten 20% van het gereserveerde subsidiebedrag besteden aan de ondersteuning van het regionale jeugdwerk voor kinderen en jongeren met een handicap. De rechtspositie van de minderjarige binnen de Integrale JeugdHulp (IJH) wordt geregeld door het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp. In uitvoering hiervan werden de brochures hertaald op maat van zeer jonge kinderen, op maat van kinderen met een verstandelijke handicap en voor anderstalige kinderen. De bepalingen van genoemd decreet zijn onverkort van toepassing voor voorzieningen voor minderjarigen.

23. Om de inclusie van kinderen met een handicap te bevorderen, ondertekende het AWIPH in 2010 twee samenwerkingsprotocollen : een met het *Office de la Naissance et de l'Enfance (ONE)* en een met de *Direction Générale de l'Aide à la Jeunesse (DGAI)*.⁶

24. Er is geen onderscheid tussen kinderen en volwassenen in het Brussels Hoofdstedelijk gewest (cf. de ordonnantie van 7 november 2002 van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de centra en diensten voor bijstand aan personen, en haar uitvoeringsbesluiten, die van toepassing zijn op alle personen met een handicap).

25. Het decreet van 4 maart 1999 van de Franse Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de sociale integratie van personen met een handicap en hun inschakeling in het arbeidsproces is van toepassing op alle personen met een handicap, ongeacht de leeftijd.

Artikel 8: Bevordering van bewustwording

26. Sinds 2003 organiseert het CGKR informatie- en sensibilisatiesessies om personen met een handicap bewust te maken van hun rechten in de antidiscriminatieregelgeving en verschillende actoren (werkgevers, vakbonden, ziekenfondsen, magistraten, politie, enz.) in de samenleving te sensibiliseren over deze regelgeving. Het CGKR heeft meer bepaald sinds de ratificatie van het Verdrag door België deze doelgroepen geïnformeerd over de wettelijke bepalingen in het Verdrag, en wijdde een belangrijk deel van zijn jaarrapport 2009 eraan. Daarnaast bracht het CGKR in 2009 een tiental brochures uit bestemd voor verschillende sectoren (horeca, publieke diensten, handelszaken, transport, huisvesting, enz.) om hen te informeren over het begrip redelijke aanpassing en een brochure gericht aan de personen met een handicap "Discriminatie van personen met een handicap – praktische info en tips".

27. De lagere participatie van personen met een handicap in reguliere arbeids-, onderwijs-, vrijetijdscircuits maakt dat zij minder zichtbaar zijn in de samenleving. Op die manier ontstaan stereotypen en vooroordelen. De media zijn bij uitstek belangrijke spelers die impact hebben op beeldvormingprocessen. Personen met een functioneringsbeperking komen minder in de media aan bod dan verwacht kan worden op basis van demografische bevolkingsstatistieken. Bovendien komen ze vaak op een stereotypebevestigende manier aan het woord. Daarom werd door *Gelijke Kansen in Vlaanderen* de expertendatabank⁷ ontwikkeld, waarin de contactgegevens worden verzameld van experts uit verschillende kansengroepen, waaronder personen met een handicap. Bedoeling is hen vaker en op niet-stereotype wijze aan bod te laten komen in de media en dit vanuit hun expertise en niet zozeer omwille van hun functiebeperking. De databank is te consulteren door journalisten en studenten journalistiek. Begin 2011 lanceerde GRIP vzw, met de steun van *Gelijke Kansen in Vlaanderen*, een campagne ter bekendmaking van de rechten van personen met een handicap vervat in het Verdrag⁸. Ook het VAPH sensibiliseert voor de maatschappelijke integratie van personen met een handicap, via o.a. het driemaandelijks servicetijdschrift voor mensen met een handicap, genaamd "Handblad", thematische informatiebrochures en infosessies aan universiteiten en bij andere instanties.

28. Het AWIPH voert informatiesessies en sensibiliseringscampagnes over handicap. Deze campagnes zijn zowel gericht op een jong als op een volwassen publiek (geregeld door het decreet van 6 april 1995 betreffende de integratie van personen met een handicap van de Waalse Regering).

Daarnaast organiseert de RTBF elk jaar onder de naam "Cap 48" een grote sensibiliseringsactie om aandacht te vragen voor de situatie van personen met een handicap en wijdt ze er maandelijks een programma aan ("Ca bouge"). Dit programma toont het grote publiek de vele facetten van het werk van de verenigingen die ijveren voor de integratie van personen met een handicap of maakt hun leven gemakkelijker.

29. In 2009 werd een samenwerkingsprotocol ondertekend door de Franse Gemeenschap, het IGVM en het CGKR, als onderdeel van de uitvoering van het decreet van 12 december 2008 betreffende de bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie. Hierbij werd gestreefd naar informatieverstrekking en werden voorlichtingscampagnes opgezet, zoals "Discriminatie stopt hier" (februari 2010), "Discrimineer uzelf" (oktober 2010).

30. De DPB werkt aan de sensibilisering van de situatie van personen met een handicap in de samenleving. Zo is er o.a. het "Infoblatt", een gratis driemaandelijks tijdschrift over het dagelijks leven van personen met een handicap dat met een oplage van ruim 4.000 exemplaren wordt gedrukt. Er worden ook informatiebrochures uitgegeven. De meest recente bevat een eenvoudig te lezen versie over het Verdrag, inzake de rechten van personen met een handicap. De DPB organiseert eveneens regelmatig thematische conferenties.

31. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest organiseert jaarlijks een "Veertiendaagse van de Gelijke Kansen en de Diversiteit". Het doel van de veertiendaagse is viervoudig:

- Het verhogen van de zichtbaarheid van het gelijkekansen- en diversiteitsbeleid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- Het sensibiliseren van Brusselaars over de rol van het Brussels Gewest in het algemeen en met betrekking tot gelijke kansen en diversiteit in het bijzonder;
- Het informeren en betrekken van het grote publiek bij de activiteiten van de gelijkekansenorganisaties actief in het Brussels Gewest;
- Het stimuleren van netwerkvorming en ervaringsuitwisseling tussen de Brusselse gelijkekansenorganisaties.

De projecten, die in het kader van de "Veertiendaagse 2011" worden gesubsidieerd, dienen te kaderen binnen het regionale gelijkekansenbeleid waarbij het streven naar emancipatie en een gelijkwaardige participatie van onder andere personen met een handicap een van de prioritaire doelstellingen is. De cel Gelijke Kansen en Diversiteit van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunt verenigingen via subsidies voor projecten die betrekking hebben op gelijke kansen en diversiteit. In 2010 werden o.a. de volgende projecten gesubsidieerd voor sensibilisatie:

- Centrum voor Leven, "Culturele Week": een project gericht op personen met een verstandelijke handicap om zich artistiek te kunnen uiten in het openbaar;
- Koninklijk Instituut voor Doven en Blinden: Symposium over de zintuigen.

32. De Franse Gemeenschapscommissie, en meer specifiek de Brussels Franstalige dienst voor personen met een handicap, is bevoegd voor de informatieverstrekking van personen met een handicap en de sensibilisatie van de publieke opinie (geregeld door artikel 3 van het decreet van 4 maart 1999 van de Franse Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de sociale integratie van personen met een handicap en hun inschakeling in het

arbeidsproces). In dit verband zijn een aantal initiatieven genomen, zoals een bewustmakingscampagne “Zoeken naar hulp, moet geen handicap zijn” en de PHARE nieuwsbrief, waarvan meer dan 10.000 exemplaren halfjaarlijks uitgegeven worden. Het doel van PHARE is om zowel personen met een handicap, als mensen uit de sector voor personen met een handicap te informeren over thema’s zoals jeugd en handicap, individuele hulp, integratie in de school, ...

Artikel 9: Toegankelijkheid

33. De betrokken actoren van alle bestuursniveaus geven zich terdege rekenschap van het belang van de dimensie toegankelijkheid om personen met een handicap in staat te stellen een zelfstandig leven te leiden en op voet van gelijkheid met anderen volwaardig te participeren in alle aspecten van het leven. Hoewel dit aspect zeker nog voor verbetering vatbaar is, werden reeds tal van maatregelen genomen om de toegang te garanderen tot de fysieke omgeving, tot vervoer, informatie en communicatie en tot andere publieke voorzieningen en diensten.

34. In het kader van het programma Grootstedenbeleid (GSB) sloot de federale overheid met zeventien steden en gemeenten in het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest⁹ “duurzame-stadscontracten” met het oog op de verwezenlijking van lokale projecten. Deze lokale programma’s moeten aan drie doelstellingen beantwoorden: de bevordering van de sociale cohesie, de vermindering van de ecologische voetafdruk en de bijdrage aan de uitstraling van de steden. De GSB-fondsen zijn grotendeels bestemd voor sociale woningen of voor sociale voorzieningen (sociale diensten, publieke ruimtes, wijkhuizen...). Als gevolg van het belang dat wordt gehecht aan diversiteit en multiculturaliteit ziet de POD Maatschappelijke Integratie er tijdens de voorbereiding van de projecten op toe dat de doelstelling inzake de toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit en personen met een handicap zoveel mogelijk in de projecten verwerkt wordt.

35. In Vlaanderen neemt *Gelijke Kansen in Vlaanderen* in overleg met relevante actoren een groot aantal initiatieven, ondersteunt ze de andere departementen van de Vlaamse overheid en zet ze sensibiliserings- en informatiecampagnes op touw voor het grote publiek, en in het bijzonder de bouwsector. Deze initiatieven kaderen binnen het decreet van 10 juli 2008 dat het kader van het Vlaamse beleid inzake gelijke kansen en gelijke behandeling nader definieert. Voornoemd decreet organiseert met name de structurele samenwerking met een aantal actoren van het maatschappelijk middenveld.¹⁰ Het gaat om initiatieven zoals:

- Begeleidende maatregelen om de tenuitvoerlegging van het besluit inzake de toegankelijkheid¹¹ te bevorderen, in samenwerking met de actoren op het terrein en met een aantal architectenverenigingen.
- Een internetsite (www.toegankelijkgebouw.be) en een handboek die informatie verstrekken over de regels, de regelgeving en de aanbevelingen betreffende de toegankelijkheid van gebouwen.
- De database “Toegankelijk Vlaanderen” (terug te vinden op de internetsite www.toevla.be) die een overzicht biedt van de toegankelijkheid van culturele centra, welzijnsinstellingen, groene ruimtes, officiële gebouwen, jeugdhuisen, tot het erfgoed behorende plaatsen, ...

36. De Waalse regering voorziet in de tenuitvoerlegging van de programma's die tot doel hebben "personen met een handicap toegang te verlenen tot de openbare instellingen en installaties, tot opleidings-, vormings- en arbeidsplaatsen alsook tot verkeerswegen" (artikel 8 van het decreet van 6 april 1995 betreffende de integratie van personen met een handicap). Het AWIPH gaf daarom gestalte aan een programma van specifieke initiatieven ter financiering van projecten die worden ontwikkeld door diensten die deskundig zijn op het gebied van toegankelijkheid en mobiliteit. Dit programma wil het grote publiek, de architecten, het maatschappelijk middenveld, de bedrijven, de vaklui en de overheid informeren over en sensibiliseren voor de begrippen toegankelijkheid en mobiliteit en deze begrippen zoveel mogelijk promoten.

37. In de Franse Gemeenschap werd een algemeen kader uitgezet voor de bestrijding van discriminatie op grond van een handicap (op basis van het decreet van 12 december 2008 betreffende de bestrijding van sommige vormen van discriminatie). Met het oog hierop geeft het decreet een nadere omschrijving van het begrip redelijke aanpassingen¹² en van de sectoren die daarbij betrokken zijn¹³.

38. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stelde een regionaal coördinator integrale toegankelijkheid aan binnen de cel Gelijke Kansen en Diversiteit van het ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze coördinator verstrekt advies aan de Brusselse regering en beschikt over een budget van 50.000 euro om een actieplan over de globale toegankelijkheid te ontwikkelen. Hij werkt samen met een platform waarin een groot aantal actoren vertegenwoordigd zijn (overheden, verenigingen,...). Dit platform heeft als taak de desbetreffende informatie door te geven en de nodige acties te coördineren. Daarnaast steunt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met facultatieve subsidies ook de verenigingen op het terrein voor projecten inzake gelijke kansen en diversiteit. In 2010 werd het project "*Participatie en mobiliteit*" gesubsidieerd.¹⁴

39. De basisbeginselen inzake de toegankelijkheid van gebouwen op het grondgebied van de Duitstalige Gemeenschap zijn verankerd in het besluit van de regering van de Duitstalige Gemeenschap van 12 juli 2007 tot vastlegging van de bepalingen inzake toegankelijkheid van gesubsidieerde infrastructuren voor de gehandicapten. In het verlengde hiervan biedt de DPB aan alle bouwheren die een voor het publiek toegankelijke infrastructuur opzetten, gratis de hulp aan van een architect. Zo subsidieert de DPB de aanpassingen van een woning aan de noden van een bewoner met een handicap. Daarnaast wordt specifiek materiaal verhuurd. Met betrekking tot sociale huisvesting, moet 1 appartement op 4 voldoen aan de toegankelijkheidsvoorwaarden. Aanpassingswerken in bestaande gebouwen worden evenwel regelmatig uitgesteld omwille van wijzigingen van de voorziene plaats. Dat is onder meer het geval voor de infrastructuur van het internaat voor kinderen met een handicap in Eupen.

40. In Brussel wordt vooral aandacht besteed aan de toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit (dit punt is opgenomen in alle ordonnanties van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie). De GGC steunt en financiert eveneens verschillende verenigingen om de toegankelijkheid van openbare plaatsen te verbeteren.¹⁵ De toegankelijkheid van openbare gebouwen voor personen met een

handicap en hun geleidehonden is geregeld bij de voornoemde ordonnantie van 18 december 2008 betreffende de toegang van assistentiehonden tot voor het publiek toegankelijke plaatsen en het bijbehorende uitvoeringsbesluit.

41. Het decreet van 9 juli 2010 van de COCOF betreffende de strijd tegen sommige vormen van discriminatie en de tenuitvoerlegging van het beginsel gelijke behandeling¹⁶ bevat een nadere omschrijving van het begrip “redelijke aanpassingen”. Dit decreet bepaalt eveneens het toepassingsgebied ervan¹⁷. Bovendien verleent het besluit van 28 mei 2009 betreffende de erkenning van gespecialiseerde diensten op het gebied van toegang tot de maatschappelijke ruimte voor personen met een handicap aan sommige diensten de toelating voor de certificering van de toegankelijkheid van de maatschappelijke ruimte voor personen met een handicap, meer bepaald op technisch, architecturaal, functioneel en gedragsvlak.

Openbaar vervoer:

42. Met betrekking tot **de trein:**

- Op wetgevend niveau werden een aantal maatregelen genomen met betrekking tot de infrastructuur in de stations (perrons, toegangszones, er werd rekening gehouden met de noden van personen met een handicap en personen met beperkte mobiliteit)¹⁸ en in sancties voorzien, zo de rechten en plichten van de spoorreizigers worden geschonden.¹⁹
- In de beheerscontracten tussen de federale staat en de drie maatschappijen van de NMBS Groep zijn een aantal toegangsmaatregelen vastgelegd die verband houden met de persoonlijke mobiliteit van personen met een handicap. De drie maatschappijen gaan de verbintenis aan een billijke en niet-discriminatoire toegang te verlenen tot het spoorwegvervoer en het optimale gebruik ervan te garanderen. Deze maatregelen omvatten toegang met de lift, een mobiele oprijhelling of een overeenkomstige faciliteit in een groot aantal stations. Daarnaast gaat de NMBS de toegang tot de stations verbeteren aan de hand van een planning en een aantal voorzieningen die worden vastgelegd in overleg met de spoorwegmaatschappijen en in partnerschap met de Nationale Hoge Raad voor personen met een handicap. De NMBS gaat de verbintenis aan bij de aankoop van nieuw rollend materiaal te voorzien in uitrusting specifiek gericht op de noden van personen met beperkte mobiliteit en op die van personen met een visuele of auditieve handicap. De NMBS biedt verschillende tariefvoordelen, zoals een kaart “Kosteloze Begeleider” of een “Nationale verminderingskaart voor het openbaar vervoer”. Daarnaast werkt de NMBS samen met een aantal taxibedrijven die zijn toegerust voor het vervoer van rolstoelreizigers van een van de 17 stations die niet in begeleiding voorzien naar een station waar wel een begeleider kan worden ingezet.

43. Op het gebied van het **luchtvervoer werd** de Verordening (EG) nr. 1107/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 inzake de rechten van gehandicapten en personen met beperkte mobiliteit die per luchtvervoer reizen, omgezet in Belgisch recht en legt zij een aantal regels vast betreffende de bescherming en begeleiding van personen met een handicap en personen met beperkte mobiliteit die met het vliegtuig reizen. Het **Belgisch maritiem en binnenvaartrecht** stelt dat personen met een handicap of met beperkte mobiliteit een niet-discriminatoire behandeling moeten genieten en in aanmerking komen voor kosteloze gespecialiseerde begeleiding in de haventerminal of aan boord van het schip. Daarnaast voorziet het in een financiële schadevergoeding in geval van verlies of beschadiging van de mobiliteitshulpmiddelen. Het Belgisch maritiem en binnenvaartrecht bevat eveneens een aantal minimumvoorschriften inzake het informeren van alle passagiers, voor en tijdens de reis, en inzake het verstrekken van

algemene informatie over de rechten van personen met een handicap of personen met beperkte mobiliteit in de terminal en aan boord van het schip.

44. Ook de regionale vervoersmaatschappijen zien toe op de toegankelijkheid voor personen met een handicap:

- In het beheerscontract met de regionale vervoersmaatschappij De Lijn, gaat de Vlaamse regering een aantal verbintenissen aan om het regulier openbaar vervoer toegankelijker te maken: verbetering van de fysieke toegankelijkheid (universal design, gesproken en geschreven halteaankondigingen, aanduidingen in braille, ...), en van de psychische (cognitieve, informatieve, ...) toegankelijkheid. Daarnaast financiert de Vlaamse regering ook vervoerdiensten op maat voor personen die wegens hun handicap geen gebruik kunnen maken van het reguliere openbaar vervoer.
- Het beheerscontract 2005-2010 dat het Waalse Gewest, de Société Régionale Wallonne du Transport (SRWT) en de Société de Transport en commun (TEC) sloten, heeft een aantal specifieke doelstellingen: de geleidelijke uitrusting van alle bussen met een lage vloer en platforms die zijn aangepast aan de noden van personen met beperkte mobiliteit. De groep TEC is de specifieke verbintenis aangegaan uitvoering te zullen geven aan het plan voor de vernieuwing van het rollend materiaal dat de Raad van Bestuur op 7 oktober 2004 goedkeurde, door systematisch bussen aan te kopen die beantwoorden aan de optimale toegankelijkheidsvoorschriften. Dat zou een grote stap vooruit betekenen voor de mobiliteit van personen met een handicap omdat bussen met een lage vloer nu alleen maar volgens een welbepaalde dienstregeling rijden en soms zonder enige verwittiging worden vervangen door oude bussen. Het is ook zaak buschauffeurs ertoe te brengen aandacht te hebben voor personen met een handicap (bijvoorbeeld door op de juiste plaats aan de haltes te stoppen). Daarnaast verdient ook de dienstverlening op het platteland de nodige aandacht omdat hier, met name tijdens het weekend, minder bussen rijden en er dan ook geen beroep kan worden gedaan op deur-aan-deur bediening.
- Het beheerscontract van de Maatschappij voor het Intercommunaal Vervoer te Brussel (MIVB) heeft een alomvattende strategie ontwikkeld inzake de toegankelijkheid van het netwerk van de MIVB voor personen met beperkte mobiliteit. Het strategisch plan 2008-2012 omvat een aantal concrete acties en streeft ernaar de initiatieven beter te coördineren en de informatie te bundelen. De projecten in kwestie voorzien met name in de installatie van extra liften in de metrostations, praatpalen voor blinden en slechtzienden en in het toegankelijk maken van nieuwe bus- en tramlijnen voor rolstoelreizigers. De MIVB biedt ook speciale minibussen aan voor het deur-aan-deur vervoer van personen met een visuele of fysieke handicap. Wat de metro betreft, zijn momenteel 20 stations toegankelijk voor personen met beperkte mobiliteit en in het programma voor de vernieuwing van de stations worden de toegankelijkheidsaspecten meegenomen. Personen met een handicap kunnen overdag 1 uur op voorhand begeleiding aanvragen. Alle bussen van de MIBV hebben een lage vloer en de nieuwe bussen en trams zijn uitgerust met een (mobiele) oprijplaat zodat ze ook toegankelijk zijn voor rolstoelreizigers.

45. Ook met betrekking tot de technische voorschriften en richtlijnen inzake de toegankelijkheid, werden verschillende maatregelen genomen.

- Vlaanderen legt bij het besluit van de regering van 5 juni 2009 een gewestelijke stedenbouwkundige verordening inzake de toegankelijkheid vast (van toepassing sinds 1 maart 2010). Deze verordening beoogt de toegankelijkheid van openbare gebouwen te verbeteren (nieuwbouw, herbouw, verbouwing of aanbouw van publieke gebouwen of publieke gedeelten van gebouwen; meldingsplicht; verplicht adviessysteem,...) .
- Het Waalse Gewest heeft de *Code Wallon de l'Aménagement du Territoire, de l'Urbanisme et du Patrimoine et de l'Energie* (CWATUPE), meer bepaald artikel 414 (dat de lijst bevat van de publieke en particuliere gebouwen en –ruimtes die toegankelijk moeten zijn voor

personen met beperkte mobiliteit omdat ze bestemd zijn voor collectief of publiek gebruik) en artikel 415 (dat bepaalt aan welke technische en architecturale voorwaarden deze categorieën gebouwen en ruimtes moeten voldoen).

- In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de regels inzake de aanpassingswerken die moeten worden uitgevoerd om de openbare ruimte toegankelijk te maken voor personen met een handicap, vastgelegd in de Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (Titel VII). Meer op maat gesneden infrastructuur zoals kruispunten met verkeerslichten uitgerust met een geluidssysteem, podotactiele tegels en geleidingssystemen draagt ook bij tot het comfort van personen met een visuele handicap. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stelde in samenwerking met de desbetreffende verenigingen ook een vademecum op over "personen met beperkte mobiliteit in de openbare ruimte". Hier wordt in het kader van het begrip of de herijking van het begrip "openbare ruimte" aangegeven welke technische oplossingen voorhanden zijn, afhankelijk van het soort handicap.

Artikel 10: Recht op leven

46. De Belgische Grondwet bevat geen enkele specifieke bepaling ter bescherming van het recht op leven. Artikel 23 stelt evenwel dat iedereen het recht heeft een menswaardig leven te leiden. Artikel 2 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM) dat het recht op leven zeker stelt²⁰ werkt evenwel rechtstreeks door op de Belgische wetgeving. Deze juridische bescherming op basis van het EVRM geldt zonder discriminatie ook voor personen met een handicap.

47. De doodstraf werd in België afgeschaft (het vroegere artikel 14 bis van de Grondwet). Niemand kan willekeurig van het leven worden beroofd. Deze regel is zonder discriminatie ook van toepassing op personen met een handicap.

48. De Belgische wet staat euthanasie toe (wet van 28 mei 2002) onder een aantal zeer strikte voorwaarden, los van het feit of het al dan niet om een persoon met een handicap gaat. De begeleiding bij de beslissing om euthanasie toe te passen geldt ook voor personen met een handicap. Euthanasie is evenwel niet toegestaan bij minderjarigen en onbekwame meerderjarigen.²¹

49. Vrijwillige zwangerschapsafbreking – VZA (artikel 348 e.v. van het Strafwetboek), is in België alleen toegestaan wanneer een zwangere vrouw zich in een noodsituatie bevindt en ze een arts om een zwangerschapsafbreking vraagt. Deze informeert de vrouw over alle andere mogelijkheden en geeft haar enige bedenktijd. Het Strafwetboek maakt geen onderscheid tussen zwangere vrouwen met een handicap en zwangere vrouwen zonder handicap. Een vrijwillige zwangerschapsafbreking moet in principe uiterlijk voor het einde van de twaalfde week van de zwangerschap worden uitgevoerd. Wanneer het voltooiën van de zwangerschap evenwel een ernstig gevaar inhoudt voor de gezondheid van de vrouw of indien vaststaat dat het kind dat geboren zal worden, zal lijden aan een "uiterst zware kwaal" die als ongeneeslijk wordt erkend op het ogenblik van de diagnose, zal het advies van een tweede arts worden ingewonnen en bij het dossier worden gevoegd. De begeleiding bij de beslissing om een zwangerschap af te breken geldt ook voor personen met een handicap.

Artikel 11: Risicovolle situaties en humanitaire noodsituaties

50. De diensten van de brandweer en de civiele bescherming ondernemen geen speciale sensibiliseringsacties ten voordele van personen met een handicap. Dit neemt niet weg dat deze diensten specifiek toezien op de veiligheid van personen met een handicap. De civiele bescherming zorgt bijvoorbeeld voor het vervoer van personen met een handicap en personen met zeer beperkte mobiliteit die geen gebruik kunnen maken van de gewone vervoersmiddelen. Een ander voorbeeld: wanneer de hulp van de civiele bescherming wordt ingeroepen, zal deze zich in de eerste plaats ontfemen over personen met een handicap, zoals bijvoorbeeld in geval van overstroming. Er wordt een specifieke hulpverlening ingezet.

51. Wanneer zich in België een noodsituatie voordoet (kernramp of chemische ramp, hevige storm, aardbeving, stroomuitval, ...), waarschuwen de nationale, provinciale of gemeentelijke veiligheidsautoriteiten de bevolking via verschillende kanalen: de media, sirenes rond de nucleaire sites en SEVESO-bedrijven of met politiewagens die zijn uitgerust met een luidspreker. Om mensen met een auditieve handicap te kunnen verwittigen, werkt de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken nu al meer dan een jaar samen met de "Fédération Francophone des Sourds de Belgique" (FFSB), de "Federatie van Vlaamse Dovenorganisaties" (FEVLADO) en TELECONTACT. Het gaat om een gezamenlijk project "Burgeralarmering per SMS". Concreet komt het erop neer dat doven en slechthorenden een sms ontvangen in geval van een grote industriële ramp, een catastrofe of enige andere noodsituatie. Telkens wanneer de sirenes in België afgaan, krijgen diegenen die zich voor deze nieuwe dienst op de site van Telenet hebben ingeschreven, automatisch een in hun taal gesteld bericht dat melding maakt van het incident en van het aan te houden gedrag. Deze nieuwe procedure die werd ontwikkeld voor doven en slechthorenden zal tijdens het laatste kwartaal van 2011 geleidelijk aan worden ingevoerd.

52. De Belgische Defensie maakt geen onderscheid tussen de personen die ze te hulp komt en ook niet tussen burgers met een handicap en andere burgers. Tijdens externe operaties handelt Defensie op menswaardige wijze en in overeenstemming met de rechtsregels. Ook militairen die daarvoor niet speciaal zijn opgeleid of niet over gespecialiseerd materiaal beschikken, helpen personen met een handicap volgens de regels van het gezond verstand en met respect. Defensie besteedt ook aandacht aan het vraagstuk van personen met een handicap in het kader van het algemeen diversiteitsbeleid. Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de interne regelgeving ter zake. Deze zou niet alleen aandacht besteden aan personen met een handicap die bij Defensie tewerkgesteld zijn maar ook aan personen met een handicap in de zones waar de Belgische militairen worden ingezet²².

Artikel 12: Gelijkheid voor de wet

53. Volgens het Belgisch recht wordt elke meerderjarige geacht bekwaam te zijn tot alle handelingen van het burgerlijk leven (artikel 488 van het Burgerlijk Wetboek). Doorgaans kan elke meerderjarige subjectieve rechten verwerven en uitoefenen tenzij hij bij wet onbekwaam is verklaard (artikel 1123 van het Burgerlijk Wetboek). De onbekwaamheid van een meerderjarige kan alleen bij gerechtelijke beslissing worden

vastgesteld als aan de wettelijke voorwaarden is voldaan en de specifieke procedurevoorschriften werden in acht genomen.

54. Dit betekent dat personen die op basis van hun geestestoestand ongeschikt worden geacht maar die niet het voorwerp zijn van een gerechtelijke maatregel die ten doel heeft hun rechtsbekwaamheid te verminderen of op te heffen, hun volledige handelingsbekwaamheid behouden. Ze beheren zelf hun goederen en niemand mag op basis van hun geestestoestand in hun plaats handelen, aangezien deze geestestoestand en deze stoornis voor de wet onbestaande zijn.

55. Volgens de wet zijn er **verschillende stelsels van onbekwaamheid**. Ze verschillen van elkaar door het toepassingsgebied, de soort onbekwaamheid en de bescherming waarin wordt voorzien.

- De *onbekwaamverklaring* (artikel 489 e.v. van het Burgerlijk Wetboek) is van toepassing op personen die zich in een aanhoudende staat van onnozelheid of krankzinnigheid bevinden. Ze zijn niet in staat om hun goederen te beheren en om op eigen benen te staan en ze kunnen ook geen rechtshandelingen stellen. Ze worden onder het toezicht van een voogd geplaatst die hen zal vertegenwoordigen.
- De status van *verlengde minderjarigheid* (artikel 487bis e.v. van het Burgerlijk Wetboek) is van toepassing op personen met een ernstige geestelijke achterlijkheid. Wie in staat van verlengde minderjarigheid is verklaard, wordt ten aanzien van zijn persoon en zijn goederen gelijkgesteld met een minderjarige onder de vijftien jaar. De status van verlengde minderjarigheid stoelt op het vertegenwoordigingsbeginsel.
- Verkwisters en zwakzinnigen worden bijgestaan door een *raadsman* (artikel 513 e.v. van het Burgerlijk Wetboek). Zij kunnen slechts beperkte rechten uitoefenen. Overeenkomstig de wet mogen ze een aantal handelingen niet alleen stellen en zijn ze daarvoor aangewezen op de bijstand van een raadsman.
- Het voorlopig bewind (artikelen 488bis a) tot k) van het Burgerlijk Wetboek) is van toepassing op de meerderjarige die wegens zijn gezondheidstoestand, ongeacht de medische definitie hiervan, niet in staat is zijn goederen te beheren. De rechtsonbekwaamheid is beperkt tot het beheer van goederen zodat de meerderjarige, voor zover hij getuigt van gezond verstand, zijn strikt persoonlijke rechten nog steeds volwaardig kan uitoefenen. Voorlopig bewind stoelt op vertegenwoordiging en bijstand.

56. De wet voorziet in deze verschillende stelsels van onbekwaamheid om de nodige **bescherming** te kunnen bieden. De beperking van de uitoefening van zijn rechten heeft ten doel de persoon zelf en zijn omgeving te beschermen. Ze mag geenszins worden gezien als een bestraffing van het bestaan van een handicap.

57. Het is ook zo dat een persoon die een medische behandeling ondergaat of voor observatie wordt opgenomen in toepassing van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke in principe de volledige rechtsbekwaamheid behoudt, ook al kan hem een voorlopig bewindvoerder voor het beheer van zijn goederen worden toegewezen, maar dat is geen verplichting. Deze personen zijn volwaardige rechtspersonen. De wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt voorziet in een aantal specifieke bepalingen inzake de uitoefening van de rechten van minderjarige patiënten of van meerderjarige patiënten op wie de status van verlengde minderjarigheid of onbekwaamheid van toepassing is.²³

58. In het kader van de voornoemde beschermingsregelingen of los daarvan, is voorzien in een aantal **mechanismen om personen met een handicap te helpen bij de uitoefening van hun rechten**:

- *De vertegenwoordiging*: de wilsonbekwame wordt vertegenwoordigd door iemand die in zijn plaats de rechtshandelingen stelt die hijzelf niet meer kan stellen. De geesteszieke die het voorwerp is van een maatregel van *verlengde minderjarigheid* wordt vertegenwoordigd door zijn ouders of door een voogd (artikel 487^{quater} van het Burgerlijk Wetboek). De onbekwaamverklearde wordt vertegenwoordigd door een voogd (artikel 509 van het Burgerlijk Wetboek). De vertegenwoordiging heeft de daadwerkelijke uitoefening van de rechten van de betrokkenen ten doel. Zo worden de onbekwaamverklearde en de wilsonbekwame in gedingen betreffende hun afstamming vertegenwoordigd door hun wettelijke vertegenwoordiger en in geval van tegenstrijdigheid van belangen door een voogd *ad hoc* (artikel 331^{sexies} van het Burgerlijk Wetboek). Op het gebied van echtscheiding bepaalt artikel 1255, § 7 van het Gerechtelijk Wetboek dat wanneer een van de echtgenoten in een staat van krankzinnigheid verkeert of aan een ernstige geestesstoornis lijdt als verweerder vertegenwoordigd wordt door zijn voogd, zijn voorlopig bewindvoerder of, bij ontstentenis, een bewindvoerder *ad hoc* die op verzoek van de eisende partij vooraf wordt aangewezen door de voorzitter van de rechtbank. De krankzinnige voor wie de verlengde minderjarigheid wordt aangevraagd wordt altijd bijgestaan door een advocaat (artikel 475^{quater} van het Burgerlijk Wetboek). De verplichte bijstand van een krankzinnige door een advocaat is bedoeld om de persoon in kwestie te beschermen en hem toe te laten de rechtsmiddelen waarover hij beschikt ten volle te benutten.
- *De rechtsbijstand* stelt de wilsonbekwame in staat zelf alle rechtshandelingen te stellen die nodig zijn voor het beheer van zijn vermogen, met dien verstande dat voor sommige van deze handelingen rechtsbijstand is vereist. De toewijzing van een raadsman (artikelen 513 tot 515 van het Burgerlijk Wetboek) is een bijstandsregeling. Op de persoon die onder voorlopig bewind wordt geplaatst, is een vertegenwoordigings- en bijstandsregeling van toepassing, naar gelang van de rechterlijke uitspraak.
- *De vertrouwenspersoon* treedt op als tussenpersoon tussen de persoon die onder voorlopig bewind is geplaatst, de voorlopige bewindvoerder en de rechter. Hij is het best geplaatst om de wens van de persoon die onder voorlopig bewind is geplaatst te vertolken, met name met betrekking tot de uitoefening van zijn persoonlijkheidsrechten. "Er dient maximaal gestreefd te worden naar een beschermingsmaatregel die gebaseerd is op een vertrouwensrelatie tussen de te beschermen persoon en zijn bewindvoerder. Op die manier wil men komen tot een gepersonaliseerd beheer." ²⁴(artikel 488bis B, § 4 en artikel 7 § 2 van de wet van 26 juni 1990).

Artikel 13: Toegang tot de rechter

59. Om kwetsbare personen, met inbegrip van personen met een handicap toegang tot de rechter te verzekeren, zijn er verschillende maatregelen en wetsbepalingen voorhanden zoals:

- Personen met een handicap genieten, zonder onderscheid, de mogelijkheid tot gratis juridische eerstelijnsbijstand waarbij men praktische inlichtingen, informatie of een eerste juridisch advies kan verkrijgen bij de justitieuze huizen. Daarnaast behoren personen met een handicap aan wie een inkomensvervangende tegemoetkoming is toegekend tot de categorie personen die volledig kosteloos beroep kunnen doen op de juridische tweedelijnsbijstand (i.e. bijstand van een advocaat). Tenslotte kunnen personen met een handicap, onder dezelfde voorwaarden als voor de juridische tweedelijnsbijstand, beroep doen op rechtsbijstand waardoor zij volledig worden vrijgesteld van de procedurekosten.

- In het kader van een interneringsproces wordt de verplichte bijstand door een advocaat in aanmerking genomen op basis van de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers (artikel 28 en volgende) en van de wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis (artikel 118 en volgende). Op grond van deze wetten is het mogelijk het advies van deskundigen in te winnen en evaluatierapporten van de geestestoestand van het individu op te maken. De bevindingen ter zake worden toegevoegd aan het dossier op basis waarvan de rechter over een internering zal beslissen.
- De regelgeving inzake tolken - beëdigd vertalers in het kader van gerechtelijke procedures voorziet in gebarentaal en brailleschrift. Daarnaast zijn er nog andere regels vastgelegd, zoals de dekking van de reiskosten van een persoon die een persoon met een handicap begeleidt.
- Wat de minderjarigen betreft, gelden een aantal specifieke bepalingen op basis van hoofdstuk VII bis van het Strafwetboek (betreffende het verhoor van minderjarigen die het slachtoffer of getuige zijn van bepaalde misdrijven) en van de ministeriële omzendbrief van 16 juli betreffende de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarigen die het slachtoffer of getuige zijn van bepaalde misdrijven.
- Wat de slachtofferhulp betreft, moet worden gewezen op de initiatieven die op het niveau van de gedecentraliseerde instanties worden genomen, zoals *Steunpunt Algemeen Welzijnswerk* (voor Vlaanderen) en de *Services d'aide aux victimes* (voor het Waalse Gewest en de Franstalige Gemeenschap).
- In het Waalse Gewest stelt de verordening van 11 oktober 2010 tot verplichting van het memorandum inzake rechtshulp (hoofdstuk 3, punt 5.3) dat de begunstigde van een vervangingsinkomen recht heeft op gratis rechtsbijstand. Verder kan tegen individuele beslissingen die de AWIPH neemt op basis van een verzoek om tussenkomst door een persoon met een handicap, beroep worden aangetekend. Naast de traditionele rechtsmiddelen (Arbeidsrechtbank), is er ook nog de Beroepscommissie (een administratief rechtsorgaan dat in 1997 werd opgericht). Deze moet zich uitspreken over beslissingen in verband met vroegtijdige hulpverlening, opvang en huisvesting, pleegzorg, hulp bij dagelijkse activiteiten en begeleiding.²⁵

60. Wat de **toegankelijkheid** betreft, heeft de FOD Justitie momenteel geen duidelijk zicht op de toegankelijkheid van zijn gebouwen. De Regie der Gebouwen is bevoegd voor de "huisvesting" van de overheidsdiensten. Eventuele klachten over de toegankelijkheid van de gebouwen worden systematisch aan deze instantie gericht. Wat nieuwe gebouwen betreft, zijn de bestaande wetsbepalingen ook van toepassing op de overheidsdiensten. Volgens interne studies zijn een aantal strafinrichtingen en justitiehuzen volledig toegankelijk voor personen met beperkte mobiliteit. Er werden reeds een aantal toegankelijkheidsaudits uitgevoerd en in 2011 zullen er nog een aantal volgen.

61. Er is geen specifieke opleiding over de eerbiediging van de rechten van personen met een handicap voor het personeel van strafinrichtingen. De basisopleiding van ambtenaren van strafinrichtingen en veiligheidsambtenaren bevat wel modules over "diversiteit". Het Opleidingsinstituut voor de Rechterlijke Orde organiseert sinds 2009 juridische opleidingen voor magistraten en het personeel van de griffies en de parketten. Momenteel bestaat er geen specifieke opleiding rond de thematiek van de rechten van personen met een handicap maar er is wel een opleidingsmodule over het thema discriminatie in het algemeen.

Artikel 14: Vrijheid en veiligheid van de persoon

62. Volgens het Belgisch recht kan niemand strafrechtelijk van zijn vrijheid worden benomen op de enkele grond van een handicap of een functiebeperking. Vrijheidsbeneming is alleen mogelijk ingeval zodanig persoon een misdrijf of inbreuk heeft gepleegd.

Deze aspecten worden in de volgende wetteksten behandeld:

- artikel 12 van de Grondwet: de individuele vrijheid van de persoon is gewaarborgd. Niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vorm die zij voorschrijft. Behalve bij ontdekking op heterdaad kan niemand worden aangehouden dan krachtens een met redenen omkleed bevel van de rechter, dat moet worden betekend bij de aanhouding of uiterlijk binnen vierentwintig uren.
- artikel 16 § 1 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis.
- de verwijzingen in het Strafwetboek over de aanslag op de persoonlijke vrijheid en op de onschendbaarheid van de woning (artikelen 434 en volgende van het Strafwetboek).

63. De wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis bepaalt dat misdrijven en inbreuken tot een aanhouding kunnen leiden. Het Belgisch strafrecht kan worden toegepast in geval van een gedragsprobleem dat het gevolg is van een “mentale of intellectuele handicap”, zoals bepaald in artikel 1 van het Verdrag.

64. Volgens artikel 71 van het Strafwetboek is er geen misdrijf, wanneer de beschuldigde of de beklaagde op het ogenblik van het feit **in staat van krankzinnigheid** was. Zwakzinnigheid is een standaard uitsluitingsgrond. In de wet wordt zwakzinnigheid omschreven als: elke mentale stoornis waardoor een persoon volledig de controle over zijn daden verliest, ongeacht de oorsprong en de aard van de toestand, en ongeacht of het een aangeboren toestand dan wel een toestand als gevolg van ziekte is. De zwakzinnigheid moet op het ogenblik van de feiten al zijn vastgesteld. Zwakzinnigheid is een grond voor vrijstelling van aansprakelijkheid en daarom wordt deze toestand bij een vonnis of onderzoek in aanmerking genomen en leidt hij ook tot vrijspraak.

65. In artikel 1 van de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers, is bepaald voor welke categorieën straffeloosheid geldt. Dit artikel wordt aangevuld met het bepaalde in artikel 71 van het Strafwetboek. Behalve voor zwakzinnigen, voorziet de wet ook in maatregelen voor personen met een ernstige geestesstoornis of een mentale achterstand, waardoor zij geen controle over hun daden hebben. Met betrekking tot de vrijheidsbeneming van minderjarigen gelden verschillende specifieke maatregelen die werden genomen in instellingen waar jonge delinquenten worden geplaatst krachtens de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming.

66. De onderzoeksrechter en de rechtbank van eerste aanleg kunnen voor deze categorieën van personen de **internering** vragen. Een handicap of een mentale stoornis volstaan op zich niet als criterium, ook de volgende voorwaarden zijn van toepassing: 1) de inbreuk is in de wet omschreven als misdaad of zwaar misdrijf (artikel 7 van de wet van 1964), 2) op het ogenblik van de beslissing bevindt de persoon zich in

dezelfde toestand, 3) de persoon blijft een gevaar voor de maatschappij. In de wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis wordt het sociale gevaar als doorslaggevend criterium genoemd.²⁶ In de lijn van artikel 71 van het Strafwetboek wordt in het algemeen het advies van een deskundige ingewonnen maar ligt de beslissing over de internering wel bij de rechtbank van eerste aanleg.

67. Wat de maatregelen met het oog op **redelijke aanpassingen** betreft, voorziet de penitentiaire regelgeving niet in specifieke maatregelen voor personen met een handicap. Het bijzondere recht dat op deze personen van toepassing is, is ook in de gevangenis van kracht, zowel inzake mensenrechten als inzake de toegang tot de hulp en diensten die door de Gemeenschappen worden verleend (gedecentraliseerde bevoegdheid); een beperking van de rechten die te maken heeft met de opsluiting zelf (bv. vermindering van een tegemoetkoming) kan hiervan het gevolg zijn.

68. De directie-generaal Strafinrichtingen regelt praktische zaken zoals het terbeschikking stellen van rolstoelen enz. en levert ook inspanningen om het leven van personen met een handicap in de gevangenis te vergemakkelijken, waarbij voor ogen moet worden gehouden dat zich in de context van het dagelijks leven in een gevangenis toch nog problemen kunnen voordoen. De ziekenboegen hebben aangepaste uitrusting voor personen met een lichamelijke beperking (aangepaste baden, verlaagd meubilair enz.).

69. Het aspect opleiding wordt door de medewerkers van psychosociale diensten bestudeerd in een cursus over sociale zekerheid en het medisch personeel krijgt een opleiding over de omgang met geestesstoornissen.

Artikel 15: Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing

70. De bescherming van meerderjarigen die onbekwaam zijn om hun toestemming voor de deelname aan experimenten te verlenen, is het voorwerp van bijzondere bepalingen in de Belgische wet van mei 2004 inzake experimenten op de menselijke persoon, meer bepaald van artikel 8.²⁷ De bescherming van onbekwame minderjarigen en meerderjarigen is ook geregeld bij specifieke bepalingen in de wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen en de wet van 19 december 2008 inzake het verkrijgen en het gebruik van menselijk lichaamsmateriaal met het oog op de geneeskundige toepassing op de mens of het wetenschappelijk onderzoek.

71. Voor situaties waarin foltering en wrede, onmenselijke of vernederende behandeling zou voorkomen, is voorzien in specifieke straffen ter bescherming van personen met een handicap. Krachtens de artikelen 417ter en 417quater van het Strafwetboek zijn zodanige handelingen ten aanzien van personen met een handicap verzwarende omstandigheden.²⁸

Artikel 16: Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik

72. Inzake wetgevende maatregelen om personen met een handicap, zowel binnen- als buitenshuis, te beschermen tegen alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik, voorziet het Belgische strafrecht in een aantal bepalingen ter bescherming van de gehele bevolking (ook kinderen), die ook van toepassing zijn op personen met een handicap.²⁹ Een aantal bepalingen verbinden uitdrukkelijk verzwarende omstandigheden aan misdrijven wanneer deze tegen personen met een handicap zijn gepleegd.

73. De verschillende beleidsniveaus keurden een nationaal actieplan 2010-2014 goed dat tot doel heeft de strijd aan te binden met partnergeweld en andere vormen van huiselijk geweld (gedwongen huwelijken, genitale verminking, eremoord). Volgend op dit plan werkt het Waals Gewest ook aan een "*Plan de développement de la bien-traitance et de lutte contre la maltraitance*".

74. De Gemeenschappen hebben elk van hun kant werk gemaakt van maatregelen om hulp en ondersteuning te waarborgen voor personen met een handicap, hun familie en verzorgers, en om uitbuiting, geweld en misbruik te voorkomen, te herkennen en te melden:

- In Vlaanderen heeft het VAPH in 2006 een cd-rom gemaakt over grensoverschrijdend gedrag zoals (seksueel) misbruik en geweld, waarmee jeugddiensten in de praktijk preventieve en gepaste reactieve instrumenten krijgen aangereikt. Sinds 2009 werkt het VAPH ook samen met het *Leuvense Vertrouwenscentrum Kindermishandeling*. De samenwerking behelst de hulp aan minderjarige slachtoffers van mishandeling, waaronder ook kinderen met een handicap en de ondersteuning van het personeel van zorginstellingen.
- De Franse Gemeenschap heeft een aantal instrumenten uitgewerkt ter bescherming van de jeugd. Alle minderjarigen, ook minderjarigen met een handicap, hebben toegang tot deze instrumenten, zoals: een telefoondienst die op jongeren is gericht, algemene mechanismen om te toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind te toetsen en algemene mechanismen om toezicht te houden op de toepassing van rechten of specifieke thema's (zoals geweld en problemen die te maken hebben met schooluitval). Om kinderen met een handicap die gevaar lopen of in moeilijkheden verkeren, een betere opvang te kunnen bieden, wordt de laatste hand gelegd aan een samenwerkingsprotocol tussen de erkende regionale agentschappen die bevoegd zijn voor het beleid voor personen met een handicap enerzijds, en de gewestelijke overheid die bevoegd is voor de hulp aan jongeren die gevaar lopen of in moeilijkheden verkeren, anderzijds. Met dit protocol wordt meer complementariteit beoogd tussen beide sectoren evenals de totstandbrenging van een duurzaam partnerschap voor alle vragen betreffende kinderen met een handicap en hun familie opdat zo goed mogelijk kan worden ingespeeld op de noden van jongeren die ressorteren onder beide sectoren. Verder beschikt de Franse Gemeenschap over drie mechanismen die toezicht houden op de toepassing van het IVRK: de *Délégué général aux droits de l'enfant* (sinds 1991), het *Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la jeunesse* (sinds 1997) en *Les équipes SOS enfants*.
- Bij de Duitstalige Gemeenschap behandelt de organisatie die klachten over uitbuiting, geweld en mishandeling behandelt, ook klachten over discriminatie op grond van handicap. Deze organisatie werkt samen met het CGKR.

75. Een aantal gedecentraliseerde overheden hebben toezichtsmaatregelen getroffen voor diensten en programma's ten behoeve van personen met een handicap:

- Het decreet van de Vlaamse regering van 15 december 2000 inzake de kwaliteitszorg in de voorzieningen voor de sociale integratie van personen met een handicap bevat specifieke

bepalingen voor de bescherming van de integriteit van de gebruikers ervan en ter voorkoming van elke vorm van misbruik of geweld ten aanzien van deze personen. Het VAPH bewaakt sinds 2001 ook de kwaliteit van de diensten en voorzieningen die aan personen met een handicap worden aangeboden. Tot deze opdracht behoort ook het voorkomen en tegengaan van elke vorm van mishandeling van personen met een handicap.

- Het decreet van de Waalse regering van 6 april 1995 inzake de integratie van personen met een handicap bevat toezichtsmaatregelen voor de diensten en voorzieningen die door het AWIPH zijn erkend of worden gesubsidieerd. Het AWIPH heeft daartoe een auditdienst opgericht die de naleving van de erkenningsvoorwaarden en –criteria controleert. De auditdienst beoordeelt de dienstprojecten. Samen met de diensten en de educatieve teams wordt een evaluatie gemaakt van de werkmethodes, de kwaliteit van de diensten, de prestaties en de ontwikkeling van begeleidingsprojecten. In dit verband wordt ook nagegaan of deze projecten bestaan en of ze up-to-date worden gehouden.
- Het decreet van het college van de COCOF van 4 maart 1999 bepaalt dat de ambtenaren van de Brusselse Franstalige dienst voor personen met een handicap in hun functie het recht hebben om onderzoeken en controles uit te voeren en de informatie in te winnen die zij noodzakelijk achten en ook om processen-verbaal op te maken die bewijskracht hebben tot bewijs van het tegendeel.

Artikel 17: Bescherming van de persoonlijke integriteit

76. De wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt voorziet in de vertegenwoordiging van patiënten die onbekwaam zijn om hun rechten als patiënt uit te oefenen. Hieronder valt met name het recht om toestemming te geven voor gelijk welke tussenkomst, waarover voorafgaandelijk informatie is gegeven.³⁰ Krachtens deze wet wordt de patiënt zoveel als mogelijk en in verhouding tot zijn begripsvermogen, betrokken bij de uitoefening van zijn rechten. Ook de wet van 26 juni 1990 handelt over de bescherming van de persoon van geesteszieken. Deze wet bevat de algemene beginselen, procedures en werkwijzen evenals de soorten bestaande maatregelen waardoor de geesteszieke opnieuw als rechtssubject kan worden erkend.^{31/ 32}

77. Overeenkomstig artikel 16 van de wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, werd bij de FOD Volksgezondheid een federale commissie “Rechten van de patiënt” opgericht. De commissie bestaat uit vertegenwoordigers van de patiënten, de beroepsbeoefenaars, de ziekenhuizen en de verzekeringsinstellingen (het is ook mogelijk dat ambtenaren van de betrokken ministeriële departementen of overheidsdiensten als lid met een raadgevende stem zitting hebben). De taken van de commissie zijn:

- nationale en internationale informatie met betrekking tot patiëntenrechtelijke aangelegenheden verzamelen en verwerken;
- op verzoek of op eigen initiatief de minister die bevoegd is voor de Volksgezondheid adviseren met betrekking tot rechten en plichten van patiënten en beroepsbeoefenaars³³;
- de toepassing van de in deze wet bepaalde rechten evalueren;
- het functioneren van de ombudsfuncties evalueren;
- klachten omtrent de werking van een ombudsfunctie behandelen.

78. Op het niveau van de onafhankelijke instanties die zorgen voor de naleving van de bescherming van de integriteit van de persoon, zijn er verschillende initiatieven van de gedecentraliseerde overheden te vermelden:

- In 2000 nam de Vlaamse Regering een besluit aan betreffende de kwaliteitszorg in de voorzieningen voor de sociale integratie van personen met een handicap, inclusief kinderen. In de bijlage bij dit besluit wordt een lijst gegeven van de kwaliteitseisen waaraan de voorzieningen voor personen met een handicap moeten voldoen. Onder meer moet de privacy van de gebruiker worden gerespecteerd, moet die afdoende worden geïnformeerd en moet het medezeggenschap van de gebruiker worden gegarandeerd. Naast deze specifieke regeling wordt eraan herinnerd dat algemeen in het kader van het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp de naleving wordt gewaarborgd van de voorwaarde van "informed consent" in het kader van buitengerechtelijke jeugdhulp en lichamelijke straffen zijn verboden in alle instellingen.
- In het Waals Gewest kan het AWIPH wettelijke maatregelen treffen³⁴ ten aanzien van erkende en gesubsidieerde diensten voor personen met een handicap. De audit- en controledienst van het agentschap ziet toe op de conforme toepassing van deze maatregelen waarmee de waarborg wordt gegeven dat de persoon met een handicap en zijn familie worden betrokken bij het eigen beheer van zijn gezondheid en veiligheid. In het kader van de rationalisatie van de adviesverlenende functie op Waals niveau waartoe bij het kaderdecreet van november 2008 werd besloten, kan elke belanghebbende aan de Waalse regering en aan elke betrokken Waalse administratie een klacht richten met betrekking tot de werking van een dienst of een instelling inzake sociale actie of gezondheid. Een keer per jaar doet de Regering aan de "Conseil wallon de l'action sociale et de la santé" de dossiers betreffende bedoelde klachten toekomen.³⁵
- Bij de Duitstalige Gemeenschap kunnen patiënten zich wenden tot een vereniging voor advies en informatie-uitwisseling. Nochtans ontbreekt het personen met een handicap, net als alle patiënten, vaak aan informatie over de behandeling waaraan ze worden onderworpen. Dit is met name het geval voor voortplantingsaangelegenheden bij vrouwen met een mentale handicap.

Artikel 18: Vrijheid van verplaatsing en nationaliteit

79. Wat de nationaliteit betreft, maakt het Wetboek van de Belgische nationaliteit geen onderscheid tussen personen (dus ook niet of deze al dan niet een handicap hebben). Maar de artikelen 6 en 7 van het Wetboek van de Belgische nationaliteit voorzien in extra juridische middelen om personen met een handicap toe te laten om hun rechten, met betrekking tot de nationaliteit, te doen gelden:

- Artikel 6 voorziet in de mogelijkheid dat personen met een fysieke handicap een volmacht kunnen geven aan een andere persoon, om eventuele juridische stappen met betrekking tot nationaliteit te nemen.
- Artikel 7 voorziet in de mogelijkheid dat personen met een mentale handicap zich kunnen laten vertegenwoordigen door een wettelijke vertegenwoordiger, om eventuele juridische stappen met betrekking tot nationaliteit te nemen.

80. Inzake de vrijheid van woonplaats, bevat de Wet geen speciale bepalingen voor personen met een handicap (cf. de Wet van 19 juli 1991 betreffende de bevolkingsregisters, de identiteitskaarten, de vreemdelingenkaarten en de verblijfsdocumenten en tot wijziging van de wet van 8 augustus 1983 tot regeling van een Rijksregister van de natuurlijke personen). Ze hebben dus het recht vrij hun woonplaats te kiezen.

Artikel 19: Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij

81. De gedecentraliseerde overheden zijn zich bewust van het feit dat het voor personen met een handicap belangrijk is om, op voet van gelijkheid met anderen, zelfstandig te leven en volledig deel te nemen aan alle facetten van het leven. Hoewel dit aspect in de toekomst nog voor verbetering vatbaar is, met name voor het wegwerken van de wachtlijsten inzake de toegang tot de verschillende diensten, werden er heel wat maatregelen getroffen.

82. Inzake de steunregelingen betreffende zelfstandig wonen, hebben de Gemeenschappen verschillende maatregelen genomen:

- In Vlaanderen biedt het VAPH een persoonlijk assistentiebudget – PAB aan. Dankzij hulp bij dagelijkse taken, kunnen personen met een handicap toch zelfstandig blijven wonen. Op 1 januari 2011, waren er 1.808 personen met een PAB. Het VAPH voorziet ook in tussenkomsten aan personen met een handicap die betere hulpmiddelen willen aanschaffen of hun woning willen aanpassen. Het bedrag hangt af van de aard en de graad van de handicap. Op termijn wil het VAPH nog andere zorgvoorzieningen aanbieden om het zelfstandig wonen van personen met een handicap te bevorderen. Daarom werd in 2011 het “Perspectief 2020” goedgekeurd, dat meer werk wil maken van de rechten van assistenten en van de beslissingsautonomie van de personen met een handicap.
- Het Waalse Gewest voorziet in de erkenning en de subsidiëring van diensten die in de natuurlijke omgeving worden verstrekt door teams van professioneel personeel dat personen met een handicap in elke leeftijdscategorie op educatief, sociaal en psychologisch opzicht bijstand verleent. Het Waalse Gewest verstrekt ook een persoonlijk assistentiebudget (*budget d'assistance personnelle* of *BAP*) om de persoon met een handicap in staat te stellen in zijn gewone omgeving te blijven wonen, zijn dagelijks leven zelf te organiseren en zijn familiale, sociale of professionele integratie te bevorderen. Het budget is bestemd voor diensten die door persoonlijke assistenten worden geleverd. De toekenningsvoorwaarden zijn vastgelegd in het besluit van de Waalse Regering van 14 mei 2009 tot vaststelling van de tegemoetkomingsmodaliteiten en -voorwaarden inzake de individuele hulp verleend voor de integratie personen met een handicap. Dit besluit voorziet in tegemoetkomingen voor inrichtingskosten, assistentieproducten en bepaalde diensten die personen met een handicap in staat stellen zo zelfstandig mogelijk te wonen. In 2009 kregen meer dan 7.400 personen een tegemoetkoming.³⁶ Verder financiert het Waalse Gewest het opleidingsprogramma van de “*Handicontacts*”³⁷. Dit zijn buurtcontactpersonen met als belangrijkste taak personen met een handicap en hun omgeving te informeren over en wegwijs te maken op het gebied van diensten die aan hun behoeften beantwoorden.
- De Duitstalige Gemeenschap werkt met een ondersteuningsdienst (wonen – familie - vrije tijd). Deze dienst ondersteunt personen met een handicap bij hun integratie in en deelname aan een zelfstandig maatschappelijk leven van hun keuze. Hiervoor krijgen ze een aantal geïndividualiseerde hulpmiddelen ter beschikking, zoals specifieke materiële hulpmiddelen, subsidies voor specifieke aankopen, ondersteuningsdiensten. Voor elke woonvorm is er een diensten- en ondersteuningsaanbod vanuit het OCMW, gezinshulp, senioren hulp, thuisverzorging, buurtdiensten, maaltijden aan huis, zelfstandige ziekenverzorgers, enz. In het algemeen wordt de voorkeur gegeven aan de gewone diensten.
- Voor de Franstaligen in Brussel heeft de COCOF het takenpakket van de ondersteuningsdiensten uitgeschreven. Zo is het hun taak personen met een handicap te helpen om zelfstandig te blijven of te worden door middel van op het individu gerichte ondersteuning voor het dagelijks leven (decreet van 4 maart 1999 betreffende de sociale

integratie van de gehandicapten en hun inschakeling in het arbeidsproces,). Deze diensten maken personen met een handicap wegwijs in het hulpaanbod en helpen hen bij de te nemen stappen. Er zijn ook ondersteuningsdiensten die voor personen met een handicap een onthaalgezin kunnen zoeken en diensten die aangepaste woningen ter beschikking stellen en personen met een handicap ondersteunen bij de verschillende activiteiten van het dagelijks leven. Verder zijn er wooncentra die werken met een systeem van begeleid wonen in kleine eenheden.

- In Brussel subsidieert de GGC een pilootproject voor de invoering van een persoonlijk assistentiebudget voor een aantal personen met een handicap. Met dit budget kunnen zij voor hun dagelijkse activiteiten hulp en assistentie krijgen evenals sociale, educatieve, pedagogische en orthopedagogische ondersteuning.

83. Door middel van thuishulp kunnen personen met een handicap in hun eigen gemeenschap blijven wonen. Daarvoor werden een aantal diensten opgericht:

- In 2009 werd in België (in vier regio's) het startsein gegeven voor het pilootproject "Double Diagnostic (mentale handicap + mentale ziekte met gedragsstoornis)". Het doel van dit project is dat een mobiel team geestelijke gezondheidszorg aanbiedt in de leefomgeving van de persoon met een mentale handicap of een mentale ziekte met gedragsstoornis en dat de gedragsproblemen aldus verdwijnen of verminderen (zelfverminking, geweld, ongecontroleerd schreeuwen, ...).
- In het Waalse Gewest worden 51 structuren erkend en gesubsidieerd om families en personen met een handicap te helpen bij de activiteiten van het dagelijks leven. De ondersteuning betreft gezinshulp dan wel zorgdiensten aan huis, zoals geïntegreerde thuiszorg en de coördinatie van deze diensten en zorg bij de betrokkene. Het is de bedoeling dat personen met een zekere mate van afhankelijkheid of met een tijdelijk of permanent verlies van zelfredzaamheid, toch thuis kunnen blijven wonen. Het AWIPH heeft een budget "*Initiatives spécifiques*", waarmee het respijtdienst aanbiedt. Dankzij dit soort diensten krijgen personen met een handicap en hun naaste familieleden de tijd om op adem te komen en wat afstand te nemen. Deze diensten zijn bijvoorbeeld thuisopvang, tijdelijke opvang, noodoplossingen, ...
- In Brussel is de GCC bevoegd voor de erkenning en subsidiëring van diensten die ondersteuning bieden bij de activiteiten van het dagelijks leven. Op vraag van volwassenen met een ernstige fysieke handicap, bieden deze diensten thuishulp aan voor de activiteiten van het dagelijks leven. Sociale, medische of therapeutische hulp maakt geen deel uit van deze diensten.

84. Ook op het gebied van woondiensten hebben de gedecentraliseerde overheden maatregelen getroffen om zelfstandig wonen voor personen met een handicap mogelijk te maken:

- De Vlaamse regering verstrekt financiële steun voor "*ADL-woningen*" (dit zijn woningen, ook sociale woningen, aangepast voor de activiteiten van het dagelijks leven) waar personen met een handicap zelfredzamer leren worden en activiteiten van het dagelijks leven aanleren. De projecten behelzen ook de bouw van aangepaste woningen door de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen – VMSW, en de erkenning en subsidiëring door het VAPH van ondersteuningsdiensten³⁸ en advies voor de huurders van dergelijke woningen. De VMSW hanteert een stramen van technische toegankelijkheidsnormen en meer bepaald voor woningen die zijn of kunnen worden aangepast en de toegankelijkheid voor personen met een handicap. In de Vlaamse Wooncode is bovendien bepaald dat elke gemeente in de gunningsvoorwaarden voor sociale woningen één of een aantal prioritaire doelgroepen mag aanwijzen, zoals personen met een handicap. Andere vormen van zelfstandig wonen zijn beschermd of geïntegreerd wonen, en diensten voor de ondersteuning van sociale integratie.

- In het Waalse Gewest zijn in de categorie sociale woningen een aantal woningen (eengezinswoningen of appartementen) aangepast voor personen met een fysieke handicap die alleen of in familieverband willen wonen. De voorwaarden om in aanmerking te komen voor een zodanige woning, worden bepaald door de sociale huisvestingsmaatschappijen die er de eigenaar van zijn. Binnen een straal van 500 meter van dergelijke woningen, is er vaak een hulpdienst voor de activiteiten van het dagelijks leven (ADL) die elke dag van de week dag en nacht beschikbaar is voor hulp die te maken heeft met zorgverstrekking, lichaamsverzorging en voeding. Via het AWIPH worden in het Waalse Gewest 9 erkende ADL-diensten gesubsidieerd. Het Gewest biedt ook residentiële overgangsdiensten aan (SRT), meer bepaald voor jonge volwassenen met een mentale handicap. Deze dienst is vooral maar niet uitsluitend gericht op personen die uit instellingen komen die over een residentiële dienst voor volwassenen en een residentiële overgangsdienst beschikken. Nadat in samenwerking met het educatieve team een individueel project is opgezet, gaan bedoelde personen van de residentiële dienst naar de overgangsdienst waar ze naar meer zelfredzaamheid kunnen toegroeien. In de dienst verblijven ze alleen of in een kleine leefgroep en ze zijn echt onafhankelijk. Toch zien de residentiële overgangsdiensten toe op het fysieke, psychologische en sociale welbevinden van de bewoners, wat neerkomt op hulp bij budgetbeheer, lichaamsverzorging, eetgewoonten, enz.
- In de Duitstalige Gemeenschap wonen de meeste personen met een handicap bij hun familie of maken ze gebruik van de vrije woningmarkt. Slechts een minderheid maakt gebruik van begeleid wonen. Woningen op de vrije markt zijn niet altijd even toegankelijk (zowel in materieel als in financieel opzicht). Daarom wonen de meeste personen met een zware fysieke handicap zelfstandig in een sociale woning. Personen met een handicap kunnen aan de DPB een verzoek richten om ondersteuning of advies. Kortom, er zijn woonvormen voor elke behoefte aan individuele assistentie van personen met een handicap.
- De GGC zorgt voor de erkenning en subsidiëring van diensten voor begeleid wonen voor personen met een handicap die alleen wonen of alleen willen gaan wonen. Met deze woonvorm behouden of vergroten ze hun zelfstandigheid en verloopt de familiale en sociale integratie zo goed mogelijk.

Artikel 20: Persoonlijke mobiliteit

85. Behalve de maatregelen met betrekking tot toegankelijkheid waarin artikel 9 voorziet, worden op de verschillende bestuursniveaus ook maatregelen genomen om de persoonlijke mobiliteit van personen met een handicap te verbeteren:

- De van kracht zijnde reglementering inzake mobiliteitshulpmiddelen voorziet onder andere in: een enkelvoudig loketsysteem, extra budget voor een vlottere terugbetaling en om met bepaalde mobiliteitshulpmiddelen een grotere doelgroep te bereiken, en een vorm van terugbetaling op grond van een algemene beoordeling van de behoeften van de gebruiker. Dankzij deze nieuwe aanpak, krijgt de gebruiker sneller informatie over de meest aangewezen hulp.³⁹
- De federale wetgeving bevat voorschriften voor voorbehouden parkeerplaatsen (met speciale parkeerkaart) voor personen met een handicap.⁴⁰ Met de kaart, die wordt afgegeven aan wie aan bepaalde voorwaarden voldoet⁴¹, kan de houder onbeperkt gebruik maken van speciale parkeerplaatsen. In een groot aantal Belgische gemeenten kan met deze kaart ook kosteloos worden geparkeerd op openbare betalende parkeerplaatsen.
- Wat het wegverkeer betreft, zijn de aspecten van persoonlijke mobiliteit vastgelegd in artikel 7.1 van de Wegcode dat bepaalt dat een bestuurder kwetsbaardere verkeersdeelnemers, zoals personen met een handicap niet in gevaar mag brengen en dat een bestuurder dubbel voorzichtig dient te zijn als zich kwetsbaardere weggebruikers op

de weg bevinden. Voor personen met een handicap die een voertuig besturen dat zijzelf voortbewegen of dat uitgerust is met een elektrische motor, zijn de voorschriften van toepassing die gelden voor de gebruikers van voortbewegingstoestellen. De meeste beschermende maatregelen die van toepassing zijn op voetgangers en fietsers gelden dus ook voor voortbewegingstoestellen die worden bediend door een persoon met een handicap.

- Er zijn niet alleen de wetgevende maatregelen maar ook de aanwijzingen van externe deskundige instanties zoals de Brailleliga voor slechtzienden, revalidatiecentra voor kinderen of het Centrum voor Rijgeschiktheid en voertuigaanpassing (CARA).
- In Vlaanderen verstrekt het VAPH een tussenkomst aan personen met een handicap voor de aankoop van toestellen of voor aanpassingskosten. Toestellen en gepersonaliseerde hulpmiddelen zijn vermeld in een referentielijst. Het VAPH draagt ook bij in de kosten voor onderhoud en herstelling van materiaal.
- In Wallonië kan het AWIPH bijdragen in de financiering van hulpmiddelen voor persoonlijke mobiliteit⁴², in de kosten voor het halen van een rijbewijs en het aanleren van oriëntatie- en mobiliteitsvaardigheden. Ingevolge het decreet van de Waalse Regering van 23 november 2006 (besluit tot uitvoering van het decreet van 2 oktober 2008) hebben personen met een handicap met een geleidehond toegang tot voor het publiek bestemde inrichtingen en installaties.
- In de Duitstalige Gemeenschap kunnen personen met een handicap verschillende hulpmiddelen ter beschikking krijgen die hen in staat stellen zelfstandig te leven. Zo geeft een ergotherapeut antwoord op technische vragen en vragen over subsidies. Verder is er een afspraak met de lokale afdeling van het Rode Kruis waarbij, behalve het materiaal dat de DPB ter beschikking stelt, ook materiaal kan worden gehuurd.
- De GGC verstrekt niet alleen een persoonlijk assistentiebudget (artikel 19) maar bepleit in de Gewestelijke Mobiliteitscommissie ook aspecten van de mobiliteit van personen met een handicap. Deze commissie maakt studies en evaluaties over mobiliteit in het algemeen, over de inrichting van de openbare ruimte en meer bepaald over het openbaar vervoer, en verstrekt ook advies en aanbevelingen over deze materies.
- Het decreet van 4 maart 1999 van de COCOF heeft als opzet de sociale integratie van personen met een handicap te bevorderen. In dit verband is voorzien in een tegemoetkoming in de reiskosten voor zover de persoon met een handicap als gevolg van een gebrek niet alleen gebruik kan maken van het openbaar vervoer. Het decreet voorziet ook in tegemoetkomingen voor persoonlijke hulpmiddelen zoals de aanpassing van een wagen, de aankoop van een assistentiehond of het aanleren van verplaatsingstechnieken met een witte stok.

Artikel 21: Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie

86. Inzake de vrijheid van mening en meningsuiting, geven een aantal administraties specifieke ondersteuning, opdat personen met een handicap het communicatiemiddel van hun keuze kunnen gebruiken :

- In Vlaanderen kunnen personen met zeer beperkte mondelinge of schriftelijke communicatiemogelijkheden of die moeilijk toegang hebben tot communicatiemiddelen via het VAPH een aanvraag indienen voor geschikte apparatuur of gepersonaliseerde software. 77% van het programma-aanbod van de VRT (de Nederlandstalige openbare omroep) – en zelfs alle informatieve programma's - is ondertiteld. De VRT streeft naar een verhoging van dit percentage. In het Vlaams Gewest zorgen ook een aantal commerciële televisiezenders voor de ondertiteling van programma's. De Vlaamse Regering geeft ook steun aan de groep *Kamelego* die kranten online plaatst voor niet- en slechtzienden of

- mensen met leesproblemen. Op de site www.anderslezen.be kunnen de kranten van de dag worden beluisterd (streaming of downloadbare versie).⁴³
- In Wallonië wordt de verschaffing van hulpmiddelen voor informatie en communicatie toegekend op grond van het besluit van de Waalse Regering van 14 mei 2009 tot vaststelling van de voorwaarden en de nadere regels voor de betaling van individuele integratiehulp voor gehandicapten.
 - Het decreet van de COCOF van 4 maart 1999 voorziet inzake persoonsgebonden hulp in tegemoetkomingen voor diensten gebarentaal en transliteratie, in communicatiehulpmiddelen (beeldschermloep, TV-loep, draadloos geluidsoverdrachtsysteem, FM-apparatuur, aangepaste telefoon, brailleschrijfmachine, computer en pc-hulpmiddelen voor blinden en slechtzienden) en voor braillevertaling.
 - In de Duitstalige Gemeenschap hebben personen met een handicap recht op 35 uur tolkdiensten gebarentaal per jaar. Als daartoe de noodzaak bestaat, kan dit vaste aantal met 20 uur worden uitgebreid. De DPB betaalt dan de werkuren en de reiskosten van de tolk. Wat de toegang tot de media betreft, stelt een bureau voor brailledrukwerk kosteloos vertalingen ter beschikking omdat de lokale media geen informatie in een aangepaste leesvorm aanbieden.

87. Initiatieven op de verschillende bestuursniveaus moeten ervoor zorgen dat de informatie voor het grote publiek binnen dezelfde termijn en zonder extra kosten toegankelijk is voor personen met een handicap. De initiatieven zijn:

- In 2010 maakte de Vlaamse regering werk van de ontsluiting van alle beleidsdocumenten inzake onderwijs, jeugd en gelijke kansen. De regering zal ook vergelijkbare initiatieven stimuleren in andere beleidsterreinen.
- Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voegde aan de begroting 2011 een nieuwe basisallocatie toe met het oog op de oprichting van een gewestelijk forum voor integrale toegankelijkheid dat zich zou buigen over maatregelen om de uitoefening van het recht op de vrijheid van mening en meningsuiting van personen met een handicap te waarborgen.

88. Om de toegankelijkheid van de media te toetsten wordt in België het label “*Anysurfer*” gebruikt, wat moet leiden tot een betere gebruiksvriendelijkheid en een meer eenvormig uitzicht van websites (cf. artikel 9). Besturen die de normen in acht nemen, kunnen voor hun website of applicatie dit label krijgen. Tot op heden heeft een groot aantal websites van overheden op federaal en gewestelijke niveau het label “*Anysurfer*”. En dan zijn er een aantal die het label nog zullen krijgen of die rekening houden met de aandachtspunten inzake toegankelijkheid:

- De Vlaamse regering wil al haar websites voorzien van het label “*Anysurfer*” waardoor ze dus allemaal toegankelijk worden voor personen met een handicap. In 2010 kreeg 18% van de sites van de Vlaamse regering dit label (een stijging met 6% ten opzichte van 2008). De cel *Gelijke Kansen in Vlaanderen* wil organisaties in de privésector en de media stimuleren om hun informatie en diensten toegankelijk te maken voor personen met een handicap. Daarom wil ze de toegankelijkheid van websites in de privésector bevorderen en ervoor zorgen dat meer websites in de privésector het label “*Anysurfer*” krijgen.⁴⁴
- De Waalse Regering werkt sinds 2002 aan een betere toegankelijkheid ten behoeve van slechtzienden van de meeste websites van het Waalse Gewest. De verwezenlijking van dit beleidspunt werd in 2005 opgenomen in het deel van het Nationaal Actieplan tegen de digitale kloof dat over het beleid in Wallonië handelt. Momenteel hebben 27 sites het label “*Anysurfer*” of “*Blindsurfer*”.
- Bij de ontwikkeling van de website van de cel *Gelijke Kansen* van het ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werd rekening gehouden met de toegankelijkheid voor personen met een functiebeperking (slechtzienden, blinden, personen met auditieve beperkingen ...) en deze site komt dan ook in aanmerking voor het label “*Anysurfer*”.

Verder werkt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan een specifieke werkwebsite die ook aan de criteria van "Anysurfer" zal beantwoorden.

- In de Franse Gemeenschap is in de Verklaring inzake Gemeenschapsbeleid (2009-2014) bepaald dat de Regering werk zal maken van een stijging van het aantal sites met een label "Anysurfer". Het ministerie van de Franse Gemeenschap heeft actie ondernomen met het oog op de naleving van de toegankelijkheidscriteria.
- De DPB ziet erop toe dat belangrijke informatie wordt ontsloten door gemakkelijk leesbare overzichten te maken voor blinden en slechtzienenden. De DPB heeft ook een wegwijzer gemaakt over de toegankelijkheid van websites.
- De site van de Franstalige Brusselse dienst voor personen met een handicap is aangepast voor blinden en slechtzienenden en bestaat ook in een gemakkelijk leesbare versie.

89. Op elk bestuursniveau werden ook maatregelen getroffen inzake de erkenning van de gebarentaal en van gebarentalen:

- In het decreet van 5 mei 2006 wordt de Vlaamse gebarentaal officieel erkend door de Vlaamse regering. De VGT is de visueel-gestuele natuurlijke taal die gebruikt wordt door dove mensen en Vlaamse gebarentaalgebruikers in de Vlaamse Gemeenschap en in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. Dove mensen behoren tot de linguïstisch-culturele minderheidsgroep voor wie de Vlaamse Gebarentaal een identificerende rol speelt. Sinds januari 2008 is het Vlaams gebarentaalcentrum door de Vlaamse regering erkend. Het centrum wil het symbool zijn van de samenwerking tussen wetenschappers, de dovengemeenschap en professionelen om binnen het veld de kennis ter zake te vergroten en te verspreiden. Het besluit van de Vlaamse regering van 20 juli 1994 bepaalt de voorwaarden waartegen het VAPH tussenkomt in de kosten voor de hulp van een gebarentolk voor doven of slechthorenden.
- Het Waalse Gewest subsidieert mee de tolkdienst voor doven in Wallonië (*Service d'interprétation des Sourds de Wallonie - SISW*). Deze dienst beheert de vertaal- en tolkaanvragen van het Frans naar gebarentaal en omgekeerd. Zijn werkgebied bestrijkt materies op medisch, juridisch, cultureel en administratief gebied en inzake opleiding en beroepsleven. Alleen de schoolplicht valt niet binnen zijn werkgebied. Op deze dienst wordt een beroep gedaan door doven die in Wallonië wonen of door openbare of particuliere instanties van wie het werkgebied met het aspect van doofheid te maken heeft.
- Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geeft facultatieve subsidies aan verenigingen op het veld die projecten opzetten inzake gelijke kansen en diversiteit. In 2010 subsidieerde het gewest de 19e Europese ontmoeting "*Les sourds et l'image – L'image des sourds*", die plaats had op 6 november in het kader van het 37e internationaal festival van de onafhankelijke film (2 tot 7 november 2010).
- Ook de Franse Gemeenschap heeft de gebarentaal voor Franstalig België erkend als officiële taal (decreet van 22 oktober 2003). Er werd een adviescommissie voor gebarentaal opgericht die voor de regering van de Franse Gemeenschap ofwel op eigen initiatief ofwel op vraag van de regering adviezen en voorstellen formuleert met betrekking tot problemen inzake het gebruik van de gebarentaal.

Artikel 22: Eerbiediging van de privacy

90. Informatie over beslissingen met betrekking tot de handelingsbekwaamheid van meerderjarigen en de handelingsonbekwaamheid van minderjarigen staan geregistreerd in het bevolkingsregister, op basis van artikel 1 (15) van het koninklijk besluit van 16 juli 1992 betreffende het verkrijgen van informatie uit de

bevolkingsregisters en uit het vreemdelingenregister. Toegang tot deze informatie is streng gereguleerd en wordt alleen toegestaan aan gemachtigde instellingen.

91. De bescherming van de persoonlijke levenssfeer betreffende de verwerking van persoonsgegevens wordt geregeld door de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens. Deze wet maakt geen onderscheid tussen personen.⁴⁵ De wet van 22 augustus van 2002 betreffende de patiëntenrechten bevat bijzondere bepalingen over de bescherming van het privéleven en de eerbiediging van de intimiteit (artikel 10).

92. In 2009 heeft de Waalse Commissie voor Personen met een Handicap, in samenwerking met AWIPH, een brochure uitgegeven over “het gedeeld beroepsgeheim”, gericht aan personen met een handicap, hun familie, vrijwilligers en personen die tewerkgesteld zijn in de zorg aan personen met een handicap.

Artikel 23: Eerbiediging van de woning en het gezinsleven

93. De wetgeving betreffende de eerbiediging van de woning en het gezinsleven bevat de volgende aspecten:

- Alle personen, met of zonder handicap, hebben het recht op eerbiediging van hun privéleven en hun gezinsleven (artikel 22 van de Belgische Grondwet). Het recht om te trouwen en een gezin te stichten wordt gewaarborgd door artikel 12 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.
- Artikel 1 van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, stelt dat “*Buiten de beschermingsmaatregelen waarin deze wet voorziet, kunnen de diagnose en de behandeling van psychische stoornissen geen aanleiding geven tot enige vrijheidsbeperking*”.
- Personen onder tijdelijke voogdij of onder juridisch toezicht hebben nog steeds de mogelijkheid om te trouwen.
- Erkenning van een kind kan geschieden door een onbekwame. Er is wel een minimum van onderscheidingsvermogen vereist (artikel 328 Burgerlijk Wetboek).
- Wanneer de ouders samenleven, oefenen zij het gezag over de persoon van het kind gezamenlijk uit (artikel 373 Burgerlijk Wetboek).
- Indien men in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te kennen te geven, oefent de andere ouder het gezag alleen uit (artikel 375 Burgerlijk Wetboek).

94. Vlaanderen voorziet preventieve ondersteuning voor gezinnen die geconfronteerd worden met een handicap. Verschillende maatregelen werden genomen: opvoedingsondersteuning voor ouders met een mentale handicap, begeleid en beschermd wonen voor personen met een handicap, diensten voor thuisbegeleiding, begeleiding voor personen met een handicap in relatievorming (ter uitvoering van het samenwerkingsprotocol tussen Kind en Gezin en het VAPH).

95. Het Waalse Gewest voorziet in maatregelen ter preventie, aanpassingen en integratie van personen met een handicap (artikel 4 van het decreet van 6 april 1995 betreffende de integratie van personen met een handicap). Er wordt de voorkeur aan gegeven om de begeleiding en verzorging van de persoon met een handicap te laten plaats vinden in zijn eigen vertrouwde omgeving/gezin. Ter ondersteuning van ouders die een kind hebben met een handicap onder de 8 jaar voorziet het Waalse Gewest,

via AWIPH, speciale toelagen aan een twintigtal diensten (*Services d'aide précoce*). Als alternatief voor plaatsing van personen met een handicap in een instelling, biedt het Waalse Gewest, via AWIPH, verschillende vormen van zorg in een pleeggezin aan.

96. De *SENS service* van de DPB adviseert en ondersteunt personen met een handicap, en hun familieleden, bij vragen betreffende vriendschap, liefde, relaties, emoties en seksualiteit.

Artikel 24: Onderwijs

Situatie Vlaanderen:

97. De maatregelen om elk kind met een handicap toegang te geven tot kleuteronderwijs, lager, secundair en hoger onderwijs zijn verscheiden.

Naar aanleiding van de wet van 6 juli 1970 op het buitengewoon onderwijs werden scholen opgericht voor leerlingen van 2,5 tot 21⁴⁶ jaar, die omwille van hun noden tijdelijk of blijvend aangewezen zijn op buitengewoon onderwijs. De scholen organiseren zich op basis van types⁴⁷ (basis) en opleidingsvormen⁴⁸ (secundair). De Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) leveren het inschrijvingsverslag af dat recht geeft op inschrijving in het buitengewoon onderwijs of het geïntegreerd onderwijs. De wet voorziet ook in het recht op gratis leerlingenvervoer naar een school voor buitengewoon onderwijs. Het recht op onderwijs voor kinderen en jongeren met een handicap is hiermee in Vlaanderen gegarandeerd. Slechts 0,07% van de kinderen en jongeren volgt geen onderwijs omwille van hun zeer complexe problematiek.

98. Een schoolbestuur van een school voor gewoon (lager en secundair) onderwijs mag een leerling met een inschrijvingsverslag voor de types 1 tot 7 inschrijven onder de ontbindende voorwaarde van de vaststelling van onvoldoende draagkracht⁴⁹ in de school om tegemoet te komen aan de noden op het vlak van onderwijs, therapie en verzorging van de betreffende leerling. Het schoolbestuur neemt een beslissing tot weigering na overleg met de ouders en met het CLB dat de school begeleidt. Er bestaat eveneens een rechtsbeschermingsprocedure. Die is toevertrouwd aan lokale overlegplatforms waarin de belangrijkste plaatselijke stakeholders in en rond het onderwijs vertegenwoordigd zijn. Een van hun opdrachten is te bemiddelen over weigeringen op basis van draagkracht. Indien de bemiddeling niet tot een oplossing leidt en het kind geweigerd wordt, kunnen ouders die beslissing aanvechten bij de Commissie inzake Leerlingenrechten, opgericht bij het Ministerie van Onderwijs en Vorming. De Commissie kan een voorstel van sanctie voorstellen aan de Vlaamse Regering.

99. De uitbouw van het buitengewoon onderwijs gedurende de laatste 40 jaar heeft er voor gezorgd dat leerlingen met een handicap in sterke mate worden opgevangen in een niet-inclusief onderwijssysteem: 0,78% (kleuteronderwijs), 6,79% (lager onderwijs) en 4,24% (secundair onderwijs)⁵⁰.

100. In 1986 werd de wet aangepast en kregen kinderen en jongeren met een handicap de mogelijkheid om met ondersteuning vanuit het buitengewoon onderwijs school te lopen in het gewoon onderwijs. De laatste 10 jaar groeide het aantal

leerlingen in het geïntegreerd onderwijs (GON) van 1.522 leerlingen (1999-2000) naar 10.503 leerlingen (2009-2010)⁵¹. Hun procentueel aandeel blijft beperkt, nl. 0,95%.

101. De ondersteuning van studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs is gebaseerd op vier pijlers:

- een gunstigere weging voor de verdeling van de werkingsmiddelen;
- een aanmoedigingsfonds om een gelijkheids- en diversiteitsbeleid uit te bouwen;
- de subsidiëring van het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs;
- de sociale toelage om studentenvoorzieningen mee te bekostigen en de studierandvoorwaarden te verbeteren.

102. Het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming ondersteunt leerlingen en studenten in het gewoon onderwijs en het volwassenenonderwijs via de terbeschikkingstelling van speciale onderwijsleermiddelen (technische apparatuur, tolken Vlaamse Gebarentaal en schrijftolken, omzettingen in braille en grootdruk, aangepast meubilair, dyslexiesoftware en digitalisering van leerboeken).

103. Het Departement Onderwijs en Vorming liet een advies⁵² opmaken over de juridische gevolgen en de impact van artikel 24 van het Verdrag.

104. Vaardigheidstrainingen op het gebied van braille, gebarentaal, alternatieve communicatiemogelijkheden, mobiliteit, ... worden hoofdzakelijk aangeboden in het kader van het buitengewoon onderwijs of geïntegreerd onderwijs. Daarnaast zijn er organisaties van personen met een handicap die vaardigheidstrainingen aanbieden.

105. Sinds het schooljaar 1996-1997 kunnen dove leerlingen en studenten integreren in het reguliere (secundair en hoger) onderwijs met behulp van een tolk Vlaamse Gebarentaal en/of een schrijftolk. Sinds 2008 kunnen ook cursisten in het volwassenenonderwijs en basiseducatie tolkondersteuning aanvragen.

106. Professionalisering vindt plaats binnen de school en via ondersteunende diensten rond de school. In het beroepsprofiel en de basiscompetenties voor de leraar zijn verschillende competenties aan te stippen die verband houden met zorg voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften⁵³. Daarnaast zijn er de bachelor-na-bacheloropleidingen "buitengewoon onderwijs" en "zorgverbreding en remediërend leren". Bovendien is er een ruim aanbod aan specifieke nascholingen.

107. In functie van een vroegtijdige identificatie van de onderwijsbehoeften van personen met een handicap wordt van scholen verwacht dat ze een zorgbeleid voeren. Elke school heeft een samenwerkingsovereenkomst met een CLB. Een van de opdrachten van het CLB is diagnostiek uit te voeren wanneer leerlingen geconfronteerd worden met participatieproblemen in het onderwijs.

Situatie Franse Gemeenschap:

108. De toegang en het recht op onderwijs zijn vastgelegd in de Belgische Grondwet, het Schoolpact (29 mei 1959), het decreet dienstreezen (24 juli 1997), het decreet buitengewoon onderwijs (3 maart 2004) en het decreet *Mixité* (1 maart 2010). Het buitengewoon onderwijs werd in 1970 ingericht op vraag van ouderverenigingen om tegemoet te komen aan de specifieke leerbehoeften van bepaalde kinderen.

109. Het decreet van 3 maart 2004 houdende organisatie van het buitengewoon onderwijs⁵⁴ bevat een aantal aanwijzingen om het volgende te vermijden:

- organisatie per type onderwijs: de keuze van het type onderwijs is ingegeven door de handicap en de specifieke behoeften van de leerling. Het type wordt bepaald door een instantie die onafhankelijk van de schoolinstelling beslist of door een geneesheer-specialist; de leerling krijgt dus een specifieke begeleiding, in de vorm van hulp van paramedisch en sociaal personeel en aangepast onderwijs;
- toelatingsvoorwaarden in het buitengewoon onderwijs: het type onderwijs, de toelatingsvoorwaarden en de beslissing of de leerling in het buitengewoon onderwijs blijft, worden strikt afgewogen op grond van een met redenen omkleed dossier van de hand van een instantie die los staat van de onderwijsinstelling dan wel van een geneesheer-specialist, afhankelijk van het geval;
- de keuzevrijheid van de ouders: het staat de ouders vrij om voor hun kind te kiezen tussen een gewone school of buitengewoon onderwijs;
- de doelstellingen in de verschillende types buitengewoon onderwijs: de eindtermen die voor de verschillende types buitengewoon secundair onderwijs zijn vastgelegd, zijn gericht op een optimale integratie in maatschappij en beroepsleven van de leerling, op maat van zijn vaardigheden en afgestemd op zijn handicap;
- de mogelijkheid om van het buitengewoon onderwijs over te stappen naar het gewone onderwijs: de ouders hebben de keuzevrijheid om hun kind in te schrijven of opnieuw in te schrijven in het gewone onderwijs nadat het eerst buitengewoon onderwijs heeft gevolgd;
- de toename van integratieprojecten: voor een kind dat naar het buitengewoon onderwijs gaat, kan op vraag van de ouders of op voorstel van de klassenraad van de school voor buitengewoon onderwijs, een integratieproject in een gewone school worden opgezet waarbij wordt gezorgd voor begeleiding door personeel van de inrichting voor buitengewoon onderwijs. Dergelijke projecten kunnen voortaan in alle types buitengewoon onderwijs worden ontwikkeld. Het decreet van 5 februari 2009 bevordert dit soort projecten trouwens omdat de leerling niet langer verplicht is om minstens 3 maanden naar een inrichting voor buitengewoon onderwijs te gaan om recht te hebben op de begeleiding van personeel uit het buitengewoon onderwijs (leerkracht, paramedisch personeel of andere begeleiders, afhankelijk van de noden van het kind).

110. Alle schoolinstellingen die buitengewoon basis en/of secundair onderwijs inrichten (vormen 1, 2 en 3) moeten voor elke leerling een individueel leerplan (ILP) opstellen dat de grondslag vormt voor het volledige leertraject (decreet van 3 maart 2004); het ILP is een werkinstrument dat door de klassenraad is ontwikkeld en door deze raad wordt beheerd in overleg met de leerling en zijn begeleider. Het instrument wordt geregeld aangevuld en bijgewerkt met inachtneming van de belangen, de verworvenheden, het gedrag, de mogelijkheden en de vaardigheden van de leerling en van de moeilijkheden die hij ondervindt.⁵⁵

111. De Franse Gemeenschap heeft maatregelen genomen om in een zo vroeg mogelijk stadium zicht te krijgen op de onderwijsbehoeften van personen met een handicap, eventueel via een onderzoek door een pediater of een geneesheer-specialist en via een onderzoek tijdens de consultaties van de "Office pour la naissance et l'enfance" (ONE).

112. Op school voert een PMS-centrum of een centrum voor leerlingenbegeleiding een multidisciplinair onderzoek uit dat bestaat uit een medisch, een psychologisch, een pedagogisch en een sociaal onderzoek. Een PMS-centrum⁵⁶ dat bevoegd is voor de

leerlingen van de toegewezen onderwijsinstelling maar onafhankelijk van de school werkt, begeleidt de leerlingen tijdens hun volledige schooltraject. Een leerling uit het buitengewoon onderwijs dat naar het gewone onderwijs gaat, krijgt begeleiding van het gewone PMS-centrum en het buitengewone PMS-centrum.

113. Het buitengewoon onderwijs beschikt over speciale infrastructuur. In het gewone onderwijs hebben de onderwijsinstellingen in een integratieprotocol bepaald dat er aanpassingen kunnen worden uitgevoerd (eventueel met betrekking tot de klaslokalen) om te beantwoorden aan de specifieke behoeften van de geïntegreerde leerling. In 2008-2009 was er voorzien in buitengewoon onderwijs voor 31.317 kinderen met een handicap. Het aandeel van het buitengewoon onderwijs bedraagt 3,61% op een totaal van 867.466 leerlingen (lager⁵⁷ en secundair onderwijs). Sinds de nieuwe maatregelen van kracht zijn (september 2009), is het aantal in het gewone onderwijs geïntegreerde leerlingen gestegen van 203 (schooljaar 2008-2009) naar 854 (schooljaar 2010-2011).

114. De Franse Gemeenschap heeft ook de gebarentaal van Franstalig België erkend als officiële taal (decreet van 22 oktober 2003). Vier scholen voor buitengewoon onderwijs zijn uitgerust voor leerlingen die braille of gebarentaal willen leren.

115. De Regering van de Franse Gemeenschap wil ook het hoger onderwijs voor personen met een handicap stimuleren door⁵⁸:

- de krachten te bundelen om alle opleidingsmogelijkheden toegankelijk te maken voor personen met een handicap;
- eerst een inventaris te maken van de behoeften en de belangrijkste hindernissen en vervolgens basisaanpassingen te plannen voor logistieke voorzieningen en inzake evaluatiemethodes;
- opleidingen uit te werken voor lesgevers gebarentaal.

116. Via het AWIPH betaalt het Waalse Gewest mee aan de kosten voor vervoer, internaat en aangepaste hulpmiddelen voor kinderen met een handicap die naar het gewone onderwijs gaan. Het Gewest geeft ook een tegemoetkoming voor de kosten voor pedagogische begeleiding in het hoger onderwijs. Verder subsidieert ze een dertigtal integratiediensten die globale educatieve bijstand verlenen aan jongeren tussen 7 en 20 jaar. Het Waalse Gewest heeft ook een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de Franse Gemeenschap die bevoegd is voor onderwijs, om de integratie van kinderen met specifieke behoeften in het gewone onderwijs te bevorderen.

Situatie Duitstalige Gemeenschap:

117. Op 11 mei 2009 heeft het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap het decreet goedgekeurd inzake het centrum voor onderwijs aan leerlingen met specifieke behoeften ter bevordering van het onderwijs aan leerlingen met specifieke behoeften in de gewone scholen en de scholen voor onderwijs aan leerlingen met specifieke behoeften evenals ter ondersteuning van de bevordering van de ontwikkeling van leerlingen met een beperking, aanpassings- of leermoeilijkheden in de gewone scholen en de scholen voor onderwijs aan leerlingen met specifieke behoeften. De drie doelstellingen van het decreet zijn:

- **Vroegtijdige opsporing van leermoeilijkheden:** leermoeilijkheden dienen, naar Fins model, zo vlog mogelijk in het lager onderwijs te worden vastgesteld en gecompenseerd te

worden door middel van een differentiërende en individuele ondersteuning. Deze doelstelling kan worden bereikt⁵⁹, als alle scholen over de vereiste technische kennis beschikken.

- **Integratie van leerlingen met specifieke behoeften in het gewone onderwijs:** Een tweede doelstelling van het decreet is personen met specifieke behoeften of met aanpassings- of leermoeilijkheden zo veel mogelijk te integreren in het gewone onderwijs. Deze doelstelling kan worden bereikt door na de experimentele fase de goedkeuringsprocedure voor integratieprojecten waarmee in 2007 werd begonnen, verder uit te breiden tot het secundair onderwijs en er een decretale grondslag voor te creëren.⁶⁰ Wat het secundair onderwijs betreft, vinden de verenigingen van ouders dat er een tekort is aan integratieprojecten. De verenigingen van ouders zijn ook van mening dat de toegankelijkheid van scholen voor personen met een motorische handicap te wensen overlaat.
- **De oprichting van een centrum voor onderwijs aan leerlingen met specifieke behoeften:** op 1 september 2009 werd een centrum voor onderwijs aan leerlingen met specifieke behoeften opgericht, dat onder andere de volgende opdrachten⁶¹ vervult:
 - Ondersteuningsonderwijs verstrekken op het niveau van lager en secundair onderwijs;
 - Gekwalificeerd personeel ter beschikking stellen voor de speciale pedagogische ondersteuning in gewone scholen;
 - Gewone scholen sturing en begeleiding geven wanneer bij het ondersteuningsonderwijs pedagogische problemen optreden.

Artikel 25: Gezondheid

118. De maatregelen om personen met een handicap vrij en kosteloos toegang tot gezondheidszorgen te geven, zijn:

- Elke persoon met een handicap die in België verblijft heeft kosteloos toegang (i.e. zonder bijdragen te moeten betalen) tot de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging. Een handicap wordt omschreven als⁶² de ongeschiktheid om vanwege de gezondheidstoestand, arbeid ter verkrijging van een inkomen te verrichten⁶³. De status van persoon met een handicap geeft ook recht op een aantal voordelen zoals de verhoogde verzekeringstegemoetkoming, een forfaitaire tegemoetkoming voor chronisch zieken, enz. Personen met een handicap hebben in principe recht op het laagste plafondbedrag dat in aanmerking wordt genomen voor de maximumfactuur (een instrument waardoor de kosten voor geneeskundige verzorging van een gezin op jaarbasis tot een maximumbedrag worden beperkt).
- Personen met een handicap kunnen onder bepaalde voorwaarden en voor zover ze hoge medische kosten hebben, ook een jaarlijks zorgforfait ontvangen. In dit verband gaat bijzondere aandacht naar kinderen met een handicap: een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering, onder bepaalde voorwaarden een zorgforfait, toepassing van de derdebetalersregeling, de waarborg dat in geval van ziekenhuisverpleging geen honorariumtoeslag moet worden betaald.
- Krachtens de wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt en via de cel patiëntenrechten, zijn alle patiënten, zonder onderscheid, verzekerd van de bescherming van een aantal rechten, zoals met name: het recht op kwaliteitsvolle zorgverstrekking, het recht op vrije keuze van beroepsbeoefenaar, het recht op informatie over de gezondheidstoestand, het recht op “informed consent”, het recht op inzage in het patiëntendossier, het recht op eerbiediging van het privéleven, het recht om een klacht in te dienen bij de bevoegde ombudsdienst.⁶⁴
- Ook de Gemeenschappen hebben een aantal initiatieven genomen. Het decreet van 4 maart 1999 van de COCOF bepaalt bijvoorbeeld dat personen met een handicap in de

centra voor functionele revalidatie terecht kunnen voor integrale zorg van fysieke, psychologische en sociale aard. Overeenkomstig het decreet van 9 juli 2010 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie en voor de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling, moeten deze centra ook voor iedereen toegankelijk zijn.

119. De Belgische wetgeving voorziet ook in de bescherming van personen met een handicap op het gebied van onderzoek en reproductieve gezondheid. De wet van 11 mei 2003 betreffende het onderzoek op embryo's in vitro geeft de grenzen van het onderzoek aan en verbiedt met name onderzoeken of behandelingen met een eugenetisch oogmerk⁶⁵, met uitzondering van de selectie ter voorkoming van geslachtsgebonden ziekten. De wet van 6 juli 2007 betreffende de medisch begeleide voortplanting bevat specifieke bepalingen met betrekking tot de genetische pre-implantatiediagnostiek (artikelen 67 en 68).⁶⁶

120. Ook werden maatregelen getroffen om de gelijke toegang van personen met een handicap tot kwaliteitsvolle gezondheidszorg te waarborgen. De Vlaamse regering streeft naar geïndividualiseerde zorg die voor iedereen toegankelijk is. Ze ontwikkelt daartoe een inclusief beleid en levert extra inspanningen om de ongelijke toegang aan te pakken. Het VAPH en de gezondheids- en zorgcentra vervullen dan ook de rol van eerstelijnsinformatiepunten. In 2010 werd aan de Universiteit van Antwerpen ook nog een Centrum voor de ontwikkeling van gezondheidssystemen opgezet. Het Centrum voert multidisciplinair wetenschappelijk onderzoek uit op het gebied van gezondheidszorg, dat vooral is toegespitst op de problemen die verband houden met beheer en uitvoering.

121. De Gemeenschappen hebben ook een aantal maatregelen genomen die gericht zijn op vroegtijdige opsporing en vroegtijdig ingrijpen om het aantal nieuwe handicaps zo veel mogelijk te beperken.⁶⁷

122. In 2009 verspreidde het CGKR een sensibiliseringsbrochure voor artsen en andere beroepsbeoefenaars in de zorg over *“redelijke aanpassingen voor personen met een handicap in de gezondheidssector”*⁶⁸. De brochure bevat advies over de inrichting en de aanpassing van de bebouwde omgeving en de voorzieningen en over aangepast onthaal en communicatie voor alle types van handicap.

123. Met betrekking tot de discriminatie op het gebied van de toegang tot de ziekteverzekering en andere vormen van verzekering, bepaalt artikel 32 (§ 13) van de gecoördineerde wet van 14 juli 1994 betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen dat: *“Rechthebbenden op de geneeskundige verstrekkingen de personen zijn die in het Rijksregister van de natuurlijke personen zijn ingeschreven en die wegens hun gezondheidstoestand als ongeschikt zijn erkend om arbeid ter verkrijging van inkomen te verrichten”*. De ziektekostenverzekering strekt zich dus uit tot alle personen met een handicap zonder enige vorm van discriminatie ten opzichte van de gehele bevolking. De persoon met een handicap is dus gedekt door een ziektekostenverzekering: ofwel als persoon ten laste (het betreft hier een afgeleid recht op gezondheidszorg) ofwel als rechthebbende in de hoedanigheid van persoon met een handicap (meer bepaald als vanwege de handicap geen beroepsactiviteit kan worden uitgeoefend en de rechthebbende niet als persoon ten laste wordt beschouwd).⁶⁹ Personen met een handicap ondervinden echter grotere

moeilijkheden bij het afsluiten van een privéverzekering. Het CGKR opende in 2009 een twintigtal dossiers over personen die omwille van hun handicap of chronische ziekte werden geconfronteerd met een weigering, uitsluiting of erg hoge bijpremie wanneer ze een aanvraag indienden voor een schuldsaldoverzekering, hospitalisatieverzekering of verzekering gewaarborgd inkomen.

124. Tot slot werden ook maatregelen getroffen op het gebied van preventieve gezondheidszorg: informatie over de risico's van het misbruik van alcohol, tabak en drugs tijdens de zwangerschap, informatie over de inspanningen in het kader van een snelle opsporing en aangepaste preventiecampagnes, sensibiliseringsacties inzake hiv/aids.⁷⁰

Artikel 26 : Habilitatie en revalidatie

125. In België zijn er heel wat revalidatiecentra die aan personen met diverse functionele beperkingen een multidisciplinair revalidatieprogramma aanbieden. Het doel van deze revalidatieprogramma's is om een zo goed mogelijke autonomie en een optimale socio-familiale reïntegratie te bereiken. De meeste van deze revalidatiecentra maken deel uit van een ziekenhuis. Daarnaast zijn er ook multidisciplinaire referentiecentra voor diverse pathologieën. Deze referentiecentra zijn ieder in bepaalde (relatief zeldzame) pathologieën gespecialiseerd. Het aantal referentiecentra per pathologie is dan ook beperkt. De referentiecentra bieden aan hun patiënten een (meestal) levenslange begeleiding aan. De referentiecentra hebben onder meer een belangrijke diagnostische rol. Na de diagnose kunnen de referentiecentra verder de toestand van hun (overwegend) ambulante patiënten opvolgen en hen eventueel ook de nodige informatie, educatie en psychosociale begeleiding bieden. De referentiecentra werken daarvoor samen met andere zorgverleners van de eerste en de tweede lijn.

126. Wat de diensten voor rehabilitatie en revalidatie betreft, hebben de verschillende gedecentraliseerde instanties hun eigen hulpstructuur opgezet:

- In Vlaanderen beschikt het VAPH over gespecialiseerde multidisciplinaire teams die moeten uitmaken aan welk soort steun de persoon met een handicap het meest nood heeft. Deze teams helpen de persoon met een handicap wanneer deze een verzoek om hulp indient en blijven hem ook nadien met advies bijstaan. De diensten zijn zo georganiseerd dat de persoon in kwestie hiervoor niets moet betalen. De multidisciplinaire teams zijn deskundig op velerlei gebieden en zodoende toegerust om de meest complexe situaties het hoofd te bieden. Ze kunnen een beroep doen op deskundigen van buitenaf die door het agentschap erkend zijn.
- In het Waalse Gewest beschikt het AWIPH over een aantal gedecentraliseerde teams die in een van de zeven regionale bureaus werkzaam zijn. De teams hebben als taak de aanvraag van de persoon met een handicap te onderzoeken en samen met hem en de mantelzorgers een project van hulpverlening op maat uit te werken.
- In Brussel werden verschillende gemeenschapsdiensten opgezet. In haar decreet van 4 maart 1999 bepaalt de COCOF dat de Brusselse Franstalige dienst voor personen met een handicap en, met name, zijn multidisciplinair team het globaal proces inzake sociale integratie van de personen met een handicap en hun inschakeling in het arbeidsproces bepaalt, aanvult of wijzigt. Dit gebeurt in overleg met de persoon met een handicap en/of zijn wettelijke vertegenwoordiger. Dit proces bepaalt de bijstand en tegemoetkomingen die aan de persoon met een handicap worden verleend en omvat adviezen ter bevordering

van diens integratie in de samenleving, rekening houdend met zijn aanvraag, capaciteiten en behoeften. Het proces kan betrekking hebben op elke vorm van individuele bijstand, beroepsopleiding, inschakeling in het arbeidsproces, begeleiding en vroegtijdige bijstand, dagopvang en verblijf. De GGC, van haar kant, zorgt voor de erkenning en de subsidiëring van bicommunautaire centra en diensten voor personen met een handicap. Deze centra moeten de integratie en participatie bevorderen. De opvangcentra hebben de volgende taken: indien nodig, tijdens de weekends en overdag, hetzij sociale en paramedische aanpassingsactiviteiten, hetzij sociale, creatieve of recreatieve activiteiten aanbieden om personen met een handicap in staat te stellen de voor het dagelijkse leven noodzakelijke vaardigheden te verwerven of te behouden en om hun zelfstandigheid en hun integratie in de maatschappij te bevorderen (artikel 39 van het besluit van het Verenigd College van 25 oktober 2007). De dagcentra hebben de volgende taken: personen met een handicap overdag opvangen en instaan voor de medische, psychologische, paramedische, sociale en educatieve tenlasteneming zodat ze een zo groot mogelijke autonomie en een optimale integratie op sociaal en gezinsvlak verkrijgen of behouden (artikel 63 van het besluit van het Verenigd College van 25 oktober 2007). De GGC erkent en subsidieert 3 diensten voor begeleid zelfstandig wonen.

- De Duitstalige Gemeenschap heeft geen revalidatiecentrum. De DPB sloot dan ook een samenwerkingsovereenkomst met het Waalse Gewest en werkt daarnaast samen met een aantal revalidatiecentra en adviescentra in het buitenland voor kinderen met een visuele of auditieve handicap en voor de aanpassing van rolstoelen voor kinderen.

127. De Gemeenschappen die bevoegd zijn voor het beleid inzake onderwijs en opleiding, hebben een aantal maatregelen genomen inzake de opleiding van professionele hulpverleners en van het personeel dat is tewerkgesteld in de rehabilitatie- en revalidatiecentra:

- In de Franse Gemeenschap zorgen een aantal diensten (CPMS, administratie, verenigingen, ...) ervoor dat de ouders en professionele hulpverleners constant over duidelijke, gedetailleerde en nauwkeurige informatie beschikken met betrekking tot de rechten en plichten van eenieder en met betrekking tot de procedures die het mogelijk maken tegemoet te komen aan de specifieke noden op het gebied van onderwijs van elk kind. In het kader hiervan stelde de Franse Gemeenschap een vademecum op dat is terug te vinden op de site "enseignement.be". Daarnaast organiseerde ze via het "Institut de la Formation en Cours de Carrière" (IFC) opleidingsmodules voor leerkrachten zodat deze zich het instrument eigen kunnen maken. Daarnaast onderzoekt een werkgroep het aanbod aan opleidingen in het buitengewoon onderwijs, meer bepaald een betere spreiding van het aanbod over de verschillende soorten onderwijs.
- De Duitstalige Gemeenschap beschikt niet over een centrum dat gespecialiseerd is in beroepsopleiding. De DPB sloot ter zake een samenwerkingsovereenkomst met het AWIPH. Personen die het Frans onvoldoende beheersen kunnen terecht in de gespecialiseerde opleidingscentra in Duitsland. Maar omdat deze centra vaak op grote afstand van de woonplaats van de persoon in kwestie gelegen zijn, moet deze ter plaatse logeren. Om het aanbod van centra voor beroepsopleiding dichterbij huis uit te breiden, sloten de DPB en het "Institut pour la formation et de formation continue des classes moyennes" een samenwerkingsovereenkomst.

128. Met betrekking tot de promotie, het aanbod, de kennis en het gebruik van instrumenten en ondersteunende technologieën werden verschillende initiatieven genomen. Het AWIPH gaat op de volgende wijze te werk: enerzijds subsidieert het adviesdiensten die gespecialiseerd zijn in ondersteunende hulpmiddelen en/of de aanpassing van de woning; anderzijds kan het een beroep doen op de dienst "Coordination des Informations et des Conseils en Aides Techniques" (CICAT) die

ervoor zorgt dat personen met een handicap, hun gezin, verenigingen en professionele hulpverleners geïnformeerd worden over deze hulpmiddelen. Deze dienst sponsort een aantal initiatieven van verenigingen die zich ook bezighouden met het verstrekken van informatie ter zake. Zo is hij een van de medefinanciers van de database van technische hulpmiddelen ACCES-AT (www.accesat.be). Bij het VAPH ziet een specifiek departement (*het Kenniscentrum Hulpmiddelen - KOC*) toe op de ontwikkeling van de geëigende instrumenten en kennis.

129. De Duitstalige Gemeenschap merkt op dat al deze maatregelen nog voor verbetering vatbaar zijn. Wanneer van een domein van het leven naar een ander wordt overgeschakeld, is het zaak de link te versterken tussen de actoren die actief zijn op het gebied van rehabilitatie en revalidatie (federale materie) en de actoren die actief zijn op het gebied van pedagogische en professionele begeleiding (gemeenschapsmaterie) en de maatregelen van deze actoren beter op elkaar af te stemmen. Ook kan worden overwogen de maatregelen die in het buitenland, Duitsland bijvoorbeeld, worden gehanteerd mee te nemen in de studie die ter zake zal worden verricht.

Artikel 27: Werk en werkgelegenheid

130. Op wetgevend niveau wordt de strijd tegen discriminatie van personen met een handicap geregeld bij de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie.⁷¹ Deze wet verbiedt elke vorm van discriminatie: directe en indirecte discriminatie, de opdracht tot discrimineren, intimidatie en de weigering om redelijke aanpassingen te treffen ten voordele van een persoon met een handicap (artikel 14). Ze geldt voor de arbeidsbetrekkingen, de werkgelegenheid, de voorwaarden voor toegang tot arbeid, de arbeidsvoorwaarden, en de ontslagregelingen, en dit zowel in de openbare als in de private sector; zowel voor arbeid in loondienst als voor andere arbeid, voor alle niveaus van de beroepshierarchie en voor alle activiteitstakken. Daarnaast moet de werkgever die verantwoordelijk is voor het welzijn van de werknemers op grond van de wet van 4 augustus 1996 preventieve maatregelen nemen om risicovolle situaties te voorkomen dan wel om de schade te voorkomen of te beperken. Deze maatregelen behelzen de aanpassing van de werkplek, het ontwerp en de aanpassing van de werkpost, de keuze en het gebruik van materiaal, de keuze en het gebruik van een individuele beschermingsuitrusting, ... De werkgever houdt in het kader van de preventie maatregelen ter bescherming van de gezondheid en de veiligheid van de werknemers terdege rekening met de handicap van de werknemer.

131. Verschillende bestuursniveaus stippelden een beleid inzake technische en/of financiële bijstand uit met het oog op de uitvoering van redelijke aanpassingen:

- Als werkgever is de federale administratie verplicht de werkposten derwijze in te richten dat elke medewerker zijn werk in de beste omstandigheden kan verrichten. De aanpassing van de werkpost is een recht op basis van de antidiscriminatie wet van 10 mei 2007. Elke federale overheidsdienst ziet er dan ook op toe dat medewerkers met een handicap zo nodig over de vereiste technische bijstand kunnen beschikken om hun werkpost aan te passen.
- *Selor*, het selectiebureau van de federale overheid voorziet in redelijke aanpassingen van de selectie- en wervingsprocedures, de taaltesten, de procedures inzake interne mobiliteit of loopbaanbeheer overeenkomstig het KB van 5 maart 2007 tot organisatie van de

werving van personen met een handicap in het federaal administratief openbaar ambt. Deze redelijke aanpassingen beogen kandidaten met een handicap gelijke kansen, een gelijke behandeling en gelijke toegang tot het Belgisch openbaar ambt te garanderen.

Op de arbeidsmarkt werden een groot aantal maatregelen getroffen ten gunste van de tewerkstelling van personen met een handicap. Het gaat om de volgende sectoren:

Arbeidsmarkt privésector:

132. De voorwaarden waaraan een jonge werknemer met een handicap moet voldoen om aanspraak te kunnen blijven maken op een extra invaliditeitsvergoeding werden uitgebreid bij koninklijk besluit van 9 februari 2010⁷². Als gevolg hiervan kunnen jongeren met een handicap tot de leeftijd van 21 jaar in aanmerking komen voor een extra invaliditeitsvergoeding. Daarenboven is de federale regering in samenwerking met de Gewesten in 2005 begonnen met de uitbouw van een nieuw label “Gelijkheid-Diversiteit” dat wordt uitgereikt aan bedrijven die goed scoren op het stuk van tewerkstelling en bevordering van de diversiteit. In 2006 werd een pilootproject opgestart met die bedrijven die zich bereid verklaarden om zich actief toe te leggen op de opwaardering van diversiteit en gelijkheid binnen hun organisatie. De bedrijven die deze belofte ook nakwamen zouden het label dan uitgereikt krijgen. Inmiddels zijn 15 bedrijven in het bezit van het label.

133. Op 8 mei 2002 hechtte Vlaanderen zijn goedkeuring aan een decreet dat voorziet in de evenredige participatie op de arbeidsmarkt. In het kader van dit decreet werden een aantal beleidsmaatregelen genomen ter ondersteuning van gelijkheid en diversiteit op de arbeidsmarkt en een betere integratie van achtergestelde groepen, met inbegrip van personen met een handicap. Deze maatregelen behelzen de volgende acties:

- Werklozen met een handicap kunnen via de diensten van de VDAB een aanvraag indienen voor een algemene begeleidingsprocedure of voor een meer gespecialiseerde begeleidingsprocedure voor personen met een arbeidshandicap. De begeleidingsdiensten helpen de werkzoekende op vooruitstrevende en alomvattende wijze werk te vinden. Hun programma omvat: screening en oriëntatie, begeleiding en vorming inzake de wervingsprocedures, beroepsopleiding, bijstand en vorming inzake trajectbepaling en aanpassing van de werkomgeving.
- Binnen het decreet van 2002 voert Vlaanderen ook een impulsbeleid inzake evenredige arbeidsdeelname en diversiteit ten aanzien van de arbeidsmarkt met het oog op meer en betere integratie van kansengroepen, waaronder personen met een arbeidshandicap. Acties die hieronder vallen zijn diversiteitsplannen op het niveau van ondernemingen, lokale besturen en andere arbeidsorganisaties uit de profit en non-profitsector. Bedrijven worden hierbij gevraagd om streefcijfers m.b.t. instroom, doorstroom, opleiding en retentie van onder andere de groep mensen met een arbeidshandicap te formuleren, daar acties aan te verbinden en hierover te rapporteren. In Vlaanderen zijn sinds 2000 ongeveer 5.000 bedrijven en organisatie aan de slag gegaan met het voeren van dit type diversiteitsbeleid.
- Met het project *Jobkanaal* dat zich richt tot de Vlaamse werkgevers wordt gepoogd de arbeidsdeelname van sommige achtergestelde groepen, waaronder werknemers met een handicap, te stimuleren. Dit werkgelegenheidsplatform geeft bedrijven die op zoek zijn naar bekwame werknemers die deel uitmaken van welbepaalde doelgroepen, toegang tot een netwerk van meer dan 500 plaatsingsagentschappen.
- Daarnaast ondersteunt Vlaanderen ook het inzetten van diversiteitsconsulenten bij de vakbonden, met als taak vakbondskernen, vrijgestelden en militanten in bedrijven en

- organisaties te sensibiliseren rond evenredige participatie van kansengroepen op de werkvloer.
- In hetzelfde verband heeft Vlaanderen geïnvesteerd in de ondersteuning en professionalisering van de beleidsparticipatie van de kansengroep personen met een arbeidshandicap via het gebruikersoverleg handicap en arbeid, dat onder meer zitting heeft in de commissie diversiteit bij de Sociaal Economische Raad van Vlaanderen (SERV) en in andere stakeholderfora.
 - Er werden ook verschillende tewerkstellingsbevorderende maatregelen genomen. Het betreft subsidies ter financiering van de loonkost, de aanpassing van de werkplaats en van de werkuitrusting, de terbeschikkingstelling van doventolken en financiële tussenkomst in reis- en logeerkosten.
 - Het tewerkstellingsbeleid van de VDAB ten aanzien van personen met een arbeidshandicap, en ten aanzien van door het VAPH erkende personen met een handicap in het bijzonder, wordt cijfermatig opgevolgd en gemonitord.

134. Ter bevordering van gelijke kansen voor personen met een handicap op de gewone arbeidsmarkt hechtte de Waalse regering haar goedkeuring aan het besluit van 29 november 2007 dat voorziet in een aantal maatregelen inzake redelijke aanpassingen en inzake verschillende vormen van technische en financiële bijstand.⁷³ Daarnaast beschikt het Waalse Gewest in het kader van het decreet van 1 april 2004 betreffende het geïntegreerd stelsel inzake socio-professionele integratie, over 11 regionale missies voor tewerkstelling (MIRE). Deze hebben in eerste instantie ten doel acties voor integratie en begeleiding op te zetten om met name personen met een handicap te helpen een duurzame job te vinden. Daarnaast erkent en subsidieert het AWIPH 13 Centra voor Beroepsopleiding (CFP) die voorzien in een beroepsopleiding waarvan de pedagogische aanpak is afgestemd op het professionele project, de persoonlijkheid, de vaardigheden en de opleiding die eenieder genoten heeft. De beroepsopleiding wil de stagiair helpen om werk te vinden op de gewone arbeidsmarkt. De Waalse regering doet ook veel inspanningen voor de opleiding van personen met een handicap, met name volwassenen tussen 18-25 jaar om te voorkomen dat de schoolse kennis en de gewoonten van een actief beroepsleven verloren gaan door:

- van trajectbegeleiding een onderdeel te maken van de begeleidingsdiensten voor personen met een handicap;
- de toegang te vergemakkelijken tot de opleidingen die de "Office wallon de la formation professionnelle et de l'emploi" (FOREM) en zijn partners voor werkzoekenden met een handicap organiseren;
- vertegenwoordigers van het AWIPH af te vaardigen in de diensten van "FOREM Conseil" zodat beide diensten de krachten kunnen bundelen met het oog op de tewerkstelling van personen met een handicap;
- de jobcoaching van personen met een handicap te versterken zodat deze zich goed voelen in hun job en individuele integratiediagnoses te ontwikkelen zodat een analyse kan worden gemaakt van de vaardigheden, de mogelijke hulpkanalen en de vereiste aanpassingen, tewerkstellingsmogelijkheden... ;
- door het Handvest van de Diversiteit verder uit te werken zodat een wervingspercentage van personen met een handicap kan worden vooropgesteld en met het federale niveau kan worden nagegaan of een quotabeleid in de privésector aangewezen is.

135. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikt over de volgende wetgeving:

- de ordonnantie van 4 september 2008 betreffende de strijd tegen discriminatie

- de gelijke behandeling op het vlak van de tewerkstelling dat in een diversiteitsplan op het werk voorziet;
- de ordonnantie van 18 maart 2004 betreffende de erkenning en de financiering van de plaatselijke initiatieven voor de ontwikkeling van de werkgelegenheid (PIOW) en de inschakelingsondernemingen (IO);
- de ordonnantie van 26 juni 2003 betreffende het gemengd beheer van de arbeidsmarkt.

In het kader van het Territoriaal pact voor de werkgelegenheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat alle actoren die actief zijn op het gebied van arbeidsbemiddeling rond een gezamenlijk project mobiliseert en coördineert, verleent *Actiris* (de gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling) steun aan bedrijven en verenigingen die een diversiteitsbeleid wensen te ontwikkelen. Deze beleidsmaatregelen kunnen toegespitst zijn op het geslacht, een handicap, de leeftijd of de herkomst en verband houden met werving en selectie, personeelsbeheer, interne communicatie en externe standpuntbepaling. Vijftig procent van de kosten voor de tenuitvoerlegging van een diversiteitsplan kan worden gesubsidieerd, tot een bedrag van maximum 10.000 euro. Het Territoriaal pact voor de werkgelegenheid voorziet eveneens in de terbeschikkingstelling van consultants diversiteit en de bedrijven en verenigingen die voldoen aan de vereiste criteria, komen in aanmerking voor het diversiteitslabel.

136. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest steunt de verenigingen op het terrein door subsidies toe te kennen aan projecten die gelijke kansen en diversiteit bevorderen. In 2010 werden in het kader van de toegang tot werkgelegenheid de volgende projecten gesubsidieerd: de organisatie van een opendeurdag met gesprekken, debatten en animatie rond het thema “Handicap/werkgelegenheid “ en een project van de Brailleliga ter bevordering van de indienstneming van personen met een visuele handicap.

137. In Brussel nam ook de COCOF een aantal maatregelen: beroepsaanpassingscontract, invoegpremie, installatiepremie voor zelfstandigen, tegemoetkoming in de kosten voor de aanpassing van de werkpost, ontdekkingsstage, begeleidingspremie, integratiepremie en tewerkstellingspremie. De *Service bruxellois francophone des personnes handicapées* en de Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling werken ook samen om te bewerkstelligen dat personen met een handicap toegang hebben tot de werkaanbiedingen en terzelfder tijd een passende begeleiding kunnen genieten.

138. In de Duitstalige Gemeenschap biedt de DPB personen met een handicap, en met name leerlingen van het buitengewoon onderwijs, twee oriëntatiemogelijkheden aan. Zo is er de “bedrijfsoriëntatie” die integraal deel uitmaakt van een bredere beroepsoriëntatie die wordt beheerd in samenwerking met het *Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft* (openbare dienst voor arbeidsbemiddeling). Daarnaast is er de “bedrijfsopleiding”. Dit is een praktijkgerichte opleiding op de werkplek die in een deeltijdse scholing voorziet en uitzicht biedt op werk. Dit systeem kan echter niet naar behoren werken door een gebrek aan middelen. Er zijn te weinig plaatsen beschikbaar en de diensten die instaan voor de begeleiding hebben vaak te kampen met een personeelstekort.

Werk in een aangepaste omgeving:

139. Sommige instanties nemen ook maatregelen voor het geval een persoon met een handicap er niet in slaagt werk te vinden op de gewone arbeidsmarkt:

- In Vlaanderen werden een aantal initiatieven “arbeidszorg” genomen. Deze hebben ten doel samen met de beschutte en sociale werkplaatsen, psychiaters, organismen voor sociale bescherming, personen met een handicap te helpen in het kader van dagcentra. In de sector van de beschutte werkplaatsen werken ongeveer 15.000 mensen met een handicap.
- In het Waalse Gewest zijn 58 beschutte werkplaatsen erkend en gesubsidieerd door het AWIPH, dat tussenkomt in de bezoldiging van de werknemers. De Waalse regering verbindt zich de beschutte werkplaatsen middels een beroepsgerichte begeleiding en opleiding van de werknemers te steunen. Ze gaat momenteel ook na of het mogelijk is een speciaal statuut in het leven te roepen voor personen die niet voltijds kunnen werken of wier rentabiliteit of productiviteit hen geen toegang verleent tot een job in een gewone onderneming of in een beschutte werkplaats. In de sector van de beschutte werkplaatsen werken ongeveer 7.000 mensen met een handicap.
- De Duitstalige Gemeenschap telt drie beschutte werkplaatsen (BW). Toch zijn er evenveel mensen met een handicap tewerkgesteld op de gewone arbeidsmarkt als in de beschutte werkplaats.
- In haar decreet van 4 maart 1999 zegt de COCOF haar steun toe aan tewerkstelling in een beschutte werkplaats om zeker te stellen dat elke persoon met een handicap nuttig en bezoldigd werk kan verrichten en om hem toe te laten zich professioneel verder te bekwamen en zijn vaardigheden optimaal te benutten. Elke werknemer die in een beschutte werkplaats is tewerkgesteld, geniet het gewaarborgd minimum maandloon. Het (Franstalig) Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt 13 beschutte werkplaatsen die 1.450 werknemers met een handicap tewerkstellen.

Openbaar ambt:

140. Bij het openbaar ambt werden eveneens op alle bestuursniveaus een aantal maatregelen genomen ten voordele van de *tewerkstelling van personen met een handicap*:

- Om de tewerkstelling van deze personen te stimuleren heeft de federale administratie zich ten doel gesteld het aantal medewerkers met een handicap te verhogen. Het koninklijk besluit van 5 maart 2007 tot organisatie van de werving van personen met een handicap bepaalt dat 3% personen met een handicap deel moeten uitmaken van het personeelsbestand van elk federaal departement. Ook het selectiebureau van de administratie *Selor* hecht veel belang aan de integratie van personen met een handicap op de werkplek. Zo verleent het aan werkgevers die een laureaat met een handicap in dienst wensen te nemen, advies over de inhoudelijke aanpassingen van de uit te oefenen functie, de aanpassingen van de werkpost, de werkruimte en de werkomgeving.
- Om de evenredige participatie van personen met een handicap op de arbeidsmarkt te bevorderen, voorziet het besluit van de Vlaamse regering van 24 december 2004 houdende maatregelen ter bevordering en ondersteuning van het gelijkekansen- en diversiteitsbeleid in de Vlaamse administratie in een duidelijke omschrijving van het begrip “persoon met een arbeidshandicap”, een streefdoel van 4,5% tewerkstelling van personen met een handicap bij de Vlaamse administratie, maatregelen ter ondersteuning van de tewerkstelling van personen met een handicap (loonsubsidies en technische ondersteuning), maatregelen om betrekkingen voor te behouden voor personen met een handicap en om gelijke kansen bij de wervingsprocedures te bevorderen en een periodieke dialoog met de personeelsleden met een handicap te voeren.
- De Waalse regering hechtte haar goedkeuring aan het besluit van 27 mei 2009 dat provincies, gemeenten en verenigingen van gemeenten verplicht personen met een

handicap te werk te stellen. Deze administraties moeten voor twintig voltijdse equivalenten telkens een persoon met een handicap halftijds in dienst nemen. Daarnaast wil de Waalse regering dat elk overheidsbedrijf het procentueel aandeel van personen met een handicap in zijn personeelsbestand bekend maakt in het jaarlijks activiteitenverslag en op alle informatiedragers van het bedrijf, zoals de internetsite. De Waalse regering wil bij de verschillende afdelingen van de "*Service public de Wallonie*" eveneens ambtenaren aanstellen die zich bezighouden met de follow up en de bevordering van de integratie van de werknemer met een handicap in het team en die zorgen voor de nodige professionele begeleiding met het oog op de aanpassing aan het vak en aan het werk.

- In Brussel waarborgt de ordonnantie van 4 september 2008 ter bevordering van diversiteit en ter bestrijding van discriminatie in het Brussels gewestelijk openbaar ambt een gelijke behandeling inzake tewerkstelling bij het openbaar ambt en verbiedt ze discriminatie op basis van een handicap. Het besluit van 6 mei 1999 houdende het administratief statuut en de bezoldigingsregeling van de ambtenaren van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (artikel 319bis) en het besluit van 26 september 2002 houdende het administratief statuut en de bezoldigingsregeling van de ambtenaren van de instellingen van openbaar nut van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (artikel 325bis) voorzien in een procentueel aandeel van 2 % werknemers met een handicap en leggen de criteria voor de erkenning van een handicap vast. Ook ijvert het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor de tewerkstelling van personen met een handicap op basis van een contract van professionele aanpassing.
- In de Franse Gemeenschap bepaalt het besluit van de regering van 21 december 2000 betreffende de tewerkstelling van gehandicapten in de Diensten van de Regering en in sommige instellingen van openbaar nut die onder de Franse Gemeenschap ressorteren dat personen met een handicap 2,5 % moeten uitmaken van de betrekkingen die in de personeelsformatie van deze diensten en instanties zijn vastgesteld.

141. Wat pesterijen ten aanzien van werknemers met een handicap betreft, wordt de mogelijkheid van pesterijen wegens de handicap uitdrukkelijk vermeld in de Belgische wetgeving betreffende de bescherming tegen geweld en tegen pesterijen (hoofdstuk Vbis van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk en het koninklijk besluit van 17 mei 2007 betreffende de voorkoming van psychosociale belasting veroorzaakt door het werk, waaronder geweld, pesterijen en ongewenst seksueel gedrag op het werk.). De werkgever moet in zijn preventiebeleid dus rekening houden met deze risicofactor. Wanneer de werknemer met een handicap van mening is dat hij het slachtoffer is van pesterijen op grond van zijn handicap heeft hij, net zoals de andere werknemers, toegang tot de interne bedrijfsprocedure en kan hij langs informele weg om een oplossing van het probleem verzoeken. Hij kan ook klacht indienen bij een preventieadviseur die gespecialiseerd is in de psychosociale aspecten van het werk.

142. Met betrekking tot de maatregelen ter bevordering van de syndicale rechten van personen met een handicap, is elke discriminatie verboden op het gebied van lidmaatschap en inzet in een werknemers- of werkgeversorganisatie dan wel elke andere organisatie waarvan de leden een welbepaald beroep uitoefenen, ook op het gebied van de voordelen die soortgelijke organisaties verlenen (geregeld bij de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie). Daarnaast werden nog een aantal maatregelen genomen. Vlaanderen, bijvoorbeeld, is voorstander van de aanwezigheid van consultants diversiteit in de vakverenigingen om de vakcentrales, de vakvertegenwoordigers en de militanten in de bedrijven te sensibiliseren voor de evenredige participatie van de doelgroepen.

143. Wat de re-integratie op de arbeidsmarkt ten slotte betreft, is voorzien in procedures die een zo snel mogelijke re-integratie op de arbeidsmarkt bevorderen, rekening houdend met de resterende capaciteit van de persoon met een handicap:

- het koninklijk besluit van 28 mei 2003 betreffende het gezondheidstoezicht op de werknemers voorziet in een procedure voor re-integratie wanneer de werknemer definitief ongeschikt is verklaard om het overeengekomen werk uit te voeren (artikel 39) en in overleg tussen de betrokken personen over de mogelijkheden voor ander werk en de maatregelen voor aanpassing van de werkposten (artikel 57).
- het koninklijk besluit van 1 juli 2006 betreffende het voorstel tot stopzetting van de arbeid gericht tot personen die door een beroepsziekte aangetast of bedreigd zijn, geeft het Fonds voor de Beroepsziekten de mogelijkheid stappen te ondernemen met het oog op de re-integratie in geval van tijdelijke stopzetting van de beroepsactiviteit, zo deze schadelijk is voor de werknemer in kwestie (tijdelijk aangepast werk). In geval van een definitieve stopzetting onderzoekt het Fonds de mogelijkheid van een herscholing (beroepsopleiding).

144. De bescherming tegen onwillekeurig ontslag stoelt op de beginselen die zijn vastgelegd in de Europese richtlijnen inzake gelijke behandeling en non-discriminatie⁷⁴ (2000/43/EU en 2000/78/EU) en op de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie die discriminatie van de werknemer met een handicap verbiedt en bestraft. Artikel 5 van deze wet doelt op de arbeidsbetrekkingen, en meer bepaald de bepalingen en de praktijken inzake de beëindiging van de arbeidsbetrekking⁷⁵. Artikel 7 van voornoemde wet bepaalt dat elk direct onderscheid op grond van een van de beschermde criteria een directe discriminatie vormt, tenzij dit directe onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn. Zo kan een direct onderscheid op grond van een handicap alleen gerechtvaardigd zijn door wezenlijke en bepalende beroepsvereisten.

145. Op het niveau van de gemeenschappen werden een aantal maatregelen genomen om de integratie van leerlingen van het buitengewoon onderwijs op de arbeidsmarkt te bevorderen.

- In Vlaanderen werd in 2010 een initiatief ontplooid om te bewerkstelligen dat de onderwijssector beter aansluit bij de arbeidsmarkt. Dit project dat bekend is onder de naam " *Alternerende Beroepsopleiding* " organiseert intensieve stages in de bedrijfsweld.
- In de Franse Gemeenschap werden specifieke opleidingsprogramma's voor het gespecialiseerd beroepsonderwijs ingevoerd in het licht van de decretale opdrachten (van juli 1997). Deze programma's worden ontwikkeld in het kader van het werk van de *Service Francophone des Métiers et des Qualifications reconnues*. Ze zijn erkend in beroepsmiddelen.
- In de Duitstalige Gemeenschap voorziet de DPB in twee maatregelen voor personen met een handicap en, met name, voor leerlingen van het buitengewoon onderwijs. Een maatregel behelst de " bedrijfsoriëntatie " die integraal deel uitmaakt van een ruimer opgevatte opleiding die wordt beheerd in samenwerking met het *Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft* (overheidsdienst werkgelegenheid). De tweede maatregel behelst de " bedrijfsopleiding ", zijnde een praktische opleiding op de werkplek die voorziet in een deeltijdse opleiding en uitzicht biedt op een job.

146. Omdat tal van personen met een handicap moeilijk op het werk raken, kan telewerk dankzij de nieuwe communicatietechnologieën een goede oplossing bieden. De collectieve arbeidsovereenkomst nr. 85 betreffende telewerk die op 9 november

2005 binnen de Nationale Arbeidsraad werd gesloten⁷⁶, legt de basisbeginselen van telewerk vast. Deze collectieve arbeidsovereenkomst moet uitvoering geven aan de Europese raamovereenkomst over telewerk van 16 juli 2002. Sinds 1996 valt de arbeidsovereenkomst voor telewerk onder de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten. De telewerker wordt aldus op voet van gelijkheid met de andere werknemers geplaatst, met dien verstande dat terdege rekening wordt gehouden met het feit dat de werknemer zich niet op de bedrijfslocatie van de werkgever bevindt.

Artikel 28 : Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming

147. De wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan personen met een handicap bevat de regeling voor tegemoetkomingen aan personen met een handicap. Deze wet voorziet in 3 soorten tegemoetkoming en bepaalt op welke wijze de toegekende bedragen moeten worden berekend.

3 soorten tegemoetkoming:

- **de inkomensvervangende tegemoetkoming** wordt toegekend aan de persoon met een handicap van wie is vastgesteld dat zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen heeft verminderd tot een derde of minder van wat een gezonde persoon door het uitoefenen van een beroep op de algemene arbeidsmarkt kan verdienen. Deze tegemoetkoming garandeert personen wier handicap het verwerven van een inkomen door arbeid bemoeilijkt, een minimuminkomen. Het bedrag van de inkomensvervangende tegemoetkoming hangt af van de gezinssituatie van de begunstigde. Er wordt ook onderzocht of er nog andere inkomsten zijn.
- **de integratietegemoetkoming en de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden** dienen ter dekking van de extra kosten die uit de handicap voortvloeien. Ze worden eveneens toegekend aan personen met een handicap bij wie een gebrek aan of een vermindering van zelfredzaamheid is vastgesteld.

Vaststelling van de bedragen⁷⁷:

Om het gebrek aan zelfredzaamheid van de persoon met een handicap vast te stellen, wordt een medisch-sociaal beoordelingssysteem gehanteerd dat rekening houdt met de vraag of de persoon met een handicap 1) zich kan verplaatsen, zijn eten kan nuttigen of klaarmaken; 2) voor zijn persoonlijke hygiëne kan instaan en zich kan aankleden; 3) zijn woning schoon kan houden en huishoudelijke taken kan verrichten; 4) zelfstandig kan leven ; 5) zich bewust is van gevaarlijke situaties en die ook kan voorkomen; 6) in staat is om te communiceren en sociale contacten aan te knopen.

Voor deze zes criteria worden afzonderlijk punten toegekend gaande van 0 tot 3, afhankelijk van het gedrag en van de moeilijkheden waarmee de persoon te kampen heeft.⁷⁸ De punten van elk criterium worden samengeteld en op basis van het totaal aantal punten wordt de persoon in een bepaalde categorie ondergebracht. Zowel voor de integratietegemoetkoming als voor de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden zijn er 5 categorieën. Bedraagt het totaal aantal punten minder dan 7 punten, dan is er geen recht op een tegemoetkoming.

148. Verschillende overheids- of privé-instanties hebben ten behoeve van personen met een handicap een aantal specifieke maatregelen genomen omdat de handicap extra kosten met zich kan brengen. Zo hebben personen met een handicap, afhankelijk van de erkende handicap recht op:⁷⁹

- vrijstelling van autotaks (in geval van verlamming of amputatie van de bovenste ledematen of 50% van de onderste ledematen of volledige blindheid);
- vrijstelling van kijk- en luistergeld (zo de vermindering van zelfredzaamheid ten minste 12 punten bedraagt) ;
- een aantal voordelen op het gebied van huisvesting (zo de vermindering van zelfredzaamheid ten minste 9 punten bedraagt, of zo het verdienvermogen nog maar een derde of minder bedraagt van het inkomen dat een gezonde persoon op de algemene arbeidsmarkt kan verdienen);
- belastingvermindering op de inkomsten en de onroerende voorheffing (zo de vermindering van zelfredzaamheid ten minste 9 punten bedraagt, of zo het verdienvermogen nog maar een derde of minder bedraagt van het inkomen dat een gezonde persoon op de algemene arbeidsmarkt kan verdienen);
- een sociaal telefoontarief (zo de vermindering van zelfredzaamheid ten minste 9 punten bedraagt, of zo het verdienvermogen nog maar een derde of minder bedraagt van het inkomen dat een gezonde persoon op de algemene arbeidsmarkt kan verdienen);
- een sociaal tarief voor gas en elektriciteit (in geval van een tegemoetkoming voor personen met een handicap of van verhoogde kinderbijslag voor kinderen die aan een aandoening lijden);
- een verminderskaart voor het openbaar vervoer (in geval van een erkende visuele handicap van 90 %).

149. Een aantal bestuursniveaus stelden eveneens actieplannen op inzake de strijd tegen de armoede die personen met een handicap tot de doelgroep rekent:

- In 2008 riep België een federaal plan voor de strijd tegen de armoede in het leven. Het plan bevat 59 specifieke maatregelen inzake inkomsten, tewerkstelling, gezondheid, huisvesting, toegang tot energie en tot de overheidsdiensten. Een van de doelstellingen van dit plan is de verhoging van de laagste sociale uitkeringen, waaronder de tegemoetkomingen aan personen met een handicap. Dit federaal plan heeft vorm gegeven aan een nieuw instrument, de interfederale armoedebaarometer, die erop gericht is de armoede in België meer onder de aandacht te brengen. Deze armoedebaarometer stoelt op 15 indicatoren die de ontwikkeling van de armoede in België meten en het mogelijk moeten maken meer gerichte maatregelen te treffen. Door middel van deze barometer werd duidelijk aangetoond dat invaliden of zieken voorkomen in de bevolkingscategorieën met een hoog armoederisico (24,9 %).
- Zoals alle lidstaten van de Europese Unie heeft België ook een nationaal actieplan inzake sociale inclusie en de strijd tegen de armoede. Aangezien de armoede in België de jongste jaren niet noemenswaardig gedaald is, blijft het plan 2008-2010 de kerndoelstellingen van 2006 nastreven, met name:
 1. activering en diversiteit : meer personen van risicogroepen (jongeren, personen met een handicap, allochtonen) aan het werk helpen;
 2. kwalitatieve, duurzame huisvesting die voor iedereen betaalbaar is;
 3. de strijd tegen kinderarmoede: om de vicieuze cirkel van armoede te doorbreken.
- Op 9 juli 2010 hechtte de Vlaamse regering haar goedkeuring aan een actieplan tegen de armoede dat de Vlaamse beleidsmaatregelen aansluiting doet vinden bij de wereldwijde strijd tegen armoede en tegen sociale uitsluiting over de periode 2010-2014. Het actieplan bevat een groot aantal doelstellingen ter bestrijding van de armoede en sociale uitsluiting in het algemeen. Het vestigt eveneens de aandacht op de specifieke situatie van sommige doelgroepen zoals personen met een handicap. Het actieplan legde in de eerste helft van

- 2011 de basis voor een eerste activiteitenverslag, waarin melding wordt gemaakt van het tijdspad en de uitgetrokken middelen.
- Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest organiseerde van 10 tot 15 november 2010 de eerste Veertiendaagse van de Gelijke Kansen en Diversiteit, met als thema “sociale uitsluiting en armoede.” In het kader van deze Veertiendaagse liep het project van de vereniging Personen met een Handicap onder de naam: *“Leven met een beperking in Brussel: kansen en risico’s”*. Het project omvatte een documentaire en een infobeurs over de activiteiten van de vereniging. De documentaire beschrijft op positieve wijze de situatie van personen met een handicap en schetst een waarheidsgetrouw beeld van de sociale uitsluitingsproblematiek.
 - De GGC is lid van de experimentele werkgroep Thuislozen – Personen, waarbij alle Brusselse actoren die ter zake actief zijn, zijn aangesloten.

150. Verschillende gedecentraliseerde overheden hebben maatregelen genomen om personen met een handicap toegang te geven tot diensten, apparatuur en andere geëigende hulpmiddelen:

- Het VAPH voorziet in een tussenkomst voor uitgaven voor materiaal en voor de aanpassingen die met het oog op de sociale integratie van personen met een handicap moeten worden gedaan. Deze uitgaven zijn extra uitgaven die een persoon die in goede gezondheid verkeert, in een soortgelijke situatie niet moet doen. Het bedrag van de tussenkomst wordt berekend op basis van de noden en de gebruiksfrequentie alsmede van de doeltreffendheid en de doelmatigheid van het hulpmiddel voor de handicap.
- Wat de tenlasteneming betreft van de extra kosten die voortvloeien uit een handicap, hechtte de Waalse regering haar goedkeuring aan het besluit van 14 mei 2009 tot vaststelling van de voorwaarden en de nadere regels voor de betaling van individuele integratiehulp voor gehandicapten⁸⁰. Het besluit voorziet in een financiële tegemoetkoming voor de aanpassing van de woning, hulpmiddelen en sommige dienstverrichtingen die personen met een handicap in staat stellen een zo zelfstandig mogelijk leven te leiden. In 2009 kwamen 7.400 personen in aanmerking voor deze tegemoetkoming.
- Het decreet van 4 maart 1999 van de COCOF betreffende de sociale integratie van de gehandicapten en hun inschakeling in het arbeidsproces bepaalt dat de persoon met een handicap die onder de toepassing van het decreet valt een verzoek om hulp, tussenkomst of advies kan indienen. Een multidisciplinair team bestaande uit een arts, een psycholoog en een ambtenaar van universitair niveau onderzoekt de aanvraag. Streefdoel is de integratie van de persoon met een handicap in de samenleving, rekening houdend met de aanvraag, de vaardigheden en de noden. De aanvraag kan individuele hulp behelzen. De tussenkomsten die worden verleend aan personen met een handicap dienen om de kosten te dekken die noodzakelijk zijn voor de integratie van personen met een handicap. Er wordt wel van uitgegaan dat het in dit geval gaat om extra kosten die een gezonde persoon in identiek dezelfde situatie niet moet maken.
- Het werk van de DPB is gebaseerd op een alomvattende benadering van de persoon met een handicap, met inachtneming van zijn specifieke behoeften. Voor elke persoon met een handicap wordt een individueel hulp- en dienstenprogramma uitgewerkt waarin rekening wordt gehouden met de leefsituatie van de persoon in kwestie, zijn individueel vermogen, zijn interessegebieden en zijn specifieke wensen. Bij de uitvoering van dit programma wordt de klemtoon in de eerste plaats gelegd op de inclusieve diensten. Het zijn dus in de eerste plaats de gebruikelijke maatregelen die voor alle burgers gelden, die aan de persoon met een handicap worden voorgesteld. Daarnaast wordt ook rekening gehouden met de middelen die in de onmiddellijke omgeving van de persoon met een handicap voorhanden zijn. Pas daarna en, voor zover dat nog nodig is, krijgt de persoon met een handicap specifieke diensten aangeboden. Alle diensten van het agentschap hebben in de eerste plaats als taak een behoorlijke levensstandaard te garanderen.

151. Wat de maatregelen ten gunste van personen met een handicap in het kader van de programma's van publieke huisvesting betreft, beoogt het *Plan global de l'égalité des chances* van de Waalse regering personen met een handicap de toegang te garanderen tot een fatsoenlijke, betaalbare en duurzame woning. Dit houdt in dat steun wordt verleend aan de bouw van sociale woningen die gemoduleerd kunnen worden op basis van leeftijd en handicap en dat een vereenvoudigde lijst van criteria voor de rangschikking van kandidaten voor een sociale woning zal worden aangelegd. Om de persoonlijke ontplooiing, de integratie en de autonomie van de huurders aan te moedigen, moeten alle publieke huisvestingsmaatschappijen erop toezien dat de bestaande diensten in de hulpverlenings- en sociale sector in een maatschappelijke begeleiding voorzien.

Artikel 29: Participatie in het politieke en openbare leven

152. België waarborgt dat personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen effectief en ten volle kunnen participeren in het politieke en openbare leven, met inbegrip van het recht en de gelegenheid hun stem uit te brengen en gekozen te worden. In de kieswet zijn voor de hele bevolking de voorwaarden vastgelegd om kiezer te zijn (artikel 1) en om verkiesbaar te zijn (artikel 227). Deze voorwaarden behelzen met name de gevallen waarin de uitoefening van het kiesrecht is geschorst om redenen van onbekwaamheid (artikel 7): de personen onder het statuut van verlengde minderjarigheid (met toepassing van de wet van 29 juni 1973) en zij die geïnterneerd zijn (met toepassing van de bepalingen in de wet tot bescherming van de maatschappij van 1 juli 1964), mogen niet tot de stemming worden toegelaten zolang die onbekwaamheid duurt.

153. Volgens de wetgeving mag de voorzitter van een kiesbureau (traditioneel of geautomatiseerd) een kiezer die wegens een lichaamsgebrek niet in staat is om zich alleen naar het stembokje te begeven of om zelf zijn stem uit te brengen, de toestemming geven om zich door iemand te laten begeleiden of bij te staan (artikel 143 van de Kieswet). De keuze van de persoon die deze taak op zich neemt, is geheel vrij. De voorzitter kan dan ook geen dwang uitoefenen op de kiezer.

154. De FOD Binnenlandse Zaken heeft ook de kiesinstructies aangepast in die zin dat de aandacht wordt gevestigd op het belang van een gepast onthaal van personen met een handicap. Aldus werden ook de instructies voor de kiezers hertaald ten behoeve van personen met begripsproblemen. Wat de deelname aan de verrichtingen in een stembureau of een stemopnemingsbureau betreft worden de hoofdbureaus erop geattendeerd dat zij ervoor moeten zorgen dat dergelijke deelname in de mate van het mogelijke kan plaatsvinden.

155. Ook Gemeenschappen en Gewesten voeren sensibiliseringscampagnes om de deelname aan het politieke en het openbare leven van personen met een handicap te bevorderen. Naar aanleiding van de verkiezingen zet *Gelijke Kansen in Vlaanderen* bijvoorbeeld systematisch een campagne op. Met de slogan "*Denk niet cliché, stem niet cliché*" worden de kiezers uitgenodigd om na te denken over de meerwaarde van diversiteit in de besluitvorming en worden zij aangespoord om hun stem uit te brengen

op kandidaten uit geledingen van de maatschappij die ondervertegenwoordigd zijn in de politiek, zoals personen met een handicap.

156. Met betrekking tot de toegankelijkheid bepaalt de wetgeving dat in elk gebouw waar verschillende stembureaus zijn geïnstalleerd, per 5 stembureaus minstens één stemhokje speciaal voor personen met een handicap moet zijn ingericht (ministerieel besluit van 6 mei 1980, tot aanvulling van het ministerieel besluit van 10 augustus 1894 betreffende de kiestoestellen voor de parlements-, provincieraads- en gemeenteraadsverkiezingen). Om de gemeenten te informeren over de toegankelijkheid van stembureaus, worden op federaal niveau en op het niveau van Gemeenschappen en de Gewesten bewustmakingsacties ondernomen. Sinds 2007 werkt de FOD Binnenlandse Zaken, in samenwerking met de organisaties van personen met een handicap, een aantal praktische aanbevelingen uit.

157. Op verschillende bestuursniveaus werden maatregelen getroffen die moeten leiden tot een betere vertegenwoordiging en belangenverdediging van personen met een handicap, zoals:

- In Vlaanderen worden de gebruikersorganisaties van personen met een handicap betrokken bij beleidsvoorbereiding en –uitvoering (bijv. het raadgevend comité van het VAPH, gebruikersoverleg Handicap en Arbeid, Vlaams platform voor verenigingen met een handicap, VLOP in leezorgdebat, commissie diversiteit bij SERV,...).
- Bij het decreet van 6 april 1995 heeft de Waalse regering 2 instanties aangesteld om de integrale deelneming aan het sociaal en economische leven van personen met een handicap te bevorderen: het AWIPH (en de organen van dit agentschap) en de “*Commission wallonne des Personnes Handicapées*”. Van de dertien werkende en plaatsvervangende leden waaruit het beheerscomité van het AWIPH bestaat, zijn er vier afgevaardigden van organisaties die personen met een handicap of hun familie vertegenwoordigen. Het AWIPH is onderverdeeld in 13 subregionale coördinatiecommissies. In deze commissies met een tripartiete structuur, zitten personen met een handicap of hun vertegenwoordigers (organisaties). De *Commission wallonne des Personnes handicapées*, van haar kant, is een overlegorgaan dat de *Conseil wallon de l’action sociale et de la santé* van advies dient en/of rapporten opstelt en waarin ook afgevaardigden zitten van organisaties die personen met een handicap of hun familie vertegenwoordigen.
- Overeenkomstig het decreet van de Duitstalige Gemeenschap van België van 19 juni 1990 houdende oprichting van een DPB zijn personen met een handicap en hun afgevaardigden vertegenwoordigd in de raad van bestuur van de DPB. De betrokkenen worden dan ook ten volle betrokken bij deze initiatieven.

Artikel 30: Deelname aan het culturele leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport

158. In België valt de deelname van personen met een handicap aan vrijetijdsbesteding, sport en het culturele leven, in het algemeen onder de antidiscriminatiewetgevingen op federaal niveau en op niveau van de gemeenschappen en de gewesten. Sinds 2009 heeft het CGKR 4 verschillende brochures uitgebracht om de goederen- en dienstensector bewust te maken van de noodzaak van redelijke aanpassingen. Er zijn brochures die specifiek handelden over vrije tijd, cultuur, sport en transport⁸¹. Personen met een handicap hebben vaak een begeleider nodig omdat activiteiten niet toegankelijk zijn, waardoor hun deelname aan

deze activiteiten duurder uitvalt. Daarom verstrekken bepaalde lokale overheden een begeleiderskaart waarmee de begeleider kosteloos kan deelnemen aan de activiteit.

Activiteiten op het gebied van cultuur, vrije tijd, toerisme en sport vallen voornamelijk onder de bevoegdheid van de gedecentraliseerde overheden. Ter zake genomen maatregelen zijn:

Toerisme :

159. Een van de grote lijnen van het toeristisch beleid is de toegankelijkheid van het toeristisch aanbod. Verschillende gedecentraliseerde overheden ondersteunen actieplannen en –projecten die gericht zijn op personen met een handicap of nemen zelf het initiatief:

- In Vlaanderen nam *Toerisme Vlaanderen* in 2001 het initiatief voor het actieplan *Toegankelijk Reizen* dat gericht is op een betere toegankelijkheid van het toeristisch aanbod. Het plan bevat de volgende initiatieven:
 - toegankelijkheidscriteria die worden opgenomen in de financieringsprogramma's voor hotels, jeugdverblijven, vakantiecentra, campings, openluchtrecreatieve verblijven en toeristische infokantoren;
 - technische fiches met duidelijke criteria voor de toegankelijkheid van toeristische infrastructuur;
 - opleidingssessies voor de toeristische sector;
 - het steunpunt *Toegankelijk Reizen* (en een viertalige website: www.accessinfo.be) waarop reizigers betrouwbare informatie vinden over de toegankelijkheid van het toeristisch aanbod;
 - de beoordeling van toeristische infrastructuur aan de hand van een objectieve meetmethode en sinds 2008, het gebruik van een toegankelijkheidslabel.
- Het *Commissariat général au tourisme* van het Waalse Gewest en de *Office de Promotion du Tourisme de Wallonie et de Bruxelles* werken samen aan het project “*Tourisme pour tous – Accessibilité pour les personnes à mobilité réduite*”, dat tot doel heeft informatie te verhelderen en de toegankelijkheid in de toeristische sector te verbeteren.
- In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden verschillende initiatieven genomen om toeristische, culturele en vrijetijdsactiviteiten toegankelijker te maken voor personen met een handicap. Sinds 2008 voert Leefmilieu Brussel werken uit om de groene zones van de stad toegankelijker te maken voor personen met beperkte mobiliteit. Verder is er de toeristische gids “*Brussel voor allen*” waarin personen met een handicap die de stad bezoeken, informatie vinden over de toegankelijkheid van culturele en vrijetijdsactiviteiten, hotels, restaurants, parkeergelegenheid en openbaar vervoer.
- In de Duitstalige Gemeenschap verstrekt de DPB een “vakantiebudget” waarmee personen met een handicap vrijetijdsdiensten kunnen betalen. Dit initiatief wordt goed onthaald en zou worden uitgebreid tot een persoonlijk budget voor diensten waaraan personen met een handicap een eigen invulling kunnen geven.

Sport :

160. De maatregelen die werden genomen om de deelname aan en de toegang van personen met een handicap tot sportactiviteiten te vergemakkelijken zijn:

- Het Vlaamse sportbeleid werkt met initiatieven zoals “*G-sport*” (*Gehandicaptensport*) om de toegang tot sportinfrastructuur en de deelname van atleten met een handicap te bevorderen. Bij deze initiatieven zijn heel wat actoren betrokken: “*G-sport*”-clubs, “*G-sport*”-federaties, provinciale sportdiensten, de VGC (Brussel). In 2010 had een overleg plaats met de verschillende actoren die betrokken zij bij “*G-sport*”. De bedoeling was informatie uit te wisselen over initiatieven en het verdere beleid ter ondersteuning van handisport-verenigingen in Vlaanderen onder de loep te nemen. Het uiteindelijke doel is

een actieve en geïntegreerde bundeling van krachten, kennis en middelen. De Vlaamse regering doet ook het nodige voor de aanpassing van sportzalen en materiaal en de verspreiding van informatie over het sportaanbod voor personen met een handicap. Zo zijn er fiches met informatie over de bestaande aangepaste infrastructuur en specifieke beperkingen.

- Ook de subsidiëring van sportinfrastructuur in het Waalse Gewest is onderworpen aan de conformiteit van de installaties aan de voorschriften inzake de toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit (met name de artikelen 414 en 415 van het Waalse Wetboek van Ruimtelijke Ordening, Stedenbouw, Patrimonium en Energie - CWATUPE).
- In het Sportdecreet van 19 april 2004 van de Duitstalige Gemeenschap zijn de subsidievoorwaarden voor lokale sportclubs vastgelegd. Dit decreet heeft ertoe bijgedragen dat personen met een handicap gemakkelijker terecht kunnen in gewone sportclubs door de subsidies te verhogen voor clubs waar personen met een handicap terecht kunnen.
- Het decreet van 8 december 2006 van de Franse Gemeenschap houdende organisatie en subsidiëring van de sport in de Franse Gemeenschap bevat “Bijzondere bepalingen betreffende de sportpraktijk door personen die afwijkingen vertonen die aangepaste sportactiviteiten vereisen”. Verder bevat het decreet wetgevende en reglementaire bepalingen inzake de toegankelijkheid van de gebouwde omgeving.⁸²

Cultuur :

161. De Gemeenschappen namen de volgende initiatieven ter bevordering van de deelname van personen met een handicap aan het culturele leven:

- In Vlaanderen handelen drie decreten over de gelijke toegang tot cultuur voor allen:
 - Het *Kunstendecreet* van 2 april 2004 regelt de ondersteuning en de aanmoediging van de deelname aan culturele, sportieve en jeugdactiviteiten en voorziet in structurele steun voor sociale en culturele verenigingen die personen met een handicap bij hun werking betrekken.
 - Het decreet van 4 april 2003 inzake sociaal-culturele activiteiten voor volwassenen, ondersteunt verenigingen die ter zake activiteiten ontwikkelen. Het decreet wil met name educatieve vormingsinitiatieven bevorderen die personen met een handicap als doelgroep hebben of daartoe sensibiliseren.
 - Met een meer transversale benadering wil het *Participatiedecreet* van 18 juli 2008 dat de bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport tot doel heeft, een aanvulling zijn op alle sectorale decreten. Het decreet definieert een aantal doelgroepen, waaronder personen met een handicap, die in aanmerking komen voor extra subsidies.
- De regering van de Franse Gemeenschap wil verder werk maken van een verbeterde toegankelijkheid van de infrastructuur en de culturele programmering meer openstellen voor gebarentaal en ondertiteling en met name gebarentaal in een sectordoorsnijdende context in te passen.
- In de Duitstalige Gemeenschap organiseren crea-ateliers samen met beschutte werkplaatsen verschillende artistieke stages, meer bepaald kunstschilderstages. In 2010 had in het belangrijkste culturele centrum van de regio een tentoonstelling plaats met het resultaat van dit stagewerk.
- In Brussel zorgde de COCOF voor de financiering van een aantal initiatieven met het oog op een betere toegankelijkheid van musea, naschoolse activiteiten of een ruimere participatie in culturele activiteiten, meer bepaald voor personen met een mentale handicap.

Jeugdactiviteiten:

162. Een aantal maatregelen zijn specifiek gericht op de evenwaardige toegang van kinderen met een handicap tot spel-, recreatie- en sportinfrastructuur:

- De Franse Gemeenschap zorgt ervoor dat kinderen met een handicap tijdens de vakantie kunnen deelnemen aan sportkampen via de erkenning en subsidiëring van sportverenigingen die aangepaste sportactiviteiten organiseren (decreet van 8 december 2006). De openstelling van de activiteiten voor allen behelst ook dat sporttrainers noties worden bijgebracht van hoe sportdisciplines kunnen worden aangepast aan de noden van personen met een handicap.
- In de Duitstalige Gemeenschap organiseert de DPB opleidingen voor vakantieanimatoren opdat kinderen en jongeren met een handicap ook kunnen deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten. De DPB helpt ook mee zoeken naar geschikte activiteiten en naar oplossingen voor mobiliteitsproblemen.

163. Voor de bevordering van de dovencultuur werden ook een aantal maatregelen genomen zoals: erkenning door de Vlaamse regering van de Vlaamse doventaal⁸³ als taal van een specifieke gemeenschap in Vlaanderen en Brussel; de COCOF maakte in Brussel werk van de erkenning en subsidiëring van een tolkdienst voor doven.

Artikel 31: Statistieken en verzamelen van gegevens

164. Aangezien in België het beleid voor personen met een handicap een gedeelde bevoegdheid is tussen het federale niveau en het gedecentraliseerde niveau en er geen eenvormige definitie van handicap bestaat, zijn er ook geen gecoördineerde statistieken voorhanden over de domeinen die in het VN-verdrag aan bod komen. Aan dit aspect moet dus nog worden geschaafd door het coördinatiemechanisme.

165. In 2011 is een ad hoc-module toegevoegd aan het onderzoek door de FOD Economie naar de tewerkstelling van personen met een handicap⁸⁴. Deze resultaten zullen beschikbaar zijn in juni 2012. De gegevens van het ADSEI zijn steeds beschikbaar via elektronische weg en via diverse infopunten, verspreid over heel België. Op die manier kunnen personen met een handicap deze makkelijk en veilig raadplegen. Bij de dataverzameling wordt geen onderscheid gemaakt tussen personen met of zonder een handicap. Midden 2009 heeft het CGKR een nieuw elektronisch systeem voor de registratie en behandeling van meldingen en individuele dossiers die betrekking hebben op de antidiscriminatiewet (METIS). Deze cijfers worden voorgesteld in de jaar- en activiteitenrapporten van het CGKR. Ook het Vlaamse gelijkheidsbeleid, meer bepaald de 13 Vlaamse meldpunten Discriminatie, en de Franse Gemeenschap werken met METIS. Op die manier worden alle meldingen discriminatie in België gecentraliseerd.

166. In Vlaanderen bestaan er geen aparte handicap-surveys, maar om dit tekort op te vangen, wordt getracht om in zoveel mogelijk andere survey's vragen over het voorkomen van een handicap op te nemen. Zo is er een "handicap-variabele" opgenomen in de (nationale) gezondheidssurvey en in het Europese onderzoek naar de inkomsten en levensomstandigheden ("Survey on Income and Living Conditions - SILC"). Binnen de studiedienst van de Vlaamse Regering wordt het Vlaamse beleid integraal gemonitord. Jaarlijks wordt een rapport opgeleverd (VRIND⁸⁵) dat een beeld schetst van de realisaties van de Vlaamse overheid, met betrekking tot de

toegankelijkheid en de situatie van personen met een handicap. Er worden cijfers meegegeven over onder meer:

- uitkeringen en bijstand: o.m. Inkomensvervangende tegemoetkoming, integratietegemoetkoming, individuele materiële bijstand;
- cijfers over opvang en begeleiding: o.m. ambulante zorg, residentiële zorg, PAB's;
- cijfers over tewerkstelling in de sociale economie.

167. Het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) centraliseert en verspreidt statistieken met betrekking tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Wat gegevens met betrekking tot personen met een handicap betreft, werkt het BISA onder andere samen met de FOD Sociale Zekerheid, Directie-generaal Personen met een Handicap.

Artikel 32: Internationale samenwerking

168. Op het gebied van ontwikkelingssamenwerking wordt rekening gehouden met de mensenrechtensituatie in de 18 partnerlanden van de bilaterale samenwerking, waaronder de rechten van personen met een handicap. Het is dus mogelijk dat specifieke problemen van personen met een handicap op de agenda staan van de politieke dialoog die met bedoelde landen wordt gevoerd. Verder schrijft de minister van ontwikkelingssamenwerking ten behoeve van het Belgische parlement jaarverslagen over de mensenrechtensituatie - en dus ook over de situatie van de rechten van personen met een handicap - in de partnerlanden.

169. In 2009 en 2010 trok de Belgische ontwikkelingssamenwerking respectievelijk 7.585.000 € en 7.071.000 € uit voor projecten ter bevordering van de rechten van personen met een handicap. De projecten, die vooral door ngo's worden uitgevoerd, zijn hoofdzakelijk gericht op het aanbieden van gepersonaliseerde diensten om de terugkeer in de maatschappij van personen met een handicap te verzekeren dan wel op de bevordering, in samenwerking met organisaties in het Zuiden die personen met een handicap verdedigen, van de rechten van hun leden. De Belgische ontwikkelingssamenwerking financiert ook in ruime mate internationale organisaties die in hun werking specifiek aandacht besteden aan personen met een handicap. Tot slot heeft de Belgische samenwerking ook middelen ter beschikking gesteld voor een actie om het publiek te sensibiliseren omtrent de link tussen de millenniumdoelstellingen en de rechten van personen met een handicap.

170. De gedecentraliseerde overheden maken van materies die personen met een handicap aanbelangen weliswaar geen sectordoorsnijdend actiethema, maar ze nemen wel initiatieven om hun levenskwaliteit en integratie te bevorderen:

- De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking heeft reeds tal van initiatieven gesteund die personen met een handicap ten goede komen, met name projecten van internationale organisaties of ngo's met bewezen deskundigheid, zoals de Wereldgezondheidsorganisatie (*Building Capacity for Child Road Traffic Injury Prevention in Southern Africa*), APOPO (detectie van landmijnen in Mozambique) of Handicap International (humanitaire hulp), en ook bilaterale projecten zoals de ondersteuning van het strategische plan van de *Office on the Status of Disabled Persons Strategic Plan* (Zuid-Afrika).
- Bij de samenwerkingsovereenkomsten tussen het Waalse Gewest, het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Franse Gemeenschap en derde landen, werd aan het AWIPH gevraagd om in partnerschap met Marokko⁸⁶ en Tunesië⁸⁷ projecten op te zetten voor de bevordering van de sociale en professionele integratie van personen met een handicap.

Aan deze samenwerking werd concreet invulling gegeven met de uitwisseling van ervaringen en know-how.

171. In het kader van het buitenlands beleid, bijvoorbeeld tijdens politieke dialogen of Belgische verklaringen in de Verenigde Naties, vraagt België regelmatig aan andere landen om het VN-Verdrag en het optioneel protocol te ondertekenen en te ratificeren. België vraagt ook in het algemeen aandacht voor de rechten van personen met een handicap in multilaterale fora. Daarnaast wordt telkens de aanbeveling om het Verdrag te ratificeren opgenomen in de Belgische tussenkomsten in het kader van de Universal Periodic Review.

Artikel 33: Nationale implementatie en toezicht

172. Er zijn in België diverse focal points opgericht, op verschillende beleidsniveau's.

- Federaal: focal points bij de diverse overheidsdiensten - federaal coördinatiemechanisme bij de FOD Sociale Zekerheid, Directie-generaal Beleidsondersteuning
- Vlaanderen: Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid, Gelijke Kansen in Vlaanderen
- Wallonië: Agence Wallonne pour l'Intégration des Personnes handicapées
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Externe Relaties
- Franse Gemeenschap: WBI, Service multilatéral mondial
- Duitstalige Gemeenschap: Dienststelle für Personen mit Behinderung
- Franse Gemeenschapscommissie : Service Phare
- Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie: administratie van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

173. Interfederaal coördinatiepunt ligt bij de FOD Sociale Zekerheid, Directie-generaal Beleidsondersteuning

174. Onafhankelijk mechanisme:

Op de plenaire vergadering van de Interministeriële Conferentie "Welzijn, Sport en Gezin", deel "Personen met een handicap", van 12 juli 2011 werd beslist om het mandaat van het kader, bestaande uit één of meerdere onafhankelijke mechanismen, toe te vertrouwen aan het CGKR. Zowel de federale overheid als de deelstaten zullen hiertoe zo snel mogelijk een protocol afsluiten met het CGKR. Elk van de betrokken overheden engageert zich ook om in de nodige budgettaire middelen te voorzien zodat het CGKR zich optimaal van zijn taken kan kwijten. Bij het CGKR zal een begeleidingscommissie opgericht worden om het (brede) maatschappelijk middenveld te betrekken bij de werkzaamheden rond het VN-Verdrag.

175. Rol van het maatschappelijk middenveld.

Zowel de verenigingen van en voor personen met een handicap als het ruimere maatschappelijk middenveld werden bij de opmaak van dit eerste rapport betrokken via de zgn. "COORMULTI" vergaderingen. Dit zijn coördinatievergaderingen georganiseerd door de FOD Buitenlandse zaken. De opmerkingen van het

maatschappelijk middenveld werden in de mate van het mogelijke geïntegreerd in dit verslag.

Op federaal niveau is de raadpleging van de representatieve organisaties geregeld door het koninklijk besluit van 9 juli 1981 dat ondermeer bepaalt dat de Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap (NHRPH) belast is met het onderzoek van alle problemen betreffende de personen met een handicap, die tot de federale bevoegdheid behoren. De Raad mag hierover, op eigen initiatief of op verzoek van de bevoegde ministers adviezen geven of voorstellen doen, onder meer met het oog op de rationalisatie en de coördinatie van de wettelijke en reglementaire bepalingen. Op de Ministerraad van 20 juli 2011 werd beslist om aan deze raadpleging een meer gestructureerd karakter te geven, door erin te voorzien dat, voor regelgevingen die specifiek betrekking hebben op personen met een handicap en ook voor regelgevingen met een algemene maatschappelijke implicatie doch waarvan bepaalde deelaspecten een specifieke impact zouden kunnen hebben voor personen met een handicap, de NHRPH reeds van bij de opstart van dit initiatief geconsulteerd zou worden.

¹ In het bijzonder de maatregelen genomen op Europees niveau, zoals de Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep.

² Het transversale gelijkheidsbeleid wil via de open coördinatiemethode (OCM) een gelijkheidsperspectief integreren binnen de verschillende Vlaamse bevoegdheidsdomeinen en de sectoren die daarop aansluiten. Via de OCM worden beleidsmakers gestimuleerd om initiatieven te nemen die gelijke kansen van personen met een handicap bevorderen op de verschillende terreinen van het maatschappelijk leven. Alle leden van de Vlaamse Regering zijn decretaal verplicht mee te werken aan de OCM (artikel 5 van decreet voor Vlaams gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid).

³ Het gaat om de volgende Richtlijnen:

- 1) Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming.
- 2) Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep.

-
- 3) Richtlijn 76/207/EEG van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden.
 - 4) Richtlijn 2004/113/EG van de Raad van 13 december 2004 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten.

⁴ Dit decreet is met name gebaseerd op de principes van de richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep.

⁵ Het gaat om de volgende Richtlijnen:

- 1) Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming.
- 2) Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep.
- 3) Richtlijn 76/207/EEG van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden.
- 4) Richtlijn 2004/113/EG van de Raad van 13 december 2004 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten.
- 5) Richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep.

⁶ Het protocol met het ONE, ondertekend op 10 juni 2010, is enerzijds bedoeld ter bevordering van de opvang van kinderen met een handicap binnen alle types van onthaalstructuren die door het ONE worden erkend, en anderzijds om een samenwerkingsverband tussen deze twee instellingen te creëren voor het behandelen van vragen inzake kinderen met een handicap en hun families. Het protocol met de DGAJ, ondertekend op 29 november 2010, is bedoeld om de complementariteit tussen de twee sectoren te bevorderen in het belang van de kinderen en hun familie en om een samenwerking op te zetten voor het behandelen van vragen over kinderen met een handicap en hun families, zodat zo veel mogelijk rekening zou worden gehouden met de noden van de jongeren uit de beide sectoren.

⁷ <http://www.expertendatabank.be>

⁸ <http://gelijkerechten.be>

⁹ De partnersteden en -gemeenten zijn: Anderlecht, Antwerpen, de Stad Brussel, Charleroi, Vorst, Gent, La Louvière, Luik, Mechelen, Sint-Jans-Molenbeek, Bergen, Oostende, Sint-Gillis, Sint-Joost-Ten-Noode, Sint-Niklaas, Schaarbeek, Seraing.

¹⁰ Bijvoorbeeld:

- Enter vzw is het Vlaams expertisecentrum inzake toegankelijkheid. Het geeft advies en technische ondersteuning bij de ontwikkeling van het beleid.
- Intro vzw bevordert de toegankelijkheid van sport- en culturele evenementen voor personen met een handicap en geeft advies en materiële ondersteuning bij de organisatie ervan.
- De vier provinciale adviesbureaus inzake toegankelijkheid. Hun belangrijkste opdracht bestaat erin de toegankelijkheid van openbare infrastructuur in kaart te brengen, advies uit te brengen bij stadsontwikkelingsprojecten en toe te zien op de vorming van de mensen op het terrein.
- De vijf provinciale steunpunten inzake toegankelijkheid die onder de Provincieraad vallen. Hun taak bestaat erin het provinciaal en lokaal beleid te coördineren en te bevorderen en trajecten uit te stippelen in het kader van het toegankelijkheidsbeleid.

- Het Toegankelijkheidsoverleg Vlaanderen brengt gebruikersorganisaties samen die willen werken rond toegankelijkheid, mobiliteit en handicap.

¹¹ Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van een gewestelijke stedenbouwkundige verordening inzake toegankelijkheid, 5 juni 2009.

¹² Artikel 3 (9): *“Passende maatregelen die in een concrete situatie en naargelang de behoefte worden getroffen om een persoon met een handicap in staat te stellen toegang te hebben tot, deel te nemen aan en vooruit te komen op allerlei gebieden.”*

¹³ Het gaat om arbeidsbetrekkingen, onderwijs, gezondheidsbeleid, sociale voordelen, aansluiting bij en aanwerving in elke privaatrechtelijke beroepsorganisatie die door de Franse Gemeenschap wordt gesubsidieerd en toegang tot en aanbod van goederen en diensten die ter beschikking van het publiek staan (artikel 4).

¹⁴ Het betreft een globaal project bedoeld om personen met een handicap beter in de maatschappij te integreren en bestaat uit 3 aspecten: (1) toegankelijkheid van de stad; (2) deelname aan vrijetijdsactiviteiten; (3) deelname aan de activiteiten van centrum De Lork.

¹⁵ Met de hulp en de financiële ondersteuning van de GGC heeft de vzw “Plain-Pied” ook een “praktische gids” opgesteld “voor een betere toegankelijkheid van de rusthuizen en rust- en verzorgingstehuizen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor personen met beperkte mobiliteit”.

¹⁶ Redelijke aanpassingen zijn gepaste maatregelen die in een concrete situatie en in functie van specifieke behoeften worden getroffen om de persoon met een handicap in staat te stellen toegang te hebben tot, deel te nemen aan en vooruit te komen in het kader van een tewerkstelling of elke activiteit die onder de toepassing valt van het decreet van 9 juli 2010, tenzij deze maatregelen een onredelijke belasting vormen voor de persoon die ze moet uitvoeren. Er is geen sprake van een onredelijke belasting wanneer er voldoende compensaties zijn dankzij bestaande beleidsmaatregelen voor personen met een handicap die met name worden uitgevoerd door de *Service bruxellois francophone des personnes handicapées*.

¹⁷ Dit betreft met name enerzijds de toegang tot en het verstrekken van goederen en diensten die ter beschikking van het publiek staan los van de betrokken persoon en die aangeboden worden buiten de private en familiale levenssfeer om, evenals de verrichtingen in dat verband; en, anderzijds, de deelname aan en uitoefening van economische, sociale, culturele of politieke activiteiten die voor het publiek toegankelijk zijn.

¹⁸ Cf. de wet van 26 januari 2010 betreffende de interoperabiliteit van het spoorwegsysteem in de Europese Gemeenschap.

¹⁹ Zie het KB van 14 februari 2011.

²⁰ Artikel 2 – Recht op leven:

1. *Het recht van eenieder op leven wordt beschermd door de wet. Niemand mag opzettelijk van het leven worden beroofd, behoudens door de tenuitvoerlegging van een gerechtelijk vonnis wegens een misdrijf waarvoor de wet in de doodstraf voorziet.*
2. *De beroving van het leven wordt niet geacht in strijd met dit artikel te zijn geschied ingeval zij het gevolg is van geweld dat absoluut noodzakelijk is:*
 - *ter verdediging van wie dan ook tegen onrechtmatig geweld;*
 - *teneinde een rechtmatige arrestatie te bewerkstelligen of het ontsnappen van iemand, die op rechtmatige wijze is gedetineerd, te voorkomen;*
 - *teneinde in overeenstemming met de wet een oproer of opstand te onderdrukken.*

²¹ Cf. in dit verband <http://www.health.fgov.be/bioeth>: Advies nr. 9 van 22 februari 1999 betreffende het levensbeëindigend handelen bij wilsonbekwamen.

²² Wat betreft buitenlandse betrekkingen inzake handicap, zie tevens artikel 32.

²³ Artikel 5 van de wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt bepaalt dat de patiënt, met eerbiediging van zijn menselijke waardigheid en zijn zelfbeschikking en zonder enig onderscheid op welke grond ook, tegenover de beroepsbeoefenaar recht heeft op kwaliteitsvolle

dienstverlening die beantwoordt aan zijn behoeften. Zij bepaalt dus impliciet dat alle patiënten recht hebben op een gelijke behandeling.

²⁴ Kamer, parlementair document, buitengewone zitting 1999, nr. 50-0107/001, pg. 2.

²⁵ Deze administratieve rechtbank bevindt zich op het hoofdkantoor van het AWIPH. Ze bestaat uit drie leden met minstens drie jaar nuttige ervaring inzake hulp aan personen met een handicap en twee leden geselecteerd uit de door de *Commission Wallonne des Personnes Handicapées* (CWPH) voorgestelde kandidaten. Zij wordt voorgezeten door een magistraat bijgestaan door een ambtenaar van het Agentschap.

²⁶ Deze wet treedt pas in werking op 1 januari 2012.

²⁷ Artikel 8: *Onverminderd de door artikelen 5 en 6 bepaalde voorwaarden, is een experiment met een meerderjarige die niet in staat is zijn toestemming te verlenen slechts toegelaten indien volgende voorwaarden vervuld zijn:*

1. *De geïnformeerde toestemming van de wettelijke vertegenwoordiger is verkregen. [...]*
2. *Het experiment houdt rechtstreeks verband met een klinische toestand die levensbedreigend is of de gezondheid ondermijnt, en waarin de deelnemende meerderjarige, die niet in staat is zijn toestemming te geven, verkeert; het experiment is van essentieel belang om de resultaten te kunnen bevestigen van experimenten met personen die wel hun toestemming kunnen geven of van andere onderzoeksmethodes.*
3. *Het experiment is dusdanig opgezet dat pijn, ongemak, angst en elk ander te voorzien risico in relatie tot de ziekte en het ontwikkelingsstadium tot een minimum worden beperkt en zowel de risicodrempel als de belastingsgraad specifiek worden gedefinieerd en periodiek worden herbekeken;*
4. *De door de deelnemer genomen en in de huidige stand van de wetenschappelijke kennis voorzienbare risico's zijn niet buiten verhouding ten aanzien van het voor die persoon verhoopte voordeel;*
5. *Het gunstige advies over het protocol is gegeven door een ethisch comité, waarvan een lid over de nodige kennis omtrent de ziekte en de betrokken populatie beschikt, of dat personen heeft geraadpleegd die kennis hebben van klinische, ethische en psychosociale aspecten die met de ziekte en de betrokken populatie verband houden;*
6. *Er is geen sprake van aansporingen of financiële prikkels, met uitzondering van een vergoeding;*
7. *Indien de deelnemer opnieuw in staat is om zijn toestemming te verlenen, moet de onderzoeker onmiddellijk de door artikel 6 bepaalde verplichtingen ten aanzien van de deelnemer naleven.*

²⁸ Artikel 417ter: *“Hij die een persoon aan foltering onderwerpt, wordt gestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar. Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van vijftien jaar tot twintig jaar in de volgende gevallen:*

1° als het is gepleegd:

- a) [...];
- b) *hetzij op een persoon die ten gevolge van zwangerschap, een ziekte, dan wel een lichamelijke of een geestelijk gebrek of onvolwaardigheid of wegens een precaire toestand bijzonder kwetsbaar is;*
- c) [...];

Het misdrijf bedoeld in het eerste lid wordt gestraft met opsluiting van twintig jaar tot dertig jaar als: 1° het is gepleegd op een minderjarige of op een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet bij machte is om in zijn onderhoud te voorzien, door de vader, de moeder of door andere bloedverwanten in de opgaande lijn, door enig andere persoon die gezag over hem heeft of die hem onder zijn bewaring heeft, of door iedere meerderjarige persoon die occasioneel of gewoonlijk met het slachtoffer samenleeft; [...]

(Dezelfde verzwarende omstandigheden worden vermeld bij 417quater van het Strafwetboek inzake de onmenselijke behandeling van personen.)

²⁹ Verkrachting (artikelen 375 tot 377bis van het Strafwetboek); Aanranding van de eerbaarheid (artikelen 372 en 373 van het Strafwetboek); Bederf van de jeugd en prostitutie (artikelen 379, 380 en 380ter van het Strafwetboek); Openbare schennis van de goede zeden (artikelen 383, 385, 386, 387 van het Strafwetboek); Verlating van familie (artikel 391bis en 391ter van het Strafwetboek); Opzettelijk doden, niet doodslag genoemd, en opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel (artikelen 398 tot 405quater van het Strafwetboek); De verminking van de genitaliën (artikel 409 van het Strafwetboek); Geweld in de familiale of relationele sfeer (artikel 410 van het Strafwetboek); Schuldig verzuim (artikelen 422bis en 422quater van het Strafwetboek); Aantasting van de persoon van minderjarigen, van onbekwamen en van het gezin (artikelen 423 tot 427 van het Strafwetboek); Ontvoering en verberging van minderjarigen (artikelen 428 tot 430 van het Strafwetboek); Niet-afgeven van kinderen (artikel 431 en 432 van het Strafwetboek); Gebruik van minderjarigen met het oog op het plegen van een misdaad of een wanbedrijf (artikel 433 van het Strafwetboek); Exploitatie van bedelarij (artikelen 433ter en 433quater van het Strafwetboek); Mensenhandel (artikelen 433quinquies tot 433novies van het Strafwetboek); Misbruik van andermans bijzonder kwetsbare positie door de verkoop, verhuur of terbeschikkingstelling van goederen met de bedoeling een abnormaal profijt te realiseren (artikelen 433decies tot 433quinquiesdecies van het Strafwetboek); Belaging (artikelen 442bis en 442ter van het Strafwetboek, in bijzonderheid dit laatste, waarin verwezen wordt naar personen met een handicap); Aanranding van de eer of de goede naam van personen (artikelen 443 tot 453bis van het Strafwetboek).

³⁰ Artikel 12: § 1. *Bij een patiënt die minderjarig is, worden de rechten zoals vastgesteld door deze wet uitgeoefend door de ouders die het gezag over de minderjarige uitoefenen of door zijn voogd. [...]*

Artikel 13: §1. *Bij een meerderjarige patiënt die valt onder het statuut van verlengde minderjarigheid of onbekwaamverklaring worden de rechten zoals vastgesteld door deze wet uitgeoefend door zijn ouders of door zijn voogd. [...]*

Artikel 14:

§ 1. *Bij een meerderjarige patiënt die niet valt onder één van de in artikel 13 bedoelde statuten, worden de rechten zoals vastgesteld in deze wet uitgeoefend door een persoon die door de patiënt voorafgaandelijk is aangewezen om in zijn plaats op te treden, indien en zolang als de patiënt niet in staat is deze rechten zelf uit te oefenen. De aanwijzing van de in het eerste lid bedoelde persoon, verder "de door de patiënt benoemde vertegenwoordiger" genoemd, geschiedt bij een gedagtekend en door de patiënt en deze persoon ondertekend bijzonder schriftelijk mandaat waaruit de toestemming van laatstgenoemde blijkt. Dit mandaat kan door de patiënt of door de door hem benoemde vertegenwoordiger via een gedagtekend en ondertekend geschrift worden herroepen.*

§ 2. *Heeft de patiënt geen vertegenwoordiger benoemd of treedt de door de patiënt benoemde vertegenwoordiger niet op dan worden de rechten zoals vastgesteld in deze wet uitgeoefend door de samenwonende echtgenoot, de wettelijk samenwonende partner of feitelijk samenwonende partner. Indien deze persoon dat niet wenst te doen of ontbreekt, worden de rechten in dalende volgorde uitgeoefend door een meerderjarig kind, een ouder, een meerderjarige broer of zus van de patiënt. Indien ook een dergelijke persoon dat niet wenst te doen of ontbreekt, behartigt de betrokken beroepsbeoefenaar, in voorkomend geval in multidisciplinair overleg, de belangen van de patiënt. Dit is eveneens het geval bij conflict tussen twee of meer van de in deze paragraaf genoemde personen. [...]*

³¹ De wet bepaalt immers principieel dat elke beperking van de individuele vrijheid bij de diagnose en de behandeling van psychiatrische problemen illegaal is. Vóór een beschermingsmaatregel wordt genomen, moet er bij de persoon in kwestie tegelijk sprake zijn van een geestesziekte, een ernstig gevaar voor zijn gezondheid of zijn veiligheid of een ernstige bedreiging voor andermans leven of integriteit, en dit terwijl er geen andere geschikte behandeling bestaat.

³² Zie ook www.health.fgov.be/bioeth: Advies nr. 8 van 14 september 1998 de problematiek van de sterilisatie van mentaal gehandicapte personen en Advies nr. 44 van 23 juni 2008 betreffende de groeiremming bij kinderen met een zeer ernstige mentale handicap.

³³ De adviezen en verslagen van de federale commissie “Patiëntenrechten” zijn beschikbaar op het internet:

<http://www.health.belgium.be/eportal/Healthcare/Consultativebodies/Commissions/Patientsrights/index.htm>.

³⁴ Zie het besluit van de Waalse Regering van 4 juli 1996 tot uitvoering van het decreet van 6 april 1995 betreffende de integratie van personen met een handicap en van 9 oktober 1997 betreffende de voorwaarden van erkenning en subsidiëring van de voor gehandicapte personen bestemde residentiële diensten, dagonthaaldiensten en diensten voor plaatsing in gezinnen.

³⁵ Kaderdecreet van 6 november 2008 houdende rationalisatie van de adviesverlenende functie voor de aangelegenheden krachtens artikel 138 van de Grondwet (BS van 19 december 2008, p. 67308, artikel 76).

³⁶ De voorwaarden en bijzonderheden voor de tegemoetkoming die in dit decreet werden vastgelegd, werden bepaald in overeenstemming met het referentiekader van de ICF (Internationale Classificatie van functioneren, handicap en gezondheid) uitgewerkt door de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) in 2001.

³⁷ “Handicontacts” zijn contactpersonen van de nabijheidsdiensten die in de meeste Waalse steden en Gemeenten te vinden zijn.

³⁸ Het VAPH kan met name financiële ondersteuning bieden voor de aanpassing van huisvesting om personen met een handicap in staat te stellen in een omgeving te wonen die beter aangepast is aan hun lichamelijke behoeften en aan hun mogelijkheden.

³⁹ Cf. de nieuwe nomenclatuur van de mobiliteitshulpmiddelen, opgenomen in het koninklijk besluit van 12 januari 2005 (BS 21 januari 2005).

⁴⁰ Cf. de bepalingen van de wegcode, van het KB van 1 december 1975 (en de aanpassingen ervan) en de ministeriële omzendbrieven van 3 april 2001 en 25 april 2001 betreffende het aanbrengen van voorbehouden parkeerplaatsen voor personen met een handicap op de openbare weg.

⁴¹ Deze kaart kan op vraag worden uitgereikt aan:

- a) personen met een blijvende invaliditeit van ten minste 80 % ;
- b) personen met een blijvende invaliditeit die rechtstreeks toe te schrijven is aan de onderste ledenmaten en ten minste 50% bedraagt;
- c) personen die volledig verlamd zijn aan de bovenste ledematen of bij wie deze geamputeerd zijn;
- d) personen van wie de gezondheidstoestand aanleiding geeft tot een vermindering van de zelfredzaamheidsgraad met ten minste 12 punten, bepaald overeenkomstig de handleiding en de schaal van toepassing in het kader van de wetgeving inzake de tegemoetkomingen aan personen met een handicap;
- e) personen wier gezondheidstoestand aanleiding geeft tot een vermindering van hun verplaatsingsmogelijkheden met ten minste twee punten;
- f) kinderen die beantwoorden aan het criterium van ten minste 2 punten voor de categorie “Mobiliteit en verplaatsing”, pijler 2.3 van de medisch-sociale schaal in bijlage 1 van het koninklijk besluit van 28 maart 2003 tot uitvoering van de artikelen 47, 56septies en 63 van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders en van artikel 88 van de progammawet (I) van 24 december 2002;
- g) kinderen die beantwoorden aan het criterium van ten minste 2 punten voor de categorie “verplaatsing” overeenkomstig de handleiding voor de evaluatie van de zelfredzaamheid gevoegd als bijlage bij het koninklijk besluit van 3 mei 1991 tot uitvoering van de artikelen 47, 56septies, 62, § 3, en 63 van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders en van artikel 96 van de wet van 29 december 1990 houdende sociale bepalingen;
- h) burgerlijke en oorlogsinvaliden met minstens 50% oorlogsinvaliditeit.

⁴² Deze tegemoetkoming wordt bepaald bij het besluit van de Waalse Regering van 14 mei 2009 tot bepaling van de tegemoetkomingsmodaliteiten en –voorwaarden inzake de individuele hulp verleend voor de integratie van personen met een handicap.

⁴³ De documentserver werd op punt gesteld door Pyxima, een spin-off van de Katholieke Universiteit Leuven; dankzij een nauwe samenwerking met de firma Plector-Shinano kon een lezer van Daisy-bestanden (het universele formaat voor gesproken boeken) op de markt worden gebracht in een desktop- en een portable versie.

⁴⁴ Daartoe wordt aan een aantal webdesign-firma's een hulpprogramma aangeboden. Dit bestaat uit een opleiding in verband met webtoegankelijkheid en informatiesessies over het Anysurfer-label voor de ontwikkeling van hun nieuwe projecten. Na de creatie van hun internetsites kunnen de firma's een audit vragen om het Anysurfer-label te verkrijgen. Daarnaast subsidieert de Vlaamse overheid een jaarlijkse doorlichting van de toegankelijkheid van de internetsites.

⁴⁵ Artikel 2: bepaalt dat ieder individu tijdens het gebruik van zijn persoonsgegevens, het recht heeft om haar rechten en vrijheden te beschermen, met inbegrip van de bescherming van zijn privacy.

Artikel 7: verbiedt de verspreiding of gebruik van gegevens met betrekking tot de gezondheidstoestand van personen, tenzij de betrokkene daarvoor schriftelijke toestemming geeft.

⁴⁶ In geval van afwezigheid van beschikbare opvangmogelijkheden binnen Welzijn, kan het verblijf in het buitengewoon onderwijs verlengd worden na de leeftijd van 21 jaar.

⁴⁷ Types:

- licht mentale handicap (type 1),
- matige of ernstige mentale handicap (type 2),
- ernstige emotionele en/of gedragsproblemen (type 3),
- fysieke handicap (type 4),
- opgenomen in een ziekenhuis of verblijven in een preventorium (type 5),
- visuele handicap (type 6),
- auditieve handicap (type 7),
- ernstige leerstoornissen (type 8).

Type 1 en 8 worden niet aangeboden op kleuterniveau. Type 8 wordt niet aangeboden op het niveau secundair onderwijs.

⁴⁸ Opleidingsvormen:

- opleidingsvorm 1 (type 2, 3, 4, 6, 7): leren van algemene sociale vaardigheden met als doel de integratie in beschermd leefmilieu,
- opleidingsvorm 2 (type 2, 3, 4, 6, 7): leren van arbeidsvaardigheden en sociale vaardigheden en arbeidstraining met als doel de integratie in een beschermd leef- en werkmilieu,
- opleidingsvorm 3 (type 1, 3, 4, 6, 7): aanleren van kennis en vaardigheden met als doel de integratie in gewoon leef- en werkmilieu,
- opleidingsvorm 4 (type 3, 4, 5, 6, 7): aanleren van dezelfde kennis en vaardigheden als in het gewoon secundair onderwijs.

⁴⁹ Ze moet bij de draagkrachtafweging ten minste rekening houden met volgende elementen:

1. de verwachtingen van de ouders ten aanzien van het kind en ten aanzien van de school;
2. de concrete ondersteuningsnoden van de leerling op het vlak van de leergebieden, sociaal functioneren, communicatie, mobiliteit;
3. een inschatting van het regulier aanwezige draagvlak in de school inzake zorg. Het schoolteam concretiseert de mogelijkheden waarover het beschikt om tegemoet te komen aan de noden van de betreffende leerling;
4. de beschikbare ondersteunende maatregelen binnen en buiten het onderwijs;
5. het intensief betrekken van de ouders bij de verschillende fasen van het overleg- en beslissingsproces.

⁵⁰ In het schooljaar 2009-2010 waren 1.962 kinderen ingeschreven in het buitengewoon kleuteronderwijs. De verhouding jongens/meisjes is 67,58%/32,42%. Ter vergelijking: in het gewoon kleuteronderwijs (250.391 leerlingen) is de verhouding 51,16% jongens en 48,84% meisjes. Voor het lager onderwijs zien we dezelfde tendensen. Van alle leerlingen in het lager onderwijs (407.902 leerlingen) zijn 51,01% jongens en 48,99% meisjes. Voor het gewoon lager onderwijs (380.197 leerlingen) zijn de percentages 50,16% jongens en 49,84% meisjes. In het buitengewoon lager onderwijs (27.705 leerlingen) ligt de verhouding op 62,70% jongens en 37,30% meisjes. Voor het secundair onderwijs zijn de gegevens: globaal (448.760 leerlingen): 51,36% jongens en 48,64% meisjes. Gewoon secundair (429.745 leerlingen): 50,84% jongens en 49,16% meisjes. Buitengewoon secundair onderwijs (19.015 leerlingen): 63,23% jongens en 36,77% meisjes.

⁵¹ Wat het geïntegreerd onderwijs betreft (alle onderwijsniveaus schooljaar 2010-2011) zijn de aantallen en percentages: 11.678 GON leerlingen, waarvan 1.715 in het kleuteronderwijs, 4.809 lager onderwijs, 4.741 secundair onderwijs en 413 hoger onderwijs. De percentages jongens/meisjes zijn voor kleuteronderwijs 64,7%/35,3%, lager onderwijs 75,1%/24,9%, secundair onderwijs 77,9%/22,1% en hoger onderwijs 73,8%/26,2% (totaal 74,7%/25,3%).

⁵² Voor de managementsamenvatting en het integrale advies, evenals de volledige bijdrage van het Departement Onderwijs voor artikel 24 CRPD, zie www.ond.vlaanderen.be/leerzorg/VN.

⁵³ Besluit van de Vlaamse Regering van 5 oktober 2007 betreffende het beroepsprofiel van de leraar en het besluit van de Vlaamse Regering van 5 oktober 2007 betreffende de basiscompetenties van de leraren.

⁵⁴ Bij besluit van 21 maart 2003 heeft de Franse Regering Gemeenschap gebarentaal als officiële taal erkend. Vier gespecialiseerde scholen hebben zich toegelegd op de specifieke dienstverlening voor kinderen die braille of gebarentaal moeten leren.

⁵⁵ Bovendien beschikken sommige scholen ook over een beveiligde site waarop leerkrachten het individuele leerplan van hun leerlingen kunnen raadplegen om de lesactiviteiten beter en efficiënter te kunnen voorbereiden.

⁵⁶ De PMS-centra dragen bij tot optimale psychologische, psycho-pedagogische, medische, paramedische en sociale omstandigheden voor leerlingen en hun onmiddellijke onderwijsomgeving zodat ze best mogelijke kansen krijgen voor een harmonieuze ontwikkeling van hun persoonlijkheid en hun individueel en maatschappelijk welzijn (KB 13 augustus 1962).

⁵⁷ Het basisonderwijs omvat het kleuter- en lager onderwijs.

⁵⁸ Zie de Gemeenschappelijke Beleidsverklaring 2009-2014.

⁵⁹ Het decreet voorziet tegen 2015 een progressieve stijging van het aantal tewerkstellingen met in totaal 100 vierden (+/- 600 uren) in de gewone basisscholen en een stijging met in totaal 18 vierden in de gespecialiseerde scholen. De inrichtende machten hebben in een eerste fase de mogelijkheid deze middelen te gebruiken om leerkrachten vrij te stellen zodat ze een voorgezette opleiding ondersteuningspedagogie zouden kunnen volgen (in het bijzonder op het gebied van ondersteuningsdiagnostiek en ondersteuningsmethoden). In een tweede stadium kunnen de inrichtende machten dankzij deze aanvullende middelen leerkrachten aanwerven die reeds over een dergelijke bijkomende kwalificatie op voornoemde gebieden beschikken. De Zelfstandige Hogeschool van de Duitstalige Gemeenschap is op dit moment bezig gelijkaardige opleidingen te organiseren in samenwerking met sprekers uit Zurich en Luzern.

⁶⁰ Het is belangrijk dat de mensen die instaan voor het onderwijs ook bij het beslissingsproces worden betrokken. Daarom bepaalt de procedure, die van bij het begin transparant en duidelijk moest zijn, dat de integratie van leerlingen in het regulier onderwijs enkel mogelijk is nadat een psycho-medisch-sociaal centrum heeft geoordeeld dat bijzondere pedagogische ondersteuning noodzakelijk is en dat de personen belast met het onderwijs de *doelstellingen* van de ondersteuning evenals de *plaats* waar de ondersteuning wordt aangeboden (een gewone of een gespecialiseerde school), samen met de vertegenwoordigers van die scholen hebben vastgelegd. De financiële middelen die in de

integratieprojecten worden gestopt om bovennoemde doelstellingen te halen, liggen bij decreet vast en worden met in totaal 100 uren verhoogd. Voortaan zijn in totaal 138 vierden (ca. 828 uren) beschikbaar voor integratie. Toch menen de ouders van leerlingen dat de integratie van kinderen met een mentale handicap in een gewone basisschool bijna onmogelijk is omdat er te weinig begeleidingsuren zijn. Wat het secundair onderwijs betreft vinden de ouders dat er te weinig integratieprojecten bestaan. Ten slotte stippen de ouders aan dat de scholen onvoldoende toegankelijk zijn voor personen met een motorische handicap.

⁶¹ Om deze taken uit te voeren werkt het centrum nauw samen met alle partners die actief zijn op het gebied van de ondersteuningspedagogie, de instellingen die zich bezighouden met de vroegtijdige hulp aan kinderen en in het bijzonder de dienst van de Duitstalige Gemeenschap voor personen met een handicap. Daarnaast wordt gestreefd naar een permanente dialoog met het middenveld. Daartoe zal bij het centrum een raadgevend orgaan worden opgericht waarin met name alle onderwijsnetwerken, de PMS-centra, de zelfstandige Hogeschool en de Dienst voor personen met een handicap vertegenwoordigd zijn, alsook het instituut voor de opleiding en permanente vorming voor de middenstand en de kleine en middelgrote ondernemingen en de instellingen van openbaar nut die zich toeleggen op de gespecialiseerde pedagogie.

⁶² Artikel 32, eerste lid, 13°, van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, gecoördineerd op 14 juli 1994 en artikel 128ter van het KB van 3 juli 1996 tot uitvoering van deze wet.

⁶³ Wanneer een persoon met een handicap tewerkgesteld wordt in een beschutte werkplaats, is zijn verplichte bijdrage voor geneeskundige verzorging lager dan die voor andere werknemers. Personen met een handicap die beide ouders verloren hebben, hebben recht op gratis geneeskundige verzorging wanneer zij een inkomensvervangende tegemoetkoming ontvangen die is toegekend in het kader van de regeling inzake tegemoetkomingen voor personen met een handicap. Ten slotte kunnen personen met een handicap die zich in een andere situatie bevinden en de algemene wettelijke voorwaarden vervullen, net als iedereen ten laste worden ingeschreven.

⁶⁴ Zie ook www.health.fgov.be/bioeth: Advies nr. 21 van 10 maart 2003 betreffende gedwongen behandeling bij gedwongen opname.

⁶⁵ Dat wil zeggen onderzoek met het oog op de selectie of versterking van niet-pathologische genetische eigenschappen en op de keuze van het geslacht.

⁶⁶ Zij verbiedt in het bijzonder de pre-implantatiediagnostiek met het oog op eugenetische selectie of de keuze van het geslacht maar laat toe embryo's met geslachtgebonden ziekten door selectie te verwijderen. Uitzonderlijk is pre-implantatiediagnostiek ook toegestaan in het therapeutisch belang van een reeds geboren kind van de intentionele ouder(s). Zie ook www.health.fgov.be/bioeth: Advies nr. 49 over de toepassing van pre-implantatie genetische diagnose (PGD) ter opsporing van gezonde dragers van een mutatie voor een ernstige erfelijke aandoening waarvoor hun nakomelingen een verhoogd risico (kunnen) hebben.

⁶⁷ De Franse Gemeenschap heeft twee programma's voor het vroegtijdig opsporen van handicaps opgestart. Het eerste betreft de neonatale opsporing van aangeboren afwijkingen van het metabolisme en is bedoeld om (hetzij in de kraamdiensten, hetzij thuis onder begeleiding van een zelfstandige vroedvrouw) aangeboren afwijkingen op te sporen die, wanneer ze niet op tijd worden behandeld, kunnen leiden tot de dood, een mentale achterstand of andere blijvende en ernstige schade. Het tweede programma heeft betrekking op neonatale doofheid, een aandoening die vrij vaak voorkomt: ongeveer 1 tot 3 kinderen op 1.000 lijdt vanaf de geboorte aan een bilaterale auditieve handicap. Dit programma omvat een reeks neonatale proeven waarmee alle kinderen geboren in de kraamdiensten in de Franse Gemeenschap kunnen worden gescreend. In de Duitstalige gemeenschap heeft de dienst voor vroegtijdige hulpverlening tot doel alle functies van het kind en alle vaardigheden van de hele familie te ontwikkelen, zodat ze samen een zo normaal mogelijk leven kunnen leiden. Wanneer het kind 6 jaar is, wordt de taak van de dienst voor vroegtijdige hulpverlening overgenomen door familiehelp, een dienst

die gericht is op een globale vroegtijdige aanpak. Om een eventuele auditieve handicap in een vroeg stadium op te sporen, biedt de Duitstalige gemeenschap bijvoorbeeld een hoortest voor pasgeboren kinderen aan. Daarnaast zijn er sensibiliseringscampagnes inzake gezond leven speciaal bedoeld voor personen met een handicap.

⁶⁸ Kan worden gedownload op de site van het CGKR: <http://www.diversite.be>.

⁶⁹ Daarnaast bestaan er specifieke statuten voor bepaalde categorieën. Bijvoorbeeld: personen met een handicap jonger dan 15 hebben een afzonderlijk statuut; een persoon met een handicap die beroepsinkomsten ontvangt, zal ingeschreven worden in een ander statuut gebonden aan de uitgevoerde beroepsactiviteit.

⁷⁰ Er werden verschillende sensibiliserings- en informatie-initiatieven met betrekking tot HIV/aids-preventie gelanceerd:

- Voor de bescherming van seropositieve personen en aidsslachtoffers werkt het CGKR sinds jaren samen met de organisatie *Sensoa* (NL) en het *Plate-forme Prévention Sida* (FR) alsook met HIV-contactcentra. Het centrum werkt onder andere mee aan brochures die mensen met HIV of aids moeten informeren over hun rechten in het kader van de antidiscriminatiewetgeving.
- Het AWIPH heeft een werkgroep opgericht over het emotionele en seksuele leven van personen met een handicap en in het bijzonder over de problematiek van seksueel en via het bloed overdraagbare aandoeningen. Dit initiatief heeft geleid tot de ontwikkeling van een netwerk en een handvest getiteld "La charte pour agir", beschikbaar op het internet: http://www.awiph.be/pdf/AWIPH/projets_nationaux/charte_pour_agir/charte_pour_agir.pdf). Dit handvest werd in 2002 ondertekend door drie ministers van de Franse Gemeenschap die bevoegd zijn voor gezondheid en sociale zaken en bevat aanbevelingen en actievoorstellen over het emotionele en seksuele leven van personen met een handicap om het welzijn en de levenskwaliteit van deze mensen te verbeteren. Op het vlak van de geestelijke gezondheid ondersteunt het AWIPH sedert 2009 ook zeven mobiele interventiecellen ("cellules mobiles d'intervention" of CMI's), die begeleiding en menselijke ondersteuning bieden aan thuiszorgteams die hierom vragen. Zo krijgen personen met een geestesziekte en daarmee verwante mentale problemen de kans om de weg (terug) te vinden naar een vertrouwde leefomgeving.

⁷¹ Deze wet maakt deel uit van een breder kader bedoeld om alle vormen van discriminatie tegen te gaan. Zo werden op 10 mei 2007 naast voornoemde wet ook de wet ter bestrijding van de discriminatie tussen vrouwen en mannen en de wet ter bestrijding van discriminatie en tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden aangenomen.

⁷² Gewijzigd bij het koninklijk besluit van 3 mei 1991 tot uitvoering van de artikelen 47, 56septies en 63 van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders en van artikel 96 van de wet van 1990 houdende sociale bepalingen.

⁷³ Dit besluit voorziet met name in compensatiepremies, hulp bij de aanpassing van de werkplek, premies voor zelfstandigen, ontdekkingsstages, beroepsaanpassingsovereenkomsten, integratiepremies, tutoraatspremies en een tegemoetkoming in de kosten voor het woon-werkverkeer.

⁷⁴ Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming en Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep.

⁷⁵ Dit omvat onder andere (maar niet uitsluitend):

- de ontslagbeslissing;
- de bepaling en de toepassing van voorwaarden en modaliteiten van het ontslag;
- de bepaling en toepassing van criteria bij ontslagselectie;
- de toekenning en de bepaling van vergoedingen naar aanleiding van de beëindiging van de professionele relatie;

-
- de maatregelen die worden getroffen naar aanleiding van de beëindiging van de professionele relatie.

⁷⁶ Gewijzigd bij collectieve arbeidsovereenkomst nr. 85 van 27 februari 2008.

⁷⁷ De regeling inzake de tegemoetkomingen voor personen met een handicap is een regeling van sociale bijstand die door de overheid wordt gefinancierd. Daarom wordt bij de berekening van de tegemoetkomingen rekening gehouden met de inkomsten van de persoon met een handicap en van de persoon waarmee deze een gezin vormt. Deze inkomsten mogen niet hoger zijn dan een bepaald bedrag. Personen met een handicap en de personen waarmee ze een gezin vormen moeten hun rechten op de uitkeringen van de sociale zekerheid, waarop ze aanspraak kunnen maken, laten gelden.

⁷⁸ Er wordt gebruik gemaakt van de volgende schaal:

- geen moeilijkheden, geen bijzondere inspanningen, geen gebruik van speciale hulpmiddelen: 0 punten;
- beperkte moeilijkheden of beperkte bijkomende inspanningen of een beperkt gebruik van speciale hulpmiddelen: 1 punt;
- beduidende moeilijkheden of bijkomende inspanningen of een aanzienlijk gebruik van speciale hulpmiddelen: 2 punten;
- totale afhankelijkheid van de hulp van een derde persoon, opvang in een aangepaste structuur of volledig aangepaste omgeving: 3 punten.

⁷⁹ Personen met een handicap die hun handicap willen laten erkennen om aanspraak te maken op deze maatregelen, kunnen contact opnemen met de FOD Sociale Zekerheid, Directiegeneraal Personen met een handicap. Deze zal de handicap beoordelen en de betrokkene in voorkomend geval een attest bezorgen. Door een gegevensuitwisseling tussen de DG Personen met een handicap en de betrokken instelling worden sommige van deze maatregelen automatisch toegepast.

⁸⁰ De voorwaarden en bijzonderheden voor de tegemoetkoming die in dit decreet werden vastgelegd, werden bepaald in overeenstemming met het referentiekader van de ICF (Internationale Classificatie van functioneren, handicap en gezondheid) uitgewerkt door de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) in 2001.

⁸¹ Deze brochures kunnen worden gedownload op de website van het CGKR: <http://www.diversite.be> (rubriek "publicaties").

⁸² Decreet nr. 2006-555 van 17 mei 2006 betreffende de toegankelijkheid van instellingen die voor het publiek toegankelijk zijn, inrichtingen die openstaan voor het publiek en woongebouwen.

⁸³ Decreet van 5 mei 2006 houdende de erkenning van de Vlaamse gebarentaal.

⁸⁴ Deze studie werd gerealiseerd door de directiegeneraal Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie en ze kadert in de communautaire studies die gecoördineerd worden door de Dienst Statistiek van de Europese Gemeenschap (Eurostat) en gefinancierd worden door de Europese Commissie.

⁸⁵ VRIND 2010: <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/publicaties/Publicaties/vrind/vrind2010/2010-10-28-vrind2010-volledig-blw.pdf>.

⁸⁶ Het AWIPH heeft in samenwerking met het « Ministère du Développement social, de la Famille et de la Solidarité » van Marokko, een driejarig project 2009-2011 opgezet onder de noemer « Formation et renforcement des compétences de professionnels impliqués dans l'intégration sociale et professionnelle des personnes handicapées ».

⁸⁷ In Tunesië zette het AWIPH samen met het "Ministère des Affaires sociales, de la Solidarité et des Tunisiens à l'Étranger", een driejarig samenwerkingsproject 2008-2010 op onder de noemer "Intégration des personnes handicapées".